

ÁBRAHÁM ERNŐ

CSILLAGOK A TISZÁBAN

BUDAPEST
„ÉLET” IRODALMI ÉS NYOMDA RÉSZVÉNYTÁRSASÁG KIADÁSA
RÉVAI-BIZOMÁNY

A mű elektronikus változatára a Nevezd meg! - Így add tovább! 4.0 Nemzetközi (CC BY-SA 4.0) Creative Commons licenc feltételei érvényesek. További információk: <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/deed.hu>

Elektronikus változat:
Budapest: Magyar Elektronikus Könyvtárért Egyesület, 2017
Készült az Internet Szolgáltatók Tanácsa támogatásával.
Készítette az Országos Széchényi Könyvtár E-könyvtári Szolgáltatások Osztálya
ISBN 978-963-417-010-5 (online)
MEK-16529

TARTALOM

Szeptember vége
Villy és Helmuth
Jörgen
A »Suomi«
Sirályok
A vörös
Az öreg Botos bácsi
Bús Király
A nagyfejűek
Paprika Jancsi
Állatok
A macska
Két fekete rigó
A hátulsó udvar
A pók
Gólyák
A hegyesi komondorok
A „Vitéz”
Pista és a csillagok
Szecsó kiruházkodik
Katonák, vadlibák
A Fuji-no-Yama
Az alezredes ur
A jyllandi
Az anya
A nap, mikor szembe süt
Kis lányok, csillagok
Köd
Libavirág
Varnyuk
A hortobágyi kiskirály
Pángótizmus

Szeptember vége

- Jó reggelt! A posta!

Jókedvűen, követelődzve, érces csengéssel tolakodott ez a pár szó az előszoba nyitott ajtaján keresztül az ebédlőbe s ott, mintha csak megfürdött volna az ablakon beözönlő májusi nap-sütésben, még derűsebbé, még vidámabbá hangolta a szobát.

Lizi abbahagyta a törülgetést, egy pillanatig mozdulatlanul állott, hogy visszacsengjen a fülébe a bátor, férfias hang tárogató-zenéje, azután végigsimította hófehér kötőjét s ment ki az előszobába.

- Ajánlott levél! - csengett elébe.

- Alá kell írni? - kérdezte a lány s úgy összeakadt a szeme a postás tekintetével, hogy elpirult s zavarodottan sütötte le.

Megzavarodott a postás is. Csak titkosan mert egy-egy pillantást vetni Lizire. Hol a fehér bóbíta alatt kacérkodó szőke hajfürtjeire, hol arcának pajkos vonásaira, hol kötőjének könnyű csipkeszegélyére.

Alig tudta, mit mondjon.

- A kisasszonyt még nincs szerencsém ismerni, de azért átadhatom a levelet - mondta végre nagynehezen. Érzett, hogy remeg a hangja.

- Átvehetem, bár még csak tegnap óta vagyok itt - felelte a lány kissé elfogultan, de azért finoman, kecsesen. Az egyik kezét a kötője zsebébe dugta s barátságosan rámosolygott a postásra.

Az még jobban megzavarodott ettől a mosolygástól, égett az arca, úgy befutotta a vére; ügyetlenül, gyámoltalanul lapozott a könyvben, végre nagynehezen rátalált a keresett névre, megnyálazta az utána következő rubrikát s kínálta a lánynak a ceruzát:

- Ide tessék írni!

- A magam nevét?

- A kisasszonyét.

A postás tartotta a könyvet, Lizi pedig beírta a nevét.

Írásközben, hogy nekihajolt, egyik hajfürtje a férfi arcához simult.

- Tessék! - adta vissza a lány a ceruzát, mikor a neve utolsó betűjét is leírta.

A postás pedig még akkor is érezte az arcába csapódott hajfürt lányos selyempuhaságát, szinte a melle is zihált tőle; nézte a kusza vonásokkal egymás mellé rótt iromba betűket s akadozó lélegzettel mondta:

- Milyen szép neve van a kisasszonynak! Molnár Lizi! S milyen szépen tud írni! A legszebb írás az egész könyvben! Szép, gömbölyű betűk!

- Igazán? Tetszik? - örült a lány a bóknak s negédesen hozzátette:

- Hat osztályt végeztem.

- Kevés lány végez hat osztályt. A kisasszony igen művelt.

- Csak amennyire egy finomabb leánynak kell lenni! - felelte Lizi hivalkodó szerénységgel. Észrevette, hogy a postás a cipőjét nézi titkon. Egy pillantást vetett a lábára s kacérul elmosolyodott.

- Milyen kis cipője van! - mondta a postás lángveresen.

- Oh, ez egy régi rossz cipő. Csak takarítani szoktam benne. Hanem ha az új félcipőmet látná! Az még sokkal kisebb s olyan szép csokor van rajta!

Lépések hallatszottak a szomszéd szobából. A lány intett a levélhordónak, hogy csendesen menjen el.

A postásnak egész nap a fülében csengett a lány hangjának ezüstös, kedves muzsikája.

- Milyen szép lány! Milyen kedves! Olyan épen, mint egy kisasszony - járt a fejében.

Álmodozott. Epedő, édes vágyakozással telt meg. Ha az övé lehetne a lány! Olyan hófehér nyaka van. Ha egyszer azt megcsókolhatná! Miért is ne házasodhatna meg? Huszonöt esztendő. Ideje. S milyen más élete lenne! Este otthon az asszonynyal...

Reggel, mikor rendezte a postát, reménykedő félelemmel nézte, van-e levél méltóságos Eperjesi Dezső kuriai bíró ur számára. Szinte fellélegzett, mikor látta, hogy van kettő is.

Volt jóformán mindennap. Vagy a bíró, vagy valamelyik családtagja számára. S mindig Lizi vette át a leveleket. Lizi finom lányösztönével megérezte, hogy előkelőségével, kisasszonyos kinézésével hódította meg a levélhordót s épen azért nagyon tartózkodón viselkedett.

Kisasszonynak szólította magát s a postás sokáig nem merte megpróbálni, hogy megcsókolja. Mikor egyszer mégis megpróbálta, rögtön, a legkisebb ellentállásra eleresztette a lányt s zavartan, megszégyenülten állott előtte.

- Nagyon is sokat akar - duzzogott Lizi. - Ha ilyen tempói vannak, nem is szólok többet magához. Finom emberekhez vagyok szokva.

- Rosszul tettem, de azért kár haragudni - mondta a postás zavarodottan.

- Kisasszonyokat, finom lányokat nem szoktak a gavallérok megcsókolni.

- Hát?

- Azoknak a kezét csókolják meg. De magának derogál, hogy nekem kezét csókoljon. Mindig úgy köszön, mint egy hetes: alászolgája.

A postásnak arcába futott a vér. Akaratlanul is rápillantott a Lizi kezére. Szép vonásu, finom, fehér kéz volt. Gondozta a lány. Keztyűben takarított s kenőcsöt használt.

A postásnak sebesebben kezdett verni a szíve. Elfogta a vágy. Érezte, hogy teljesen kiszolgáltatja magát a lánynak, urrá teszi maga felett; de még jól esett neki ez a gondolat. Rekedtesen mondta:

- Én nagy tisztelője vagyok Lizi kisasszonynak s mindig szívesen megcsókolom a kezét. Akár mindennap.

Megfogta a lány apró, bársonyos kezét s szinte imádatos hódolattal csókolta meg.

Három hete ismerték már egymást. Akkor egy reggel azzal a hírrel lepte meg Lizi a levélhordóját, hogy június elején mennek a méltóságáék a Balaton mellé s őt is magukkal viszik.

A postás kelletlenül fogadta ezt az ujságot.

- S mikor jönnek vissza? - kérdezte aggódva.

- Szeptember legvégén.

- Csak? - vetette a postás rosszkedvűen. S kezdte számlálni az ujján:

- Junius, julius, augusztus, szeptember, négy hónap! Addig nem is találkozhatunk.

- Kár! - jegyezte meg Lizi egyszerűen, őszintén.

A postás gondolkozott.

- Még májusban van egy vasárnap. Ha Lizi kisasszonynak nem volna ellene kifogása, meghivnám a városligetbe.

- A városligetbe? - biggyesztette a lány az ajkát. - Mindenki a városligetbe megy.

- Hát máshová. Ahova akarja.

- Én még nem voltam a Gellérthegyen, mindig csak alulról láttam, szeretnék egyszer oda felmenni.

- Hát menjünk fel a Gellérthegyre - egyezett belé a postás. Ebben maradtak.

A postás már három órákor ott volt a Baross-kávéház előtt. Ott adtak egymásnak találkoztól fél négy órára. Egy kicsit késett a lány. Csak egy pár percet. De a postás már kétségbeesve gondolta el, hogy mennyi eltelt már a szép vasárnapi délutánból s ki tudja, meddig késik még a lány? Fuccsba megy az egész kirándulás.

Végre jött a lány. Csipkediszes, könnyű kék ruha volt rajta s kék és sárga virággal diszített kalap. A postás majd elnyelte a szemével.

- Kezét csókolom, Lizi kisasszony, de szép ma! - bókolt őszinte lelkesedéssel a megcsókolta a lány kezét.

A kávéház előtti asztalok körül ülő vendégek közül néhányan figyelték őket s mosolyogtak. Lizi észrevette s elpirult.

- Utcán nem kell kezét csókolni, nem illik! - oktatta a levélhordót s sietve ment el a kávéház mellett.

Sütött a nap, enyhe szél fujt. Meleg májusi délután volt.

Százszor is eldicsérték, míg a Gellérthegy aljához értek, hogy milyen szép idő van.

A lány bámulva nézte, mennyi új épület van a hegy aljánál. Egész új városrész.

- Hogy épül Budapest! - csudálkozott. Mikor utoljára jártam errefelé, még akkor alig egy pár ház volt csak errefelé! Most meg egész új utcák.

- Az már jó egy pár éve lehetett! - mondta a postás. - Majd ha felmegyünk a hegyre, meglátja Lizi kisasszony, hogy mennyit építkeztek azóta. A műegyetem, a Szent Imre-kollegium, bérházak, most meg majd kórházat is építenek.

- Jó így néha szétnézni a világban - felelte Lizi meggyőződéssel. - Az ember mindig új dolgokat láthat.

- Erre menjünk - vezette a lányt a postás egy fordulónál.

- Milyen sok szép villa! De jó lehet, akinek telik rá! - bámulta meg a nyaralókat Lizi.

- Szép innen a kilátás, nem? - kérdezte a postás.

- Szép. Az ott a Lágymányos?

- A Lágymányos. Amoda meg, ahol az a sziget látszik a Dunában, van Csepel.

- Szép a kilátás. De a Svábhegyről mégis szebb.

- Lizi kisasszony a hegyes vidéket szereti?
 - A hegyes vidéket. Az a legszebb.
 - Nékem az Alföld szebb. A síkság a leggyönyörűsebb vidék.
 - Maga tán az Alföldön született?
 - Az Alföldön. Hajdu-Szoboszlón.
 - Szép város az?
 - Lehetős. Hanem Debreczen az szebb. Debreczen nagyon szép város.
 - Még sose voltam Debreczenben - mondta a lány őszinte sajnálkozással. - Pedig sokat hallottam már felőle.
 - Érdeemes megnézni - bólintgatott fejével a postás.
- Ujra gyalogolni kezdtek hegynek fel. Minden apróságon megakadt a szemük. Néhány csipkebokron fehérebb rózsza nyílt, mint a többin. Találgatták, hogy miért rózsaszínűbb az egyik s miért fehérebb a másik.
- A hegyre vivő ut terméskövei felett nagy, zöldesen fénylő legyek csapongtak, sütkérezve a napsütésben.
- Milyen szép legyek! - örült nekik Lizi.
- Fecske suhant el a zöld pázsit színén, alig pár centiméternyi magasan. Nézték, milyen szép fekete háta van.
- De régen láttam fecskét! - sóhajtott fel a postás.
 - Én se, mióta Pesten vagyok - mondta a lány is.
- A fecske hirtelen visszazegte villás röptét s megfehérett a hasa.
- Ni, milyen szép fehér a hasa! - ujjongott Lizi. - Egész elfelejtettem, olyan régen láttam. Azt hittem, az egész madár fekete.
- Az ég kék volt, fehér-szürke, habos bárányszerű felhők lengtek rajta, a hegyoldal csupa zöld lomb, a gyepes tisztásokon meg-megpiroslott a pipacs, balra a város ünnepelt egyhangú, álmodozó zümmögéssel.
- Csak álltak és gyönyörködtek. Egy madár repült el felettük. Csak az árnyékát látták a gyepen s követték a szemükkel az árnyék suhanását.
- Vajjon milyen madár? - találgatta Lizi.
 - Varju lehetett - vélte a postás. Felnéztek. Csakugyan varju volt. Egyenes, hangtalan repüléssel vágott át a Duna felett, neki a városnak.
- Végre, sok álldogálás után is, felértek a citadella alatti mezőre. A Duna felé sziklába változik a mező.
- A postás kiállott egy szikla tetejére. Alig pár lépéssel alább a Duna felé a szakadék tátongott.
- Nem fél? - csudálkozott Lizi.
 - Miért? Álltam én már veszedelmesebb helyen is.
 - Ha lebukik, kitöri a nyakát!
 - Úgy se sirat meg senkise - felelte a postás kihívóan.

- Hátha? Senki se tudhatja - kacérkodott vele Lizi.

Egy darabig gyönyörködve nézték a Dunát, a pesti oldalt s örültek neki, mikor ismerős épületeket, utcákat fedeztek fel.

- Megnézzük belül a citadellát? - kérdezte a postás.

- Meg. Megszabad?

- Hogyne. Én már voltam benne máskor is.

A postás, amit tudott, magyarázott. Pest bombáztatását, az ágyúréseket, amelyeken keresztül sorra kinéztek. Körülsétáltak a bástyafal belső párkányán. Sorra átkutatták a vár lakatlan helyiségeit. A kapu körül egy pár lakás is volt a várban.

- Milyen érdekes lehet itt lakni. Vajjon kik laknak itt? - csudálkozott a lány.

- Szegény emberek - felelte a postás.

Mikor mindent megnézték a várban, a postás ozsonnát indítványozott.

- Sok jó helyet tudok én erre felé, ahol jó sört kapni.

- Még nem, majd később. Még nem vagyok éhes! - ellenkezett Lizi.

Kis ideig alkudoztak efelett, végre abban állapodtak meg, hogy a hegy aljában keresnek egy korcsmát.

A vár alatti nyugati tisztáson négy csapat gyerek is futballozott. Jó ideig elnézték azt is. Azután mentek lefelé. Sokszor az ösvény mellett. Egy meredekebb hágónál a postás, mikor udvariasan segített a lánynak, észrevette, hogy milyen poros lett a cipőjük.

- Milyen poros lett a cipője. Engedje meg Lizi kisasszony, hogy leverjem!

- Oh nem szükséges, úgy is csak újra beporzódik.

De a postás csak elővette a zsebkendőjét, leverte a lány cipőiről a port s gondosan fényesre törölte. Jól esett neki, hogy valamivel a lány szolgálatára lehet. Legjobban szeretett volna elébe borulni s átölelni a lábait.

- Lizi kisasszony, - mondta fojtott hangon - ha meghallgatna, mondanék valamit.

A lány tudta, mit gondol a postás.

- Ha olyan, hogy meghallgathatom, hát mondja!

A postás sóhajtott. Nehezen tudott belékezdeni.

- Az életben sok különös dolog történik az emberrel! - kezdte végre.

A lány hallgatott.

- Ha például Lizi kisasszony nem Eperjessy kuriai bíró uréknál szobalány, hanem valahol másutt, például a Kossuth Lajos-utcán, akkor talán sose ismertem volna meg.

- És akkor? Mi lett volna akkor? - ingerkedett a lány.

- Akkor... akkor... akkor én most nem lennék ilyen nagyon boldog! - bátorodott neki lassan a postás s megtörölte a homlokát.

- Hát engem megismerni olyan nagy boldogság? - kacérkodott a lány.

A postás most már egészen tűzben volt. Bátran, határozottan felelt:

- A legnagyobb boldogság a világon. Lizi kisasszony, maga nem is tudja, milyen szép. A legszebb lány, akit csak ismertem. Eddig nem tudtam, hogy kezdjek belé, de most kijön belőlem, most megmondom, hogy mindig csak magára gondolok, hogy nem is tudom, mit csinálnék, ha maga más ember felesége lenne!

A lányban most nem volt egy csepp kacérság sem. Zavarodott, elfogódott volt. Szerette volna ő is megmondani a levélhordónak, hogy szereti, csak nem tudta, hogy mondja meg. Végre feltalálta magát.

- Valakihez csak hozzá kell menni. Aki megkéri az embert.

A postás félig átölelte s a nyakán keresztül áthajolva igyekezett a lány szemébe nézni:

- Hát jöjjön én hozzám. Legyen az én feleségem. Úgy megbecsülöm, mint senki más.

A lány hagyta magát s a legény egészen átölelte s csókolta az arcát.

Karonfogva mentek ozsonnázni egy kis korcsmába. A legfélreesebb zugot keresték ki maguknak, szalámit, virslit és sört rendeltek s terveztek.

A postásnak van egy forint negyvenöt krajcár napidija, azonkívül is kap ujévi ajándékot. Lizi be fog lépni valamelyik mosódába s ketten szépen keresnek. Lesz háztartásuk. Lesz gyerek. Lesz minden.

Eljött a június s Lizi elutazott a gazdája családjával együtt. Néha-néha küldött egy-egy levelezőlapot a postásnak. Két hónap alatt vagy hatot. A postás pedig százszor elolvasta, csókolgatta őket. Azután már csak a postás küldözgette egymásután a leveleket s a levelezőlapokat, de válasz egyikre se jött. Két hónapon keresztül semmit se tudott Liziről. Előbb helyét sem találta epedésében, boldogtalanságában, de lassan-lassan kezdett belenyugodni a dologba. Majd eljön szeptember vége, akkor majd megtud úgylis mindent - gondolta.

S eljött szeptember vége. Egyik szép őszi nap a másik után. Hazajöttek Eperjessyék is. Dobogott, sebesen vert a szive a levélhordónak, mikor először vitt nekik levelet.

Becsengetett. Egy csinos, barna szemű, gesztenyehaju szobalány nyitott ajtót. Tiszta, gusztusos volt, akár Lizi. Még a kötője is, meg a bóbitája is olyan csipkés, hófehér.

- Úgy látszik, Lizi máshova állott - volt a postás első gondolata. S egy pillanat alatt eszébe ötlött a sok kedves emlék, a beszélgetések, a májusvégi kirándulás, az eljegyzés a vár alatt, a tervezgetés a gellérthegyalji kis korcsmában. Édesbús, fájó s mégis kedves melancholia szállott a szívébe. Mintha csak ő reá is ráterítette volna szelid busongó fátyolát az ősz. Pár pillanattig tartott csak az egész elérzékenykedése, azután megemberelte magát.

- Az új szobalányhoz van szerencsém? - kérdezte finoman a levélre váró lánytól. Összevillant a tekintetük úgy, hogy mind a ketten zavarodottan sötöttek le.

- Igen, az új szobalány vagyok - mondta szégyenlősen a lány.

- S a régi most hol van, nem tudja a kisasszony?

- Bécsbe szegődött, oda is ment férjhez.

- Igen, férjhez ment? - mondta a postás egykedvűen. Nézte titokban, milyen szép az új szobalány.

- Mégis csak szebb a barna! - gondolta.

A lány pedig észrevette a postás sóvár pillantását, mikor a cipőjét csókolgatta a tekintetével. Elmosolyodott s egy kacér pillantást vetett a lábára.

- Milyen kis cipője van a kisasszonynak! - mondta a postás lángveresen.

A lány pedig negédes pirulással felelte:

- Csak takarítani szoktam benne. Ez egy régi rossz cipőm. Hanem ha az új félcipőmet látná!
Az még sokkal kisebb s olyan szép csokor van rajta!

Villy és Helmuth

Jó barátaim voltak. Azok még ma is, mert éppen a napokban kaptam tőlük levelet s hívnak vissza Kjöbenhavnba. Kis padlásszobámból nem régen költözött ki egy orvosjelölt, most üresen áll s ők is, Kama Jörgensen is nagyon várnak vissza. A levéllel egyidőben kaptam egy képeslapot is. Csak egy sor volt rajta: „Hils fra Kjöbenhavn. Kama Jörgensen”. - Üdvözlét Kjöbenhavnból. Kama Jörgensen. A képeslapot finoman, hosszukásan odalehelt női betűkkel írta meg Kama Jörgensen. A levélben iromba, nehezen engedelmeskedő, ügyetlen gyerekbetűk sorakoznak. Nem valami régen ismerkedhettem meg az ábécével, aki ilyen girbe-gurba sorokba rózta őket. Azért újra meg újra elolvasom a furcsa, aranyos ákum-bákumokat s melegséggel, békével telik meg a szívem. Istenem. A kis Helmuth! Lille Helmuth! Ezelőtt másfél esztendővel bizony még nem tudott írni s mire visszamegyek, bizonyosan Villy is dicsekedve fogja mutogatni szarkalábbetűit. Egy kis korkülönbség mindenesetre van köztünk. De ez sohasem befolyásolta barátságunkat.

Barátságunk pedig így kezdődött:

Kama Jörgensen megmutatta a kis padlásszobát, én pedig Kama Jörgensent néztem. A szoba olyan alacsony volt, hogy jóformán ki se egyenesedhettem benne, de Kama Jörgensen tizenhat esztendő volt, kékszemű és szőke. A mosdó régi, rozsdás, vasmosdó volt, az ágy kurta, a ruhaszekrényt egy pár falba vert szeg helyettesítette, az asztal fel volt puffadozva és billegett, de mikor Kama Jörgensen egyet-egyét hajlott, fordult, mintha napsugár játszott volna a szobában.

Kama Jörgensen egy szót se tudott másképp, csak dánul. Én pedig a dánban éppen annyira voltam járatos, mint teszem a maláji nyelvben. Így nem maradt más hátra: a szemébe kellett néznie Kama Jörgensennek, hogy megértsen. Kama Jörgensen elpirult, én bennem pedig ujjongott valami s tisztában voltam vele, hogy az egész világon ez a stormgadei kis padlásszoba a legszebb, legnagyobb szoba. Valahogy csak megértettük egymást. Kama Jörgensen leírta egy papírra, mennyit kell fizetnem. Mig írt, mig átvette a pénzt, mindig csak a kezét néztem. Az ember néha érthetetlenül ostoba és ügyetlen. Remegtem, nehezen lélekzettem s mégse tudtam módját ejteni, hogy megcsókolhassam azt az apró, fehér kezecskét. Kama Jörgensen pedig érezte a pillantásomat és nem mert fölneézni.

Egy pillanatra átment a másik szobába s nemsokára két kis ökölnyi, pufók fiuval jött vissza. Olyanformán terelgette őket elém, mint a bárányokat.

- Villy, Helmuth - mutatta be az apróságokat.

A két kis fiu akkora önérzettel állott előttem, hogy én is megmondtam a magam nevét s derekasan megráztam a kezüket. Szerettem volna őket, egyiket a másik után a levegőbe kapni, meghimbálni. De senkiben sem éreztem még addig annyi férfias önérzetet, mint abban a két pöttöm gyerekben s szinte elszégyeltem magam hirtelen gondolatomért.

Délután vettem ötven öre áru datolyát, bekopogtattam a szomszéd szobába s felét Villynek adtam, felét Helmuthnak.

Örömmel fogadták, de méltósággal is, kezet nyújtottak hála gyanánt s egyszerűen mondták:

- Tak! - köszönöm.

Kama Jörgensen büszkén nézte őket, azután rámpillantott, elpirult s hirtelen megint a két fiura kapta szemét, gyengéden az öléhez szorította a fejüket s meghatottan mondta:

- Börnene!

Én pedig a szobámban előszedtem a szótárt s kiböngésztem, hogy börnene azt teszi: gyerekek. Másnap reggel sétálni mentem. A kapuban találkoztam Villyvel és Helmuthhal. Velük egyszerre emeltem meg a kalapomat. Köszönés után kézenfogtak, egyik jobbfelől, a másik balfelől s elkisértek egész a Raadhus Pladstig, a Városház-térig. Egy szót se szóltak, csak jöttek mellettem komolyan. A Raadhus Pladsnál köszöntek - faar vei! - s mentek vissza. Utánuk néztem. Sehol meg nem álltak, még vissza se néztek. Kézenfogva mentek hazafelé, komolyan, nyugodt, önérzetes lépésekkel. Ettől fogva, mikor találkoztunk, mindig elkisértek. Mindig olyan szótlan komolysággal s mindig ugyanaddig a házig.

Egyre szebb lett a tavasz s nagy táborokba verte a kjöbenhavni gyereksereget. Mint minden városban, itt is utcák szerint tömörültek. A stormgadeiek a tűzoltók háza előtti tért foglalták le s footballt játszottak. Villy és Helmuth alig voltak nagyobbak a labdánál. Így ők nem is játszottak, hanem megválasztották őket bírónak. Soha erélyesebb, igazságosabb bírót nem láttam, mint amilyenek ők voltak. Vettem nekik egy sipot s gondoltam, na, lesz most öröm, sipolás napestig! Dehogy is volt. Egyetlen egyszer nem vettem észre, hogy akármelyik is feleslegesen füttyölt volna. S nem volt a játzók közt egy sem, aki legalább annyi idős ne lett volna, mint Villy és Helmuth együttvéve. Azért szótlanul engedelmeskedett nekik mindegyik. Most már tudom, hogy a dán karakter egyik vonását figyelhettem meg a stormgadei fiúk viselkedésében. Ilyen határozottak, férfiasak, fegyelmezettek lesznek ezek a gyerekek az élet nagy harcában is.

Villy és Helmuth csak két hatalmat ismertek maguk felett. Kama Jörgensent és Fru Jörgensent. Mig Fru Jörgensen Jyllandban járt, Kama Jörgensen nemcsak a nénye volt a két fiunak, de az anyjuk is. Én nagy hálát éreztem Villy és Helmuth iránt. Ha otthon voltam, rendszerint átjöttek a szobámba. Villy rajzolt. Házakat, fákat és állatokat. A házokról néha elfelejtette az ablakokat, vagy az ajtót; az állatoknak: lovaknak, teheneknek hol három, hol öt lábuk volt, csak éppen négy a legritkábban. Azért jó rajzok voltak azok egy olyan kis fiutól s egy felnőtt művész sem rajzolhat szótlanabb, komolyabb odaadással. Helmuth épített. Sohasem láttam azóta sem olyan pompás palotákat Richter féle kőköckákból. S volt szive a kis kőművesnek, hogy romba döntse őket, egyiket a másik után. Én pedig megdicsértem a rajzokat is, a palotákat is s a két gyerek csak rajzolt, épített tovább odaadással, buzgósággal. Kama Jörgensen néha be-bejött megnézni, mit csinálnak? Olyan elfogódott voltam, valahányszor együtt lehettem Kama Jörgensennel, hogy azt a pár dán szót is, amit tudtam, rendesen elfelejtettem, mikor szükségem lett volna rájuk! - Istenem, milyen butának gondolhat! - járt az eszemben. De azért nem igen haragudhatott rám Kama Jörgensen, mert mind a két ablakomat telerakta piros muskátli-virággal.

Egy hónapig laktam már a Stormgaden, mikor hazajött Jyllandból a háziasszonyom, Fru Jörgensen. Jóságos arcú öreg asszony volt, de nagyon hallgatólag és komoly. Az ura mellbetegségben halt meg s azt hittem, özvegysége tette olyan komollyá, hogy még csak mosolyogni se láttam soha. De később Kama Jörgensen megmagyarázta, hogy az édesanyja jyllandi s a jyllandiak nagyobbára hallgatólag, kevés szavu, komoly emberek.

Lassan-lassan kezdtem megtanulni dánul s nem éreztem magam annyira elhagyottnak, mint eleinte. De az első hónapokban jóformán szót se válthattam senkivel se s néha beteggé tett a vágy, hogy kibeszélhessem magam. Nem is ismertem senkit se. Pedig szerettem volna, hogy sok ismerősöm legyen. Olyan kedves, meleg, barátságos város Kjöbenhavn! - Bizonyosan a lakosai is olyanok - gondoltam. De én csak Kama Jörgensent, Fru Jörgensent, Villyt és Helmuthot ismertem, az üzletekben egy pár kereskedőt s néhány pincért. Akivel németül beszélhettem volna, lett volna elég, de én inkább hallgattam s tanultam dánul. Egy délután vágyakozva néztem a tengeren uszó hajókra! Úgy szerettem volna rajtuk ismerősök, jóbarátok

közé menni! Akkor este nagyon szomorú lehettem, mert Kama Jörgensen egyre csak azt kérdezte, beteg vagyok-e? Végre nem állhattam meg:

- Jeg er meget ensom! - tört ki belőlem rettenetes rossz dánssággal. (Nagyon egyedül vagyok!)

Villy és Helmuth szomorúan, barátságosan néztek rám, mellém jöttek s kézenfogtak.

Kama Jörgensen is mondott valamit, én pedig csak megfogtam a kezét s megcsókoltam háromszor egymásután.

Kama Jörgensen piros lett, mint az ablakban a muskátli-virág s nem tudott egyikőnk se szólni csak egy szót se.

Eleinte csak egyes szavakat tudtam dánul s kézzel-lábbal magyaráztam hozzá. Azután egész mondatokkal megbirkóztam, míg végre komolyabb balesetek nélkül el tudtam mondani mindent, amit akartam. Így egyre közelebb éreztem magam Jörgensenéhez, azonkívül volt egy közös barátunk: Andersen. Esténként Villynek és Helmuthnak olvastam a meséit s lassan-lassan bejöttek a szobámba Fru Jörgensen és Kama Jörgensen is. A két fiú az asztalon könyökölve hallgatott; Fru Jörgensen rendszerint félreült egy sarokba, kötött s fel nem nézett egyszer sem. Kama Jörgensen a karosszékből ült, hátratámaszkodott s felfelé nézve álmodozott. Meg se mozdult, csak a kezére vetett néha-néha egy-egy lopott pillantást. Néha olvasás helyett Andersennek az életéből mondtam el egyet-mást. Hogy szegény suszterfiú volt s milyen nyomoruságosan került Kjöbenhavnba. Hogy mennyit nyomorgott, szenvedett Kjöbenhavnban is. Ő volt az a rut kis kacsa, akit mindenki lenézett, megalázott. Pedig olyan szép meséket tudott, mint senki más s csak megállott a Kjöbenhavni utcákon s mesélt a gyerekeknek, akik nem győzték hallgatni s egyre kérték: - meséljen még, Andersen bácsi. Egyszer azután a királyfi is hallgatta s otthon elmondta, milyen szép meséket hallott. A király mindjárt aranyos hintót küldött érte, gazdagon megajándékozta s olyan nagy urrá tette, hogy mindenki, aki elébb lenézte, messziről leemelte előtte a kalapját. De ő nem törődött senkivel, csak mesélt tovább.

Megigértem a két gyereknek, hogy egyszer megmutatom nekik Andersen bácsit.

Egyszer azután csakugyan eljöttek velem a Glyptothekába. Kama is velünk jött. Egész uton Andersenről beszéltünk:

- Én nagyon szép embernek gondolom, - mondta Villy.

- Én egy kicsit öregnek, de én is szépnek - vélte Helmuth.

Én előre mosolyogtam magamban, hogy mennyire meg lesz lepetve a két fiú, ha meglátják Andersen szobrát.

És végre csakugyan ott voltunk a Bisson-teremben. Egymás mellett állottak Páris, Achilles, a pásztorfiú és a halászfű szobra és a többi görög szabású szobor, a tökéletes férfiszépség képei s köztük egy kicsit gúnyos arccal Andersen. Az orrát még nagyobbnak, az arcát még soványabbnak, aszottabbnak láttam, mint azelőtt, a frizurája, nagy Biedermayer-gallérja, az egész arca nevetségesnek, csunyanak tűnt fel előttem. Szinte meghökkenem, mikor a két gyerek első csalódásának nagyságára gondoltam. S hirtelen Páris szobrához vezettem őket: - Ez itt Andersen - hazudtam.

Kama Jörgensen mondani akart valamit, de én megfogtam a kezét, megszorítottam s újra mondtam komolyan, határozottan.

- Ez itt Andersen!

- Mily szép! - mondta Villy. - Még szebb, mint képzeltem!

- Hát nem egy öreg bácsi? - csudálkozott Helmuth. - De mért van ruha nélkül?

- Nézz körül, - mondtam neki - láthatod, a legtöbb szobor ruhátlan. Ruhában csak a csunyákat faragják ki. Pedig Andersen a legszebb ember volt. Azért is tudott olyan szép meséket.

Elmentünk a többi szobor előtt is. Andersen mellszobra előtt Villy megállott:

- De csunya öreg bácsi! Huh! De nagy orra van!

- Olyan mint egy öreg fűszeres! Ezt ugyan kár volt kifaragni! - mondta Helmuth.

Andersen pedig nem haragudott rájuk, még az előbbi gunyos mosolygás is mintha eltűnt volna az arcáról. Csak nézte a két kis fiút szeretettel, jóságosan.

- Maga egészen különös ember, nem olyan, mint más, - mondta hazamenet Kama Jörgensen.

Én nem tudtam, dicséret-e ez, vagy más, de ő folytatta:

- Mondja, miért mondta a két gyereknek Párisra, hogy Andersen?

- Mert szépnek gondolták Andersent s nem akartam, hogy csalódjanak.

Kama Jörgensen egy kicsit elgondolkozott.

- Maga talán sokszor csalódott már? - kérdezte azután.

- Aki mindenben hisz, az többet csalódik, mint más - feleltem.

- Azért utazik annyit mindenfelé?

- Lehet, hogy azért. Felhőtermészetem van. A legelső szél szárnyra kap s visz ismeretlen, idegen helyekre. Ha szélcsend van, meg-megállok egy-egy helyen. De soká sehol sincs nyugtom.

Kama Jörgensen nagyon komoly, gondolkozó volt. Fürkészve, érthetetlenül nézett rám. Szeretett volna a lelkembe látni.

- Mondja, mind ilyenek a magyarok?

- Maga még nem ismert kívülem más magyar embert?

- Nem. De még senkit sem ismertem, akiről azt mondhatnám, hogy nem hasonlít senkihez sem. Maga az első olyan ismerősöm s ezért azt gondolom, maga bizonyosan a többi magyarhoz hasonlít.

- Szeretné ismerni a magyarokat?

- Azt hiszem, érdekes nép lehet.

- Jöjjön el közénk s maradjon is ott - mondtam neki. Remegett a hangom s azt hittem, a járókelők mind engemet néznek.

- Hogy mehetnék én el? Kihez menjek én oda? Jól tudja azt maga! - mondta Kama Jörgensen. S az ő hangja is elfogódott volt.

- Kama Jörgensen! - mondtam neki, - ne haragudjon azért, amit mondtam. De én úgy éreztem! S elfelejtkeztem róla, hogy nekem nem szabad a boldogsággal törődnöm. Elfelejtettem, hogy én is azok közé tartozom, akiknek nem szabad keresni a boldogságot, akiknek még akkor is, ha az utjába akad, ki kell térni előle.

Sokáig hallgattunk. Az egyik háznak nyitva volt a kapuja s egy nagy, szép bükkfa látszott az udvarán.

- Milyen szép bükkfák nőnek a maga hazájában - mondtam.

- Magyarországon nem?

- Nő ott is elég, de ott mégsem olyan lombosak, hatalmasak, mint itt.

- Mi a maguk kedves fája?

- Van három is. A régi családoké a diófa. A paraszté az eperfa. Az egész nemzeté az akácfa.

És csak azért beszéltünk a fákról, mert veszedelmes volt hallgatnunk.

Kama Jörgensen ettől a naptól fogva álmodozóbb lett s mintha került volna. Kevesebbet jött a szobámba. A kezét csak ritkán hagyta hogy megcsókoljam. Én megértettem a vivódását s nem tolakodtam. Dolgoztam, mulattam, megtettem mindent, csak hogy minél kevesebb időm maradjon álmodozni.

Minden gyöngédségemet a két gyerekkel éreztettem. Fru Jörgensenről sohasem tudtam, szeret-e, vagy nem? Udvarias, komoly volt velem szemben mindig. Az utóbbi időkben, hogy Kama egyre magába zárkózottabb, szótlanabb lett, mintha egy kis ellenszenvvel viselkedett volna velem szemben.

Egy őszi délután azután megkérdezte tőlem:

- Mikor szándékozik hazamenni? Csak azért kérdem, mert ha esetleg elmegy, szeretném valami tanulónak kiadni a szobát, nehogy üresen maradjon.

Én megértettem és másnap utaztam haza. Azóta csak háromszor kaptam levelező-lapot Kjöbenhavnból és most másfél év múltán egy levelet és egy levelező-lapot. S csak nézem a betűket s gyűlnek, tolakodnak az emlékeim. Sokszor az az érzésem, hogy megyek s újra megkötöm a barátságot Villyvel és Helmuthal. De azután egy titkos hang támad fel bennem: Ne menj! Nem szabad menned!

S olyankor csak két nevet sóhajtok:

Villy! Helmuth!

A harmadik névre gondolni sem merek.

Jörgen

Jylland Dániának szárazföldi része. Nyugati partján homokos s a tenger az egész nyugati part mentén végig sekély és zátonyos. A németek Északi-tengernek hívják az ottani tengert, de a dánok, a jyllandiak Nyugati-tengernek, mert tőlük nyugatra esik. A homokzátonyok 20-30 kilométernyi hosszúságban is benyulnak a tengerbe s néhol alig lepi el őket a víz. Nagy hajók nem is járnak arra, éppen a zátonyok miatt s nincs is egész nyugati Jyllandnak egyetlen valamire való kikötője sem. Az egész part végig csak homok, homok s néhol egy-egy kis halászfalu. Bátrak, merészek a jyllandi halászok. Ismerik a halált rejtegető kemény homokzátonyokat s csudálatos ügyességgel találják el a nyílt tengerre kivezető utakat. Csak egy kis elkalandozás jobbra, vagy balra s megfeneklenének, a tenger árja feldöntené bárkájukat s ott pusztulnának. Szép időben nem igen esik meg velük. De nem kell, csak egy kis köd. Mert a köd a hajósok legnagyobb ellensége. A köd elrejtí elölük a hullámok alatt leszködő veszedelmet, rárohan a bárka a zátonyra s pár nap múlva csak a tengeren uszó és partra verődő roncsok vannak meg a bárkából és legénységéből. S olyan gyakori ott a köd, hogy alig lakik az egész part hosszában család, amelynek nem okozott volna gyászt a tenger. Soha se tudja a jyllandi halász, mikor zsákmányszerző útjára indul, hogy nem a tenger lesz-e a sirja? S nem is vet a tenger sehol a földön annyi roncsot partra, mint Jylland homokos partjain. El is nevezték a jyllandiak a nyugati part legnagyobb öblét Jammer bogtnak, vagyis a Siralom-öblének. Hej, de tudnak mesélni sokat próbált jyllandi halászok nagy tengeri ködökről, viharokról, veszedelmekről, hajótörésekről. Nincs köztük egy sem, aki jó egynéhányszor ne nézett volna a halál szemébe. Azért nem riadnak meg. Elemük a tenger, nem tudnak meglenni nélküle. Tegnap még halállal fenyegette őket s ma kényére bizzák magukat újra.

Bátrak a jyllandi halászok, de nem akadt köztük, aki bátrabb, ügyesebb lett volna Jörgennél. Száz viharral is megküzdött már, száz köddel is. Akárhányszor ötven-hatvan méternyire pusztultak el tőle halásztársainak bárkái, recsegett, ingott az ő bárkája is, de ő szemhunyorítás nélkül, merész, erős kézzel tartotta a kormányrudat; feszült a vitorla, hogy majd feldöntötte a bárkát, de Jörgen résen volt s végre is partra küzdötte magát.

Öreg ember koráig egyre csak a tengert járta. Láttá szemeláttára a tengerbe veszni édesapját. Akkor Jörgen még legénysorban volt s ő maga is csak Isten csudájára menekült élve a hullámokból.

Később fiát ragadta el tőle a tenger egyik halászutján. S öreg korára egyedül maradt Jörgen. Kidőlt mellőle a felesége s mikor haza-hazatért hetekig tartó halászutjairól, senki se várta a parton. Azért nem vesztette el a kedvét. - Isten akarta - gondolta, hogy magamra maradjak öregségemre - s dolgozott, küzködött tovább. Csak a lába, az nehezedett el. Egyre jobban akadályozta a halászatban s egyszer csak azt látták a többi halászok, akik Jörgennel egy faluban laktak, hogy mikor elindult legujabb útjára a „Jylland”, Jörgen halászbárkája, nem Jörgen áll a kormány mellé, hanem a szomszédja. Jörgen a parton állott, mankóra támaszkodva s onnan nézte elborultan, hogy kél büszkén, gögösen tengeri útjára a „Jylland”. Még egy titkos könnycsepp is lopózott a szemébe. Sok-sok esztendő óta először történt, hogy a „Jylland” Jörgen nélkül indult utnak. S ott a parton végig gondolta Jörgen mindazt a sok diadalmas és veszedelmes utazást, amit együtt tett meg a bárkával. És most már vége. Soha többé nem fogja már kormányozni a „Jylland”-ot. Nem engedi a lába, a mankó. Csak nézte-nézte az egyre távolodó bárkát, könnycsepp könnycseppre gyűlt a szemébe, az ajka megremegett, úgy suttogta bucsuüdvözlétül: Faar vei! (Szerencsés utat!)

És attól fogva reggeltől estig a tengerparton lehetett látni Jörgent. Nézett messze nyugatnak, el a hullámok felett a végtelenségbe s leste, mikor tűnik fel a „Jylland” vitorlája. Végre hazatért gazdag zsákmánnyal a „Jylland”. Egy hét alatt kirakodott s utra kelt újra s Jörgen megint csak a parton maradt.

Egy hónapnál tovább nem bírta. - Inkább elköltözöm valahova messzire, mintsem ott sinylődjem, ahol bátor hajós voltam - gondolta. Még aznap megkötötte a szomszédjával az egyezséget a „Jylland”-ra vonatkozóan, a házát bérbe adta, vett egy kis fiók sirályt egy vándorló legénytől s elutazott Kopenhágába.

- A nagyváros zaja, sürgése majd csak felejteti velem az emlékeket - gondolta - s megnyugszom.

Pár hétig tétlenül élt Kopenhágában, azután piacjogot szerzett egy helyre s halat árult a kopenhágai halpiacon. Nem volt senkije, csak a kis sirálya. Olyan furcsa, kis torkos jószág volt. El se hinné az ember, hogy meg lehet szelidíteni egy ilyen sirályt, hacsak fiókkorában jut hozzá valaki. El nem maradt volna a gazdájától. Kora hajnalban együtt mentek a halpiacra. Jörgen árult, a sirály pedig szedegette fel a földről a kofák elhányta halhulladékot. Délben, mikor vége volt a vásárnak, együtt mentek haza. Soha seholy nem lehetett Jörgent a sirálya nélkül látni. Később is, mikor már repülni is tudott, hiába, hogy szabadjára hagyta, nem lett hűtlen a sirály Jörgenhez. Szállott, lengedezett a halpiac felett a többi sirálllyal, de mikor Jörgen délfelé kezdte összerakni a cókmojkját s indult haza, ott szárnyalt felette a sirálya is s egyszerre értek haza.

Szerette is Jörgen a madarát. A hűségéért is, meg azért is, hogy az ő elhagyott Jyllandjára emlékeztette. Oda való volt a sirály is, mint ő, együtt jöttek el s Jörgen órák hosszat el tudta nézni a sirálya repülését s míg nézte, mindig csak a jyllandi tengerpartra gondolt, a kis házára, amelyben most idegenek laknak, a Nyugat-tengerre, amelyet annyiszor szelt át a „Jylland”-dal diadalmasan s a „Jylland”-ra, amelyet olyan jól tudott kormányozni. Akárhányszor bizony könny tolt a szemébe, de hamar megemberelte magát, letörölte öklével a tolakodó könnycseppet s összeszorította az ajkát.

Egyszer az a gondolata jött Jörgennek, hogy megnézi az Amager-sziget keleti partját. Kopenhágába hullámtörök közt jut el a tenger, de ott a sziget tulsó partján újra a szabad tengert láthatja.

Egy vasárnap délután rándult ki Amager-szigetre. Hamarosan elért a keleti partjára. Homokos, zátonyos volt a part ott is, akár Jyllandban, ahol ő lakott, megtört a tenger felől áradó rengeteg hullám s forrva, zizegve, pezsegve, csipkefelhőt verve hanyatlott vissza. S száz meg száz sirály repdesett a part szélén, a hullámok fodra felett. Mintha őket is a hullám verte volna partra. Csak kiáltozott éles rikoltással a Jörgen madara, nyugtalanul szárnyalt, csapongott darab ideig, azután elfogta a vágy s közé repült ő is a többi sirálynak. Jörgen darab ideig szemmel tudta tartani, de végre is eltévesztette az ezer meg ezer sirály közt. Várt alkonyatig. Akkor hívogatta, szólógatta a madarát. De egyik se hallgatott rá a sirályok közül. Végre mennie kellett. Százszor megfordult, nem száll-e utána a sirály, százszor csalódott. Egyedül ért haza Jörgen s hiába várta napokig, nem tért haza a madara. Még busabb, még nyugtalanabb lett Jörgen, hogy megint magára maradt. Töprengett naphosszat.

- Lám, - járt a fejében - a sirályt is a tenger nevelte, engem is. A sirályom vissza is tért a tengerhez, szabad rabló madár lett belőle megint, egész nap a tenger felett szárnyal, a hullámok hátán alszik, ringattatja magát, csak én, a vén tengeri medve lettem szárazföldi anyámasszony katonája. Hej, de büszkén álltam pedig a „Jylland” orrán, hogy vezettem az ár, a vihar ellen. S most más fogja a kormányát.

Egyre jobban nekikomorult, végre összeszorította az öklét s a levegőbe vágott:

- Ej, ha béna lábbal is, de állok én még a „Jylland” kormányán!

Még aznap pakolt s utazott haza. A „Jylland” ott állt a révben, utra készen. Első látogatása Jörgent a bárkájához vezette. Kerített a parton egy csónakot, kivezett hozzá s nagy nehezen felkapaszkodott rá bénán is. Megsimogatta minden deszkáját, minden szegét. Csak még koptabb, még viseltebb lett a „Jylland”, egyébként nem változott rajta semmi. Még a vitorlája is, a kötele is mind a régi volt. Mint valami rég látott kedves bajtársát, úgy nézte Jörgen. Néhány ember a partra vetődött:

- Nini, ez meg Jörgen! - mondogatták csodálkozva. - Ugy látszik, megunta Kopenhágát.

Jött a szomszédja is. Kivezett a Jyllandhoz:

- Adjon Isten! - mondta Jörgennek. - Hazajött látogatóba?

Jörgen büszkén megszegte magát:

- Nem látogatóba jöttem!

- Hát? - csodálkozott a szomszédja.

- Felmondom a bérletet a szomszédnak s megint magam járok a „Jylland”-dal, - mondta keményen, határozottan Jörgen.

- Ugyan már! - próbálta lebeszélni a szomszédja. - Hiszen maga ismerheti legjobban a „Jylland”-ot. Tudhatja, hogy egész, ép embernek is munkát ad. Béna lábbal meg kész halálos veszedelem utrakelni vele.

De Jörgen nem engedett. A két régi legénye rálelt s még aznap délután utnak indultak. Jörgen a kormányánál állott, a két legény pedig a vitorlákkal manőverezett. Úgy állott Jörgen a kormány mellett, mint egy hadvezér. Kezét rátette a kormányrudra s büszkén, bátran nézett végig a hullámokon. Mint egy hal, úgy szelte a „Jylland” a hullámokat. A parton pedig ott állott az egész falu, aki csak otthon volt s kendőiket lobogtatták bucsuzóul.

Eltelt két hét. A „Jylland”-nak már meg kellett volna érkeznie. De nem érkezett. Mindenki csak róla beszélt. Senki se hitte, hogy jó vége lehessen a dolognak. Igaz, a két legény ügyes hajós, de mégis a „Jylland”-hoz tapasztalt, vén róka kell. Jörgen a legkülönb hajós volt mindnyájuk közt. Ezt tudták. De bénán mit lehet tenni? Egyik bárka a másik után érkezett be. Csak azt tudták a rajtok érkezők, hogy azon a tengerdarabon, ahol Jörgen halászott, nagy viharok voltak az utolsó napokban. Az egyik látta a „Jylland”-ot küzködni a hullámokkal, de nem mehetett segíteni, mert maga is alig tudott menekülni. De azt látta, hogy a „Jylland” jól tartotta magát.

Megint eltelt egy pár nap. Akkor a tenger kezdett roncsokat verni a partra. De a roncsok csak annyit árultak el, hogy valami bárka, vagy több is valahol a tengerbe veszett. De hogy ki és kik, azt már el nem mondják. Olyanok ezek a partra vert roncsok, mint a sirkövek, amelyekre nem véstek nevet. Végre az egyik fadarabon mégis volt név. Nem is név, csak négy betű „Jyll...”, többet nem lehetett róla leolvasni.

A Jörgen szomszédja váltig erősítette, hogy a roncs a Jörgen bárkájáról való s a négy betű a hajó nevének első négy betűje. A halászok közül is akárhány megesküdtött volna rá, hogy a Jörgen bárkájának a roncsait verte partra a tenger. De egyéb híradást, bizonyítékot hiába vártak.

Jörgen, a két legény és a „Jylland” soha többet nem került elő. De a halászok még sok-sok év múltán is úgy emlékeztek Jörgenről, mint bátor, ügyes, merész, rettenhetetlen hajósról.

A »Suomi«

Ez Kjöbenhavnben történt. Kedvem jött nézni a sirályok repülését a halpiac felett. A Stormgaden keresztül mentem a halpiacra. Az utca végén megcsapta az orromat a tér nehéz halszaga s erős fenyőillat is vegyült belé. Elcsudálkoztam. Hogy kerül ide fenyőillat?

Kíváncsian néztem a halpiacot. Sehol semmit nem találtam, ami a fenyőillatot megmagyarázta volna. Csak a piacot szegő házsorok, a leégett s máig félig rom Christiansborg-palota, az udvari istálló, a Thorwaldsen-muzeum, a halpadok, a kofák, a rengeteg hal s a hulladékot szedegető éhes sirályok. A Christiansborg-palotát körülölelő csatornában is csak a hetek óta látott hajók, bárkák és haltartó csónak.

Egy-egy pillanatra odébbcsapódott a fenyőillat, hogy a szellő nemsokára még erősebben fuvintsa az arcomba.

- Mégis a csatornán kell lenni valaminek, - gondoltam, - onnan jön a fenyőszag.

Körüljártam a csatornát s egyszerre csak az egyik hajlásnál egy bárka ötlött a szemembe, ami még tegnap nem volt ott. A szél is feltámadt s hirtelen egy egész fenyőerdő illatát hozta felém a bárkáról.

- A bárka, az hozta a fenyőillatot, - gondoltam, - s egészen a közelébe mentem. Szokatlanul tömzsi bárka volt. Egészen feketére festve. Vitorláit már behuzva, de még nem leszerelve. Néztem a nevét. Nagy fehér betűkkel volt ráírva: Suomi.

- Suomi... Finnország... - villant meg a fejemben. - Onnan jött hát, Finnországból s a finn fenyőerdők üdvözlését hozta.

A bárka gazdája a fedélzeten tett-vett a kötélcsomók között. Kissé alacsony, köpcös, vállas ember volt. Az arca pirosfoltos, lapos, csontos. Homloka alacsony. Szeme apró és hideg nézésű. Kék, mint az acél. Haja és bajusza szőke, de erős szálu, ritka és tüskés. Az Axell Gallén képei jutottak eszembe. Ő festett hasonló embereket.

Megkérdeztem tőle, hogy finn-e? Dánul felelt, finn volt és meghívott, hogy nézzem meg a bárkáját. Egy ugrással a fedélzeten voltam s olyan erősen áradt a fenyőszag, hogy a szememet behunyva, fenyőerdők közepébe képzelhettem volna magamat.

- Honnan ez az erős fenyőszag a bárkán? - kérdeztem.

- Jöjjön, uram, - felelte, - megmutatom.

Felnyitotta az egyik csapóajtót s egy kis létrán lemásztunk a bárka aljába. Két oldalt nagy farékeszek s közül egy kis szabad sáv, ahol járni lehetett. A rékeszek fenyőgallyal voltak diszitve s tele volt valamennyi rekesz fenyőbogyóval.

A finn felölelt egy csomó fenyőbogyót.

- Nézze, uram, - mondta - ez egy fának a termése. S amit itt lát, egész erdők kincse.

- Mind az öné ez a rengeteg bogyó?

- Dehogy, uram. Akkor gazdag ember volnék. Csak egy kicsi az enyém belőle, a többi a szomszédaimé, ismerőseimé. Szegény embereké. Mindenik leszüreteli a magáét s behordja a Suomiba. Tavasszal azután, mikor a jég felenged a Finn-öbölben, kifeszítem a vitorlákat, nekivágok a tengernek s hozom a sok bogyót ide, Kjöbenhavnba, mert itt van a legnagyobb piaca.

- S meddig marad itt?

- Még mindet el nem adom. Van úgy, hogy már nyár elején visszamehetek. De mikor rosszul megy, bizony itt vagyok ősz végéig is s akkor már itt is rekedek tavaszig, mert a mi tengerünk hamar befagy.

- S nem vágyik olyankor haza?

- Uram, mi finnek mind szeretjük a hazánkat s nem tudunk tőle elszakadni. Annál jobban szeretjük, mert rabföld. Évszázadokig a svédek uralkodtak rajtunk, azután vagy száz év óta az oroszok. Sándor cár idején még csak jó dolgunk volt. Ő szeretett bennünket. Jobb szeretett köztünk élni, mint Oroszországban. Jobban megbizott bennünk. Ma is ott a szobra Helsinkiben, az Alexander-téren. A tengerre néz s aki finn csak elmegy előtte, ma is kalapot emel neki. De a többi cárok... Zsarnokok, uram. Megkötöztek, fojtogatnak bennünket. Finnország raborszag s az Immatra zugása a sziklákön a rabföld haragját, panaszát zugatja s a fenyőerdők csendje a finn szivek titkos, kimondani sem mert imádsága s az ezer meg ezer kristálytisza tó színén tükröző ég a finn föld szabadságálma.

Meghatott voltam s a finn észrevette.

- Azért itthon vagyok én itt is, - mondta.

- Hogy érti ezt?

- Hogy értem?... Így: Ennek a bárkának az utolsó farésze is finn fenyőből való. Rajta finn fenyők gyümölcse. Egy darab finn erdő ez, uram, amely tengerre szállt, eljött velem és a neve is Suomi. Finnország ez itt Kjöbenhavnban és mikor behunyom a szememet és érzem a köröttem áradó fenyőillatot, mintha csak odahaza volnék a finn erdőkben.

Összebarátkoztam a finnel. Szinte naponta meglátogattam. Ő Finnországról, én pedig Magyarországról beszéltem. A bogyó pedig, ha lassan is, de napról-napra fogyott. Közeledett a nyár vége s az én finn barátom egyre elgondolkozóbb, szótlanabb lett.

- Ne vegye tolakodásnak, - mondtam neki egyszer - de az utóbbi napokban ön nagyon szükszavú lett és a kedve is mindig borult. Szeretném, ha tudnám, mi bántja, hogy részt vegyek a szomorúságában. Nem tudom ugyan, mi lehet az, de azt hiszem, hazagondol.

- Igaza van, hazagondolok. Nagyon lassan fogy a bogyó s nem hiszem, hogy kellő időre eladhassam.

- Akkor itt marad télire is?

- Bizony, akkor itt kell maradnom.

- És a felesége? A gyerekei?

- Nem először történik már. Valahogy csak meglesznek.

Borult volt, szomoru volt, nem akartam tolakodni s magára hagytam.

Aznap Odenseebe utaztam, hogy lássam Andersen szülőházát s az utcát, melynek porában mesehallgató gyerek korában játszott. Csak három hónap mulva utaztam vissza Kjöbenhavnba. Első utam a halpiacra vitt. A Suomihoz.

De a Suomi már nem volt ott.

- Tegnap ment el, - mondta egy halpiaci közös ismerősünk, - s engem kért meg, hogy adjam át önnek bucsu-üdvözlését.

- És ha utban éri a fagy? - kérdeztem. - Ma olvastam a Politikenben, hogy a Finn-öböl már tele van jégtáblával.

- Bizony, az meglehet, - felelte elgondolkozva. - Próbáltuk is lebeszélni s már azt hittük, itt is marad. Ha látta volna, milyen mogorva, milyen buskomor lett. Sohe láttam még ilyen honvágyat. Tegnap már nem bírta tovább. Felhuzta a vitorlákat, elbucsuzott s nekivágott a nagy utnak.

Elhallgatott s én is hallgattam.

- Csak megsegítse az Isten s szerencsésen haza érjen! - sóhajtott végre az ismerősöm aggodalmasan.

...A tengerpartra mentem. Hideg északi szél futt. Hozta a fagyot. Fázósan hajtottam fel a kabátom gallérját s néztem a tengert. És próbáltam kitalálni a titkát. De csak a hullámok mélységét, erejét és végtelenségét éreztem...

A Suomira gondoltam, amelyik most fordulhatott az Öre-Sundból a Keleti-tengerre. - A Keleti-tenger után jön a Finn-öböl, - gondoltam - s a Politiken azt írta, hogy tele van jégtáblával. Vajjon fog-e tudni köztük utat vágni a Suomi, vagy pedig körülfogja a sok hideg jégtábla, halálos öleléssel?

Csak szorongott a lelkem és láttam képzeletemben a jéggel küzködő kis fenyőhajót... És Finnországra gondoltam. Az Immatra haragvó zugására, a finn erdők csendes, titkos imádságára, az orosz cárokra s arra, hogy most a finn tavak be vannak fagyva és nem tükrözik már bennük az ég... S megnőtt a képzeletemben a kis finn hajó. Fenyőerdők, kristálytavak, sovány földek, legelők, sziklák nőttek rá s végül nem is a kis Suomi hajó, hanem maga Finnország, Suomi volt az, aki a Finn-öbölben életre-halálra küzdött a téli fagygyal, a köddel, a viharral és a halálosan ölelő hideg jégtáblákkal.

Sirályok

Kopenhágában a sirályok voltak kedves madaraim. A halpiacon ugyan falánk, szemtelen módra viselkedtek. Éhesen, sandán iveltek a levegőben a halpadok felett, lesték a hulladékot. A halpiac kalózzai és koldusai voltak, a kofák vazallusai. Soha mohóbb, telhetetlenebb állatokat nem láttam. A pók rohan olyan eszeveszett prédavággal áldozatára, mint ahogy ezek a rablók utána vetették magukat egy-egy bárzsingnak. Ki se várták, míg szabad hely téresedik prédájuk körül, szinte az emberek lába alól kapták el, lecsaptak pár lépéssel elébe s a földön szaladva rohantak rá, olyan kapzsin, olyan falánkan, hogy éppen e mohóságuk miatt nehezen tudták felszedni, csak vergődtek pár pillanatig ügyetlenül, esetlenül s mikor végre övük volt a zsákmány, merészen kilendültek a sokaság közül, a halból csüngött a csőrükből s habzsolták fel a levegőben, mohó, telhetetlen sietséggel, falás közben is egyre új prédára lesve. Néha, egy egy izesebb falatra hat sirály is szemet vetett. Azé lett, aki gyorsabb, merészebb volt. Aki elébb érkezett. A többi utána vetette magát, kergették, üzték a levegőben s kezdődött a légi cicázás, a repülés művészetének, fordulatainak páratlanul gazdag játéka s tartott mindaddig, míg az üldözött fel nem falta a prédát.

A piac nehéz halszaga részeggé ittasította ezeket a madarakat, készen, terítve várt rájuk a zsákmány s ők olyan jól betöltötték hivatásukat, hogy az utcaseprőnek semmi dolga nem akadt utánuk.

A halpiac állandó munkásai, tisztogatói voltak. Soha el nem kíváncsultak a tengerre. Ott háltak a piac alatt a Frederikshalmskanal vizén, a bárkák és csolnakok közt. A penész-zöld tetejű Thorvaldsen-muzeum és vártemplom, a leégett, füstös, fekete falakkal meredező Christiansborg palota, a hollandi reneszánsz stílusú börze ugyan meg nem zavarták éjjeli nyugalmaikat, kipihenheték napi munkájukat kényelmesen s korán reggel, mikor egymásután nyíltak ki a Nybrogade (Ujhíd-utca) kapui s a kofák és halászok hozták ki holmijukat a Gammelstovra (Régi-piac), ők már ott szárnyaltak türelmetlenül, éhes rikácsolással a piac felett, várták a terítést, a reggelit.

Eszes, okos madarak voltak. Ismerték a kofákat személy szerint s nem tartottak tőlük. Tudták, hogy szövetségeseik jó barátaik, hálásak voltak irántuk, szerették s örömkíacsolással fogadták őket. Bizalmasan lengtek körülöttük, kiverték szemükből az álmat s azok hálából kezükből adták nekik az első falatokat.

A halpiac többi látogatóit is ismerték a sirályok.

Ismertek engem is s ügyet se vetettek rám. Soha nem kaptak tőlem semmit, de nem is zavartam őket. Olybá vették, mintha ott se lettem volna. Azért, ha pár napra elmaradtam, észrevették s ha megint megjelentem, örömkíacsolással üdvözöltek engem is. Ha véletlenül ráléptem egy-egy falatjukra, szinte a cipőm alól is kiráncigálták s ha utjukban voltam, ha kitértek is, csak annyira, hogy szárnyaikkal akárhányszor suroltak. Olyan bizalommal, olyan fel se vevően szálldestak körülöttem, hogy néha majd kicsapták a szemem s ha kinyújtottam volna karomat, elkaphattam volna őket.

De én nem nyújtottam ki a karomat. Csunya, alávaló dolog lett volna visszaélnem a bizalmukkal. Örökre elvesztettem volna jóindulatukat s mindig vészkiáltozással fogadtak volna. Hát inkább gyönyörködtem bennük. Erős, izmos madarak voltak. Akkorák, mint egy egy kisebbfajta varju. Hasukon lágy, finom fehér toll, olyan, hogy prémnek is beillene. Hogy milyen puha alvás esik a sirálytoll párnán, Helgolandban tudtam meg. Hátuk ezüstös, kékes-szürke volt, csak szárnyuk vége fekete, ott, ahol erős, széles, hosszú szárnyukat, mintha hirtelen kihegyezték volna. Széles, egyenesen levágott volt farkuk is. Legfeltünőbb iromba,

nagy fejük volt ezeknek a madaraknak. Közről szinte groteszkké tette őket az a rövid nyakra nőtt buksi nagy fej. Repülés közben lecsüngenek, mintha nagyon is nehéz lett volna nekik. Hosszu, kampósan végződő, oldalt összenyomott sárga csőrük is csak még jobban lehuzta fejüket. Uszohártyás, fekete lábukat is elengedték s úgy lógatták, hogy mindig vártam, mikor hagyják el. S ha nem lett volna törzsükhöz nőve, el is hagyták volna bizonyosan.

Legjobban örültem, mikor szemükbe nézhettem. Keskeny, karminpiros gyűrű közepén ülő barna szemükbe. Egy-egy pillanatra villant csak össze pillantásunk, de megértettük egymás lelkét abból is.

- Szépek vagytok, szeretem nézni repüléseteket, szeretlek benneteket - olvasták nézésemből s viszonzásul ott ült a felelet szemükben:

- Ismerünk, tegnapelőtt is láttunk, azelőtt is, hetek óta ismerünk, tudjuk, hogy jó barát vagy s nem is tartunk tőled.

Lassu, nyugodt, lengető szárnyalással szeltek a levegőt, nagy vonalú, hullámos ívekben. Úgy szálltak, úgy lengedeztek, olyan könnyedén, súly nélkül lendültek, mintha napsütéses, fehér, kékes báránnyal foslányait lengette volna a szellő.

És én csak néztem őket. Követtem pillantásommal a vonalakat, amiket a levegőbe irtak s éreztem, hogy minden vonal ritmusa megmarad a lelkemben s olyan harmóniába olvadnak bennem, mintha valami szimfóniát hallgattam volna végig. Boldog voltam, nem bírtam túláradozni érzésemmel. S olyankor mennem kellett, ki az Amager-szigetre, néznie a tengerpart sirlányait.

*

Amager-szigetet hidak kötik össze Kopenhágával s északi csucsán fekszik Sundby, Kopenhága egyik külvárosa. Ócska, szegényes utcáin kikötőmunkások, matrózcsaládok, iparosok és halászok laknak.

Sundbytól délre az Amager-mező húzódik s ott egy-egy pár órára visszaálmodhattam magam a magyar pusztákra. Sundby és az Amager-mező közt a repülőtér területén s rajta nyugatnak burgonyaföldek, salátatáblák, veteményes kertek, mezők szélén a tenger: az Öre-Sund. Itt, a Sundby alatti parton volt a sirlányok birodalma. Ezerszámra tanyáztak ott s én fél napokig el tudtam őket nézni. Áradva, tolvaj jöttek nyugatról a hullámok, a lapos, sekély, zátonyos parton megtörtek, tarajosan, tajtékozva torlódtak egymásra s fehér habba zúzódva csaptak fel a levegőbe. Freccsent, csapódott, forrt a könnyű fehér hab s csillogott, villózott rajtuk a nap-sugár, mintha csak finom fehér csipkét lengetett volna a tenger. Egyik csipkedarabnak is, másik csipkedarabnak is szárnya kerekedett, föllendültek a hulló habok közül s egy kicsit beljebb könnyű, kecses ívben visszacsapódtak a tengerbe. Ami hab visszahullott, az hab volt, ami föllendült s visszacsapódott, sirlány volt. S nem tudnám, hab volt-e több vagy sirlány? A visszacsapódott sirlányok rákaptak a hullámok hátára. Együtt sülyedtek, együtt emelkedtek velők. Hol uszva, hol egy-egy kicsit megrettenve. Úgy usztak a hullámháton, mint a hab. Csak éppen, hogy beleért a lábuk a vízbe. S ha taraját hányt a hullám, föllendültek, de csak egy szempillantásra s visszacsapódtak megint. Egész délutánokat eltöltöttem vele, hogy csak egyet is szemmel követhesek. Nem lehetett. Mintha csak egy habfoslányt akartam volna számbatartani. Csipkét-csipkére hányt a tenger, habot-habra, sirlányt-sirlányra, csillogó, ezüstös, fehér színjátékban. De messze, a svéd part felé fényesen, nyugodtan hullámozott. Óriási fehér-szárnyu vitorláshajókat ringatott. S mintha csak pihentek, álmodtak volna a kibontott, dagadó vitorlák. Állani látszottak, mozdulatlanul, bódultan, az örökkévalóságra várakozva. S olyan csudálatos ellentét volt az: a méltóságosan hullámozó, vitorlapillangókat rengető ólomszürke tenger s a fosladozó, csapódó, porzó hab- és sirlánycsipke. Megtöltötte lelkemet az egyiknek nyugodtsága, ereje, a másikkal frissesége, artisztikuma. Szerettem volna nekiölelkezni a

tengernek, viaszorítani nehéz árját a part egész hosszában s akkor elengedni magam, hogy visszacsapódjam a hullámok hátán a habokkal, a sirályokkal. S csak álltam ott s össze-szorította mellemet a vágy. Gyenge szél támadt s csapta felém a habot, a párát, a permeteget és én még otthon is éreztem ruhámon a tengerszagot, behunytam a szemem s habról, sirályról, csipkefelhőről álmodoztam.

*

A Warnemünde-Gjedseri vonalon utaztam Kopenhágába. Alig távolodott a gőzkomponk egy kilométernyire a warnemüdei révtől, nyomába szegődött egy pár sirály s hűséges utitársunk maradt a Keleti Tengeren át egész Gjedserig. Úgy lengtek hajónk után, mint a kontinens utolsó üdvözlete. Mintha jóbarátok lengették volna keszkenőjüket. Hangtalanul, némán szálltak. Érezték talán, hogy éles rikácsolásuk nem illenék a bucsuzáshoz. Néha ivelve, magas repüléssel figyelték a habokat, néha szinte a hullámok színén repültek a hajó hasította barázda nyomán. Lesték a hajókonyha hulladékát. Jutott is nekik egy-két falat s ügyesen, fűrgén szedték fel a habokból. Ez volt a hála kitartó, hosszas bucsuztatásukért.

A Warnemünde-Gjedser közt járó kompot rendszeren csak egy-két pár sirály kíséri. De a kopenhága-malmöi hajót egész falka. Kecses-könnyű repülésük megeleveníti a tengert s jobb mulatságot a sirályok repülésénél egy utas sem kívánhat. Engem a sirályok repülésén kívül a Lasson-kiállítás csalt Malmöbe. S csudálatos dolog volt az, egy és ugyanazon nap látni a sirályokat és Lasson képeit. Nincs az otthonnak, a családi boldogságnak, a gyermeknek ihletettebb, meghatottabb festője Lasonnál. Az ő végtelen lelki harmóniáját tükröző képei közt nem akad talán egy sem, amelyik nem az ő sunburni villájáról, vagy falusi fészkeről mesélne. Feleségéről, gyermekeiről és a virágokról énekelt himnuszok az ő derüsen szinezett, kedves rajzai. Én már akkor különben is másfél esztendő óta csavarogtam a külföldön egyfolytában s soha jobban meg nem éreztem a családi élet melegét. És mégis azok előtt a képek előtt is eszembe jutott a sirályok repülése. Rájuk kellett gondolnom, ezekre az örökké nyugtalan, szünetlenül szárnyaló madarakra, amelyek ott pihennek meg, ahol épen a habon éri őket az éjszaka. Megéreztem, akkor először életemben, hogy beérek a gazdag, aratásra készülő férfikorba s jöhet óra, hogy választanom kell, mennyit akarok az otthon puhaságából, bársonyos, selymes kényelméből s mennyit az élet nyugtalanságából, telhetetlen fáradozásából? És én ott a Lasson-képek előtt is többet gondoltam a képeknél a sirályokra s mikor másnap reggel megint hajóm körül lengedeztek, úgy örültem nekik, mint régen látott legkedvesebb ismerőseimnek.

*

Sokszor láttam Kopenhágában a tenger ébredését is. Juliusban, mikor éjjel nem is alszik, csak szendereg a tenger s az éjszaka nem is éjszaka, csak szürke, ezüstös derengés. Észak felé biboros az ég alja és biboros a tenger. A nap fürdik ott a hullámokban, amelyek meg-meg-csillannak, tetejük elmosódott, foltos tűzverességgel, hajlásuk sötét titokzatosságával.

...Vasárnapra virradó éjszaka van s hallgat, alszik az egész kikötő. A Langelinie mólóján sétálok. Szürkén, mint az olvasztott ólom, pihen alattam a tenger. Alig mozdul, alig reng. A révbe megtörve, erejüket vesztve érnek a hullámok s ezért ott az éjszaka illik hozzájuk legjobban. A meredező árbócu, behuzott vitorlájú, bójákhöz kötött bárkák aljához is alig ütődik egy-egy nyugtalanabb hullám. Olyankor rövid, gyenge csobbanás s utána megint csend...

Olvasni lehetne a derengésben s a piros, fehér és zöld jelzőlámpák, amelyek már augusztus végén is annyi szint adnak az éjszakának, a fehérezüstü szürkületbe vesznek. Szemben a szigetek, az erődök, a dokkok, a Tre Kroner, a Lynetten, a Revshallö s még távolabb jobbra a Kristiansholm és az Amager, mint sötét, titokzatos, csak körvonalaikban kivehető misztikus tömegek meredeznek a tengerből.

Nem lehet ilyen éjszaka hazamenni. Az ember csak nézi az északi bibort. Már régen nappali világosság van, de az ég alján még órák múlva is alig erősebb a pirkadás. Végre egyre szélesebben biborozza be a tengerben fürdő nap az északkeleti eget s fehérebb, halványabb színeket mos belé; közeledik a reggel. S egyszer csak egy fehér fátyol lebben meg a tenger felett. Az első sirály. Csendesen, hangtalanul száll. Csudálkozva nézem. Hogy került oda? Merről jött? Hogy meg se is neszeltem, észre se vettem? S hozzátapad a szemem repüléséhez s csak azt látom, hogy már nem is egy, - három-négy sirály iveli a levegőt. Végre az ötödik elárulja s titkot. Szemem előtt kélt szárnyra a hullámokból.

Ott ringott rajta a hullámon, mert nem láttam lecsapni, csak szárnyra kélt széles, puha suhanással, - gondoltam.

S már csak a hullámokat néztem. Egyikről is, másikról is csak fellendült egy-egy fehér fátyol s lassan-lassan eleven, népes lett a levegő. És én akkor megtudtam, hogy a sirályok a tenger álma; mikor éjszakai szendergésükből ébrednek a hullámok, az ő elszálló álmaik kapnak szárnyra s lengnek, csapongnak a tenger felett. A repülésükben is azért van a tenger széles, hullámos ritmusa.

Komolyan, csendesen szálltak a sirályok, csak néha-néha kiáltottak; iveltek, halásztak.

A nap pedig északkeleten kezdett a tenger felé emelkedni. Félig már kint volt a tányérja. Szokatlanul nagynak tünt fel s vékony köd fátyolozta. Lassan, hihetetlen lassan kélt ki a tengerből. Mintha csak minél tovább akart volna benne fürödni. És mikor végre félig kinn volt a habokból, egyszerre, hirtelenül szökött a tenger felé s diadalmasan, ur módjára nézett rajta végig. Megfogyott, nem volt már akkora sem, mint előbb a fél korongja, de szép kerek volt, fényes, ragyogó volt, nem fátyolozta már köd sem.

De a sirályok csak olyan komolyan, nyugodtan lengedeztek, mint az előbb. Mintha mi sem történt volna.

- Ej, - gondoltam - tik tán észre se vettétek, hogy felkelt a nap! Várjatok! Elevenebbé tesznek én benneteket mindjárt.

Követ kötöttem a zsebkendőmbe, megforgattam, mint a parittyát, eleresztettem s a fehér kendő magas ivben repült a tengerbe. De megriadtak egyszerre a sirályok! Nem tudták, ellenség-e, zsákmány-e? Odagyültek egy pillanat alatt mind s sokáig csapongtak ott hangos, vészes kiáltozással. A kendőm odaveszett. De a tenger igazán felébredt.

A vörös

Egy barátom beszélt el ezt a történetet.

*

Hamburgban volt. Szomorú idők jártak rám. Dacoltam hozzám tartozóimmal s ha pénzt küldtek utánam, nem vettem át. Eleinte ment a dolog szépen. Ha szükösen is, de megéltem cimírásból. Csak egyszer bicsaklott meg ez a kereset egy pár hétre s választanom kellett: vagy sürgönyözök haza pénzért, vagy - testi munkát vállalom.

Jó erős szervezetem s büszke természetem volt. Pár napig vivódtam magammal, azután összeszorítottam a fogam s mentem a munkaközvetítőbe.

Éjjeli munkát kaptam. Kirakodást a halászhajókból. A munka csak este nyolc órakor kezdődött, de én már hat órakor a halcsarnok előtt ácsorogtam. Hűvös őszi este volt s a sűrűn ereszkedő köd csaknem egészen megbénította a kikötő forgalmát. Mindössze néhány propeller és vontató gőzös volt szolgálatban a terjengő ködben is. Szinte másodpercenként túlköltek. Bőgve, fenyegetőzve, riogva, rémüldözve felelgettek egymásnak a szirénák s még titkosabbá, még komorabbá tették a ködöt. Mintha csak valami roppant, rejtőzködő rém hördült volna fel a mélyében a legváratlanabb helyekről. Semmiféle fény nem tudott áttörni a sötétségen. Néha egészen a közelemben huzott el egy-egy gőzös. Azoknak a lámpái fulladozva birkóztak a sötétséggel, de csak rövid ideig tudtak valami homályos, elmosódó fényt festeni belé; addig egy-két pillanatra megtetszett a gőzös teste, körvonal nélkül, alakatlanul, mint valami lassan elhúzó hatalmas árnyék, azután megint csak az áthatlan, felhőző köd maradt meg s a hajókürtök rémes bugása.

Egy nagy sötét mélység volt a kikötő, tele a kürtök és szirénák rémületével.

A hideg köd átjárta minden tagomat, lassan-lassan ráült a lelkemre s nyomta, fojtogatta.

Az egyik sziréna egyre közelebb-közelebb bugott hozzám, egy kis lámpának a fénye erőre kapott s egy vontató gőzös, utána egy vitorlás hajó bontakozott ki a ködből. A halcsarnok előtt eloldozták egymástól a két hajót, a vitorlást parthoz kötötték, a gőzös pedig túlkölt, elfordult s pár pillanat alatt megint beleveszett a sötétségbe. Lámpájának foltja még rémlett egy kis ideig, azután elmosódott az is s csak szirénájának távolodó, fel-felsíró bugását hallottuk.

Mint valami ellenséget, úgy bámultam a kikötött hajót.

Szerettem volna kitalálni a titkát. De az csak hallgatott. Vitorlái behuzva. Fedélzetének csapóajtói zárva. Árbocfái szomorúan, fázva meredtek a ködbe. Két lámpása alig pislogott.

- Vajjon merre járt s meddig volt a tengeren? - tépelődtem.

Két ember volt a hajóval. Mogorván, rosszkedvűen szálltak partra, félrehúzták a halcsarnok nagy tolókapuit s rakosgatták az üres ládákat. Lassanként megjöttek a munkások is s készülődtek a rakodáshoz.

- Soká kezdjük a rakodást? - kérdeztem az egyiktől.

Bizalmatlanul nézett rám.

- Te is rakodni akarsz?

- Rakodni.

Láttam, hogy a ruhám szemet szurt neki.

- Te talán még sose dolgoztál? - kérdezte.

Nem szerettem, hogy faggatott. Elpirultam. Kurtán feleltem:

- Nem.

- Üm! - mondta. - Azért nincs hát másik ruhád. Ezért kár. Ha lesz pénzed, vegyél vászonruhát. Ilyet e, kapsz olcsón.

Éreztem, hogy igaza van. Nagyon is kirítt a ruhám a munkások piszkos, foltos ruhái közül. Rendes munkás-ruhában olyan lettem volna, mint ők. De így szégyeltem magamat. Úgy éreztem magamat, mint valami tolvaj. Mintha csak betolakodtam volna közibük.

- Ej, milyen utálatos csalás ez, - gondoltam. - Ezek a munkások itt dolgoznak nap-nap után, évszámra, meg vannak elégedve, itt van a családjuk, a tűzhelyük, megállapodott helyük van a világban, hivatásuk, amit betöltenek s nincsen a szívükben semmi titok. Csak dolgozni akarnak, semmi mást. Egyetlen gondjuk, hogy ne fogyjanak ki a munkából. Én pedig bele se fogtam a munkába s máris azon jár az eszem, hogy mikor szabadulhatok meg tőle? Hiszen hacsak husz márkám volna, biztos, hogy várnám tovább a szerencsét, míg tart a husz márkából. Ezeknek csak azon jár az eszök, hogy minél lelkiismeretesebben végezzék a rakodást, én pedig dühös vagyok, amiért dolgoznom kell s nagy vállalatokról, gazdagságról álmodozom. Nekik az élet ez a munka. Nékem egy kényszerű, keserves kisegítő alkalom.

Semmiféle közösséget nem éreztem velük. Egyedül voltam köztük árva s irigyen néztem, milyen bizalmasan beszélgetnek egymással.

- Jelentkeztél már? - kérdezte egyikük.

Jelentkeztem s elkezdtük a rakodást.

Négy ember lemászott a hajó fenekébe s rakta a halat kosarakba. A két csapó-ajtó felett a két magos árboc közé huzott kötélen két csiga volt, azokba kötelet huztunk. A parton a kötél a benzínmotor hengerére csavarodott. A gépész hol megindította a motort, hol elállította, a kötél pedig huzta fel a hajó gyomrából a hallal telt kosarakat, az üreseket pedig eresztette vissza. Én a kosarakat hordtam. Egy nyaklófa végén egyszerre kettőt. Egy-egy kosárban hatvan-hetven font hal volt s így egyszerre hatvan kiló halat vittem.

- Hány mázsa halunk van? - kérdezte az egyik munkás.

- Van vagy ezer - felelte a felügyelő.

Szerettem volna tudni, sok-é ez, vagy kevés, de resteltem kérdezni.

Eleinte könnyen ment a munka. Még kedvem is telt benne, hogy megfeszítsem az izmaimat, mikor egy-egy kicsit nehezebb volt a kosár. De egy fél óra se mult el, kezdtem fáradni. Izzadtam. A hátam fáj, hogy görbén kellett tartanom a teher alatt. S fáj akkor is, mikor ki-egyenesedhettem. Mintha csak összetörtek volna. A nyakam meredezett, a derekam elernyed. S lelkileg még jobban szenvedtem. Mikor munkára jelentkeztem, azt hittem, nyugodtságot, önérzetet fog adni a munka. A küzdés, a törhetetlenség tudatát az étellel szemben. S munkaközben mindebből semmit se éreztem. Csak rettenetes dühöt és gyűlöletet, hogy dolgoznom kell. Napszámos munkát végeznem. Hordanom a halat, csak azért, hogy az én testi erőmet és verejtékemet is felhasználja gazdagodásához egy vállalkozó, akit én sohse láttam, akinek még a nevét se tudom. Keserűség volt látnom a felügyelőt, engedelmeskednem néki s éreznem, hogy ő többet számít, mint én. Hogy annyi se vagyok, mint a többi napszámos. Mert azok értették a dolgukat, de én először csináltam és sokszor szinte hátráltattam őket. S azok hozzászokottságukban fel se vették az egész rakodást, én meg mozdulni is alig tudtam. Néha azt hittem, mindjárt ledobbanok. De csak összeszedtem magam s dolgoztam tovább. Fogalmam se volt róla, mióta rakodunk már? Nem lepett volna meg az sem, ha valaki azt mondta

volna egy hét óta, az sem, ha azt, hogy egy órája. Néha-néha, míg vártam, hogy a csiga felhuzza a kosarakat, lebámultam a hajó fenekébe. Két sor farekeszt láttam ott tele hallal. Úgy gyűlölttem azt a sok élettelen halat, amint ott heverték tehetetlenül, nagy tömegben s megtöltötték nehéz, nyers szagukkal a levegőt.

Végre megpihenhettünk. A hajó fedélzetén hevertem le egy csomó kötélre. De akárhogy helyeztem is el a lábam, a kezem, sehogy se volt jó. Csak hánykolódtam, mert annyira fáradt voltam, hogy pihenni se tudtam. Az ingem csupa víz volt az izzadságtól s hozzám tapadt. Én meg csak fáztam a ködben, az éjszakában. És nem lehetett aludnom. Nem lehetett hazamenem. Kiszáradt a torkom a dühtől, a tehetetlenségtől. Nem törődtem már semmivel, senkivel. Csak magamtól szégyeltem magamat. Úgy éreztem, hogy megvertek s gyáván türtem. Hogy kérdeztek és hazudtam.

- Ej, - gondoltam, - szégyeltem én ezt a munkát már akkor, mikor hozzáfogtunk. Hisz az éjszakának és a ködnek is azért örültem, hogy beléjük takarózhassam.

Azután folytattuk a rakodást. Azt hittem, sohse lesz vége. Vége lett mégis és kezdtük osztályozni a halakat. Elmagyarázták, melyik a scholle, melyik a makrella s a többi s hogy minden ládában egyforma fajtájú és nagyságu halnak kell lennie. Mindegyik napszámosnak volt válogatója. Egy fanyélre kovácsolt vashorog. Nagyszerűen tudtak vele bánni. Belekasztották a horgot egy-egy hal kopoltyujába s a másik pillanatban már a megfelelő ládában volt a hal. Oda se néztek jóformán. Se a halra, se a ládára. S mégis egyszer el nem vétették. Nékem nem volt válogatóm.

- Holnapra vegyél - rendelte a felügyelő, avval egyelőre rendben volt a dolog. Válogató helyett a kezemet használtam. Most még jobban kellett görnyedeznem. Néha szinte vártam, hogy eltörik a hátam. A rengeteg nyálkás, pikkelyes, nyers haltest pedig egészen elvásolta a tenyeremet. Apróra tört jég közül szedtem ki a halat s mégse fázott a kezem. Csak égett rettenetesen. Az ujjaim pedig görcsösre gémbereedtek a sok hajlogatástól. Ha valaki csak egy kicsit erősebben megszorította volna a kezem, kiserkent volna belőle a vér.

Egyik láda telt meg a másik után s mindig számígtattam, vajjon mennyi van még?

Lehetett ezeröttszáz ládával, mire készen lettünk. Rettenetes csüggedés vett rajtam erőt.

- Hogy fogom ezt birni holnap? - gondoltam. - Pedig kell! Kell, mert éhen nem halhatok.

Szorosan egymáshoz simulva heverték a hallal telt tetejetlen ládák. Néztem a halakat.

- Utálatos, nyomorult dögök! járt az eszemben. De elszégyeltem magam:

- Ej, hát tehetnek ők róla? - s az volt a legrosszabb, hogy nem tudtam, kire haragudjak?

Még nem voltunk egészen készen. Még két kosár rák került ki a hajó fenekéből.

Jég közt hozta két munkás a humárokat és tengeri pókokat. Szegényeknek a kin szivárványos habot verejtékezett a szájuk köré. S legrettenetesebbnek azt éreztem, hogy némán, hangtalanul szenvedtek. Csak a lábukat, ollójukat és bajuszukat mozgatták tehetetlen vergődésükben. Összefacsarodott a szívem s szerettem volna sirni. A munkások pedig nem törődtek se a rákokkal, se velem. Egykedvűen beszélgettek, tettek-vettek. S megint érzem, hogy én vagyok a gyengébb s szerettem volna őket szeges korbáccsal verni, kinozni. Egy egész világot éreztem tátongani köztük és köztem.

A ládák végén két óriási tok hevert. Mindakettő megvolt három lépésnyi. Éltek. Mikor, ki hozta oda, nem láttam. Csak ott voltak s fuldokoltak.

- Jobb volna, ha megölnék őket, minthogy itt kinozzák... - gondoltam.

Az egyik munkás nagy fakalapácsot vett a kezébe. Széles, magas, vállas ember volt, de inkább petyhüdt, mint izmos. Kabát nem volt rajta, csak egy piszkos, izzadt ing. Az is gombolatlan s láttam alatta szőrös, gubancos mellét s lomha vörös nyakát. Feje is nagy, husos fej volt, de a szeme, füle, szája minden kicsi volt rajta s csak zsirosabbá, teltebbé tette széles, pufók arcát. Vigyorgott, azt hiszem, ez volt a rendes kifejezés az arcán s rövid, ritka piros szőke haja s át-tetsző rózsaszínű bőre csak még ellenszenvesebbé tette. Arca után ítélve teljesen műveletlen, az ösztön embere lehetett, falánk, iszákos, gonosz és kegyetlen.

A kalapácsnak hengeres ütője lehetett akkora, mint egy embernek a feje s bőven meg volt vasalva abronccsal és pántokkal.

- Na most! - mondta a vörös jókedvűen. Még jobban elvigyorodott s oda állt a két tok mellé. Fejtől. Pár pillanatig élvezettel nézte őket, azután mindakét kezével fogva a kalapács hosszú nyelének a végét, a feje fölé emelte azt s a következő pillanatban teljes erővel föbe vágta az egyik tokot.

A rettenetes ütésre a hal hirtelen rándulással egy méternyi magasra vetette magát, azután visszahullott a kőre s tehetetlenül vergődött pár pillanatig.

- Mi az, pajtáskám? - vigyorgott a vörös. - Nem tetszik? Vagy még több is kell? - Megint felemelte a kalapácsot s megint levágott vele. Most már alig pár centiméternyire vetette magát fel a hal. A vörös megint röhögött s még egyszer a fejére vágott. Most már meg se mozdult a tok. A vörös pedig kést fogott s beleszurta a farka végébe, hogy kifolyhasson a vére.

Iszonyodva néztem a holtra kinzott szegény óriás halat. Úgy feküdt ott a kövön, a vértócsában, mintha vérpadon hevert volna. A vörös észrevette irtózatomat s gonoszul megvillant a szeme. Kezembe nyomta a kalapácsot:

- Nesze na, evvel meg végezz te! - s kegyetlenül, röhögve mutatott a másik halra.

Borzadva fogtam két kézre a kalapácsot. Vissza nem adhattam.

- Hiszen halálra gunyolnának - villant meg az eszemben. Ütnöm kellett. S ütöttem. Teljes erővel, hogy annál kevesebbet szenvedjen a szegény állat. Lezuhant a nehéz kalapács s a következő pillanatban éreztem a nyelén keresztül a hal hirtelen rándulását. Átnyilalt minden tagomon. Rettenetes szájalmat és tehetetlenséget éreztem. Rázott a hideg, fáztam.

A vörös pedig csak állott ott s vigyorgott.

- Nagyobbat! Nem tudsz? Ez meg se kottyant néki.

Borzasztó düh támadt bennem. Magam iránt. Máig se értem, hogy keletkezhetett bennem az a hirtelen kedélyváltozás.

- Gyáva vagyok én? - Gondoltam. Hisz akkor elpusztulok! Lám, a vörös meg a többi még mulat rajta. Ők az erősek. Mert ők a keményszívűek. Övék az élet. Mert ők tudnak ütni...

Egyre jobban feltámadt bennem a dac.

- Szenvedek én is... Szenvedjen más is! Mit törődöm vele? Erős akarok lenni! Acélos, kemény szívű!

Felemeltem a kalapácsot s dühösen, kegyetlenül vágtam le vele a tokra. Csak úgy zuhant kemény, csontos fejére a nehéz, vasalt fa.

- Ez már jobb volt! - nevetett a vörös. - Úgy látom, még viheted valamire.

Még egyszer fejbe vágtam a tokot s a farkába szurtam a késemet. Akkorra elmúlt belőlem a dac s megint szenvedtem a szájalom, a kétségbeesés miatt.

- Sose lesz bennem annyi keménység, - gondoltam, - amennyi az élethez kell. - Csüggedten, tehetetlenül néztem a halat. Mozdulatlanul, élettelenül hevert a kövön. Ösztönszerűen rátettem az egyik lábamat. A tok az érintésre megvonaglott. Csak egy reflex vonaglás volt. De nékem az akkor nem jutott eszembe. A váratlan mozdulatra megdermedve kaptam el a lábamat.

- Gyáva vagyok mégis - gondoltam. - Pedig csak azért is! Akarom: kell! - s ráléptem megint azzal a gondolattal, hogy akárhogy összeránduljon is a hal, meg se rezdülök.

De most meg se mocczant.

Kezdett reggeledni. Épen csakhoggy derengett egy kicsit a nagy ködben s nagyon elkeltek a villamos lámpák továbbra is. Árnyékok gyanánt mozogtunk a félhomályban. Lassan-lassan gyülekeztek a kereskedők s kezdődött az árverelés.

Elkeseredetten néztem a kereskedőket.

- Néktek jó - gondoltam. - Ti kialudtátok magatokat s jó meleg kabátban vagytok. Én pedig virrasztottam, fáztam, kinlódtam egész éjszaka!

S még idegenebbeknek éreztem őket, mint amilyenek voltak, egyszerűen azért, mert ők nappal éltek, éjjel aludtak, én pedig éjjeli emberré lettem. S mintha az éjszakával együtt egy egész más világba költöztem volna.

- Minden az övék - gyötrődtem. A napfény, a gazdagság. Az enyém pedig a keserves, nehéz, hideg éjszaka és a köd...

- Vajjon meddig tart ez? - gondoltam s nem tudtam rá felelni.

Következő éjszaka valamivel könnyebben ment a munka. Eleinte ugyan még meredtebb voltam, de azután kiengedtek a tagjaim. Szinte meglepődtem, mikor készen voltunk.

- Már? - csudálkoztam magamban, pedig még tovább kellett dolgoznunk, mint előtte való nap. S azután csak egy gondolatom volt. Öt nagy tokunk volt.

- Én ugyan meg nem ölöm egyiket se! - Tettem fel magamban. S igyekeztem félre huzódni. Megint a vörös állott neki a kalapácsal. Leritt az arcáról az állatias öröm, hogy üthet, gyilkolhat. Én eleinte megint mondhatatlan szánalmat éreztem, de lassan-lassan újra erőt vett rajtam a dac, a „csak azért is”!

Már két tokkal végzett a vörös. Összeszorítottam a fogam s elébe állottam.

- Add ide, had üssek én is - kértem tőle a kalapácsot.

- Eredj! - vetette dühösen. - Nem játék ez! Azzal ügyet se vetve rám, felemelte a kalapácsot s leütött a harmadik tokra is. Mikor végzett vele, megint kértem:

- Add ide na! Hadd tanulom meg én is!

- Mit akarsz te itt? - kiáltotta dühösen. Pár pillanatig nézett rám, ellenségesen, gonoszul, azután megvetően elém lökte a kalapácsot.

- Üssed hát, na! Csak aztán el ne pityeredj!

Én pedig számba se vettem a sértést. Csak fogtam a kalapácsot s ütöttem elszántan, dühösen, szinte élvezettel. Mikor megöltem az utolsó két tokot is, szinte sajnáltam, hogy nincs még legalább egy tucat.

- Mégis megkeményedik a szívem! Mégis! - ujjongtam.

Másnap már kora délután elindultam a kikötőbe. Az egyik kis parti korcsmából valaki utánam kiáltott.

- Te! Hova mégysz még ilyen korán, te!

A vörös volt.

- Gyere be, igyál egy kis whiskyt - vigyorgott. Bementem. Pedig utáltam a vöröset. De valami huzott be. Rendeltem én is whiskyt szódával s beszélgettünk. A vörös egy kicsit ittas volt. Köröskörül véres volt a szeme karikája s a bőre, ha lehetett, még áttetszőbb, rózsaszínűbb volt, mint rendszeren. Szemének a fénye egészen megtört. Csupa kegyetlenség, gonoszság, vigyorgás volt az arca.

- Te, - mondta, - szeretsz te pofozkodni?

- Nem szoktam...

- Én ma is pofonvágtam valakit - mondta s elröhögte magát.

- Ha tudnád, milyen nagyszerű volt! - magyarázta. - Jöttem a Fuhlentwietén s szembe jött velem egy tizenkétéves fiú. Senki más. Csak ő. Uri fiú volt. Gyanútlanul, gondtalanul jött. Én pedig csak néztem fél szemmel s mikor mellém ért, puff, pofon vágtam, hogy csak úgy porzott! Te, ha láttad volna! Hogy szorult egy pillanatra ökölbe a keze! Hogy villogott a szemében a düh. Mert nem sirt! A legtöbb sír. Én tudom, mert már sokat pofon vágtam. Majd mind bög. De ez nem bögött, csak bámult rám értetlenül, könny gyült a szemébe tehetetlenségében s alig birt magával. Te! Ha az egyszer tehetné, biztosan megölné!

S vigyorgott részegen, kárörvendezően.

- De hát mért vágtad pofon? - kérdeztem s háborgott a lelkem.

- Csak úgy! Élvezetből! - röhögött.

Mondhatatlan gyűlölséget éreztem iránta. Szerettem volna arcul verni az öklömmel.

- Tudsz te irni, olvasni? - kérdeztem.

- Hogyne tudnék! Azt hiszed, csak te tudsz? - felelte megsértődve. De én nem törődtem vele.

- Mit szoktál olvasni?

- Mit? Hát ami érdekes. A Nick Cartert. Amiben rablás van, meg gyilkosság. A többi unalmas...

Kis ideig hallgattunk mind a ketten. Azután a vörös kezdte:

- Te, hanem nagyszerű egy legény lehet az a Nick Carter! - mondta.

Nem feleltem.

- Azért én mégis kifognék rajta. Csak velem lenne egyszer dolga! - szötte tovább a gondolatait. De nekem más járt az eszemben.

- Tudnál te gyilkolni? - kérdeztem.

Egy pillanatig elcsodálkozott. Azután őszintén felelt.

- Hogyne tudnék! Ujjé!

- Szeretnél?

- Ha rákerülne a sor...

- De az ember nem annyi ám, mint egy tok!

- Mért? A tok még szívósabb. Annak kemény a koponyája, hát nagyobb ütés kell néki, magyarázta. De mért kérdezel te ilyet?

- Csak úgy kérdeztem...

Fürkészve, gyanakodva nézett rám.

- Tán te nem tudnál ölni? - kérdezte.

- Nem tudom... Lehet... feleltem s igazán nem voltam tisztában magammal.

- Dehogya is nem tudnál! Tudnál te is, épen úgy mint más! Láttam én, hogy villogott a szemed, mikor levágtál a tokra. De milyen dühös voltál!

Ereztem, hogy igaza van a vörösnek. Éreztem, hogy az utolsó két éjszaka egészen feldulta a lelkemet. A vörös pedig csak ült velem szemben s vigyorgott szemtelenül, buta gonoszsággal. Kezdett bennem megint feltámadni a dac, az elszántság, a kegyetlenség.

Gyűlölködve, utálattal néztem a vörösre.

- Igen, most tudnék gyilkolni! - gondoltam. - Most meg tudnám ölni ezt a vörös majmot! Csak a kalapács lenne itt s ne látná senki...

Megmagyarázhatatlan nyugtalanság vett rajtam erőt. Izzadni kezdtem. Összeszorult a szívem.

- Csak legalább egy tokot ölhetnék meg! De most rögtön! - járt az eszemben. - Hogy kitölthetném valakin az elkeseredésemet!

Fizettünk s mentünk megint dolgozni egész éjszaka. Egyre izgatottabb lettem. Folyton csak a vöröset néztem.

- Milyen utálatos! - járt az eszemben. Milyen undok! Hogy röhög! Hej, ha megölhetném! De úgy, hogy elébb megkinozná az ember!

Alig vártam a reggelt. Ingerülten, kegyetlenül álltam a tokok elé s örültem, hogy üthettem őket. A kést is markolatig döftem beléjük. Ameddig csak ment.

Mikor kitöltöttem a dühömet, rettenetes félelem vett rajtam erőt. Öntudatra jutottam.

- De hát mi ez? - tépelődtem. - Örülök én a mások szenvedésének? Hát kihalt belőlem minden jobb érzés? Hát annyit tett három éjszaka? Hisz itt még gyilkos lesz belőlem! Ezek közt az emberek közt... Mi van én velem?

Egyszerre tisztában voltam, milyen veszedelem vár rám ebben a durva környezetben. Egész nap küzdöttem magammal. S eljött az este. - Mégis muszáj dolgoznom, - gondoltam. - Enni csak kell! - Be akartam állni megint a munkába. És akkor láttam jönni a vöröset. Egy kicsit késve jött. Mikor láttam, egyszerre eszembe jutott minden. A gyerek, akit felpofozott, az állati öröm az arcán, mikor üthette a halakat. De ő nem sejtett semmit. Csak vigyorgott bután, állatiasan. Utálatos volt, undok volt. Olyan volt, mint egy rózsaszínű puhány. Le nem tudtam venni róla a szemem. Szerettem volna rárohanni.

- Ha agyonüthetném! Ha megkinozhatnám! - járt az eszemben. S úgy éreztem, hogy meg kell ölnöm. Kiméletlenül, kegyetlenül.

Azután megborzadtam s felocsudtam. Réműlet vett rajtam erőt. Nem volt már csak egy gondolatom:

- Ennek véget kell vetnem, míg gyilkossá nem leszek...

Jelentkeztem a tisztviselőnél, hogy fizessen ki, mert abbahagyom a munkát s nem dolgozom tovább a csarnokban.

Azután Berlinbe kerültem...

Az öreg Botos bácsi

Néha-néha már szép idő volt. A nap melegebben sütött, az északi szél helyett nyugati és keleti szél fuvintgatta a városba a friss mezők és földek illatát. Az öreg Botos is kiállott már a kis kapuba, de csak egy-egy félórára. Azután fázósan megrázkódott, összeborzadt s ment be a házba.

Az emberek pedig jókedvűen, bizakodva mondogatták:

- Már nem soká késhetik a tavasz. Nagyon kémleli az öreg Botos.

Egy reggel aztán egészen felhőtlen volt az ég, gyenge-meleg szél suhintgatott végig az utcákon s a nap diadalmas melegséggel sütött. Az öreg Botos már reggel 7 órakor kiállott a kis kapuba. Ahogy nekidőlt a kapufélfának, ahogy a szája szegletébe akasztotta kis makrapipáját, ahogy megszegette a fejét, minden mozdulatából, minden arcvonásából látszott, hogy jól érzi magát s délig meg se fog onnan moccanni.

Az emberek pedig, akik a hosszú tél után bizalmatlanok voltak s nem akartak hinni a meleg napsütésnek, mikor látták, milyen nyugodtan, komótosan pipázik az öreg, megkönnyebbülten biztatták egymást:

- A kis kapuban már az öreg Botos! Hála Istennek, végre itt a tavasz!

A napsugarak pedig nevettek, táncoltak körülöttük s boldog, ünnepélyes hangulatot loptak a szívébe. Ők pedig elégedett örömben olyan hálásan köszöngettek az öreg Botosnak, mintha egyedül csak neki köszönhették volna a tavaszt. Diadal, mámor csengett a szavukban.

- Jó reggelt, Botos bácsi! Itt a tavasz!

- Szép időnk van, Botos bácsi! Azt hiszem, így is marad.

- Csak jobb is már itt kint, mint a szobában; igaz-e, Botos bácsi?

Az öreg pedig csak félvállról, méltósággal felelgetett. Egy-két szóval. Olyan büszkén, mintha csakugyan ő csinálta volna a tavaszt.

- Ha egyszer kiálltam, akkor már csak szép idő is marad. - Ez volt minden, amit a dolgról mondott. De ezt olyan meggyőződéssel és hittel mondta, mintha csak ő lett volna a kalendárium.

Az emberek pedig szájról-szájra adták s délfelé már az egész város tudta a nagy ujságot:

- Kiállott már az öreg Botos a kis kapuba! Itt a tavasz!

A tavasz sok mindent elhozott. A kerítések aljába a gólyahirt, a libavirágot, a kankalint, füveket, zsályákat, elhozta a fecskéket, a mi utcánkba azonkívül a Jónáék öreg gólyáját.

Botos bácsi pedig csak állt a kapuban déltől estig, vigyázott az utcára s egykedvűen szemlélte, hogy elevenedik meg újra hosszú téli alvása után a mi kedves, széles akácfa-soros utcánk. A közepén volt a háza s a kapujából látta az egész utcát elejétől végig. Ismert mindenkit, aki csak az utcán lakott, vagy akinek az utcánkon át volt útja. Ismerte a tanyáról hazajáró kocsikat, szekereket, ismerte az utcán járó csordát, a kutyákat. S számon tartott mindent. A házakat, az embereket, a fákat, állatokat, talán még - a legyeket is. Nehéz lett volna elképzelni az utcánkat és Botos bácsit egymás nélkül. Hanem igaza is volt Botos bácsinak, hogy mindig csak az utcánkat nézte, mert volt is azon mit nézni. Széles, hosszú, egyenes utca volt. Olyan széles, mint valami országut; egész méneseket, gulyákat hajtottak fel rajta. Olyankor égig állott utcánkon a jószágfelverte por, de valóságos porfelleget vert fel már egy szekér is. Azért

szép volt az is. A lassan szálló, lomhán gomolygó, felhőző porfelleg. Az öreg Botosnak bizonyosan tetszett, különben nem bámulta volna, hanem bement volna a házba. Az utca elején, a piac-utcai Kistemplom esett az utcánk tengelyébe, az utca végén pedig a szekérut közepére épített Ujtemplom. A reggeli napsütés a Kistemplom ablakáról szórta a fényt, villanó, cikázó kékben, a leszálló nap pedig az Ujtemplom ablakait csókolta bucsusugaraival. Szóval igaza volt Botos bácsinak. Nemhogy a mi városunkban, de sehol a világon nincs még egy olyan gyönyörűség, pompás utca, mint amilyen a Czegléd-utca volt.

*

Az utcánk vigyázásán és a tavasz hirdetésén kívül még egy dolga volt az öregnek: őrizte a házát.

Nádfedeles ház volt s az egész városban seholsem lehetett jobb sárkánynak való nádat szerezni. Féltette is az öreg, vigyázta. De hiába, a mi eszünkön ki nem foghatott. Hiába, hogy egész nap a kis kapuban állt. Mi győztük türelemmel. A harmadik ház az öregétől sarokház volt. Amögött megbujtunk s vártunk. Ebédelni, egy pipazacskó dohányért, egy pohár italért csak be-be kellett az öregnek fordulni a házba. Olyankor alló! Egy pár ugrás és az öreg háza előtt voltunk. Két fiu a falnak hajtotta a fejét, a harmadik a hátukra állott s egy-kettőre kihuzta a szükséges öt-hat nádszálat. Avval usgyé! Mert olyankorra már az öreg is megneszelte a vásárt s nyargalt kifelé. Szidott bennünket, mint a záporosó. Egyszer még a pipáját is utánunk vágta. Horváth Feri fel is kapta s egész az utca végéig nyargalt vele. Csak ott hajította el.

Néha megkergetett bennünket. Egyszer meg is járta vele. A kalapját elkapta a szél s futta előre a lábam elé. Én felkaptam s behajítottam a Móriczék udvarára. Négy mérges komondort is tartott Móricz uram. Persze, hogy megörültek a zsákmánynak s mire az öreg elvehette tőlük, akkorra már szét is tépték.

Hanem ígérte is az áldást az öreg váltig:

- Megállj, akasztófa, ahol talállak, ott ütlek agyon! Megállj csak! Kerülj a kezembe.

A fő az, hogy megvolt a nád s meglett a sárkány is. Egész diadal volt, mikor szárnyra kélt s szállott a magasba. Ott volt az egész utca gyereknépe. Az volt boldogabb, aki tarthatta. Még vagy nyolc sárkány állott a magasban. Diadalmasan néztük őket:

- A miénk áll a legmagasabban, - konstatalta Papp Jóska győztes büszkeséggel.

Hanem ügyeltünk is, hogy más utcabeli gyerek valahogy nádat ne lophasson az öreg Botos házából. Még sárkányozni se hagytuk őket a mi utcánkon.

Egyszer ez történt: Sárkányoztunk s egyszerre egy kis lány befordult a Burgundia-utcáról a mi utcánkra s esenkedve nézte a multságunkat. Csak lassan, lépésenként mert közeledni hozánk.

- Hát te mit akarsz? - kiáltotta felé gögösen Horváth Feri.

- Eredj a ti utcátokra! - hangoskodott Fábián Sanyi is.

A többi is mind készen volt a szájaskodásra:

- Sárkányoznál ugy-e? Kéne?

- Ilyen csámpás lányok vannak a ti utcátokon?

- Kis kócmadzag! Béka!

A kis lány pedig csak állt ott árván, tétován.

Horváth Feri mellé ment:

- Nem méisz, he! - gorombáskodott vele s meglökte.

A kis lány elsírta magát:

- Lehetek itt én is, - pityergett.

- Ez a mi utcánk! Eredj a magatok utcájára! - replikázott Horváth Feri.

Én pedig csak néztem, hogy süti a nap a kis lány aranszőke haját s milyen helyesen, csinosan tud állani.

Odamentem, megfogtam a Horváth Feri karját:

- Ne bánts! - mondtam neki komolyan.

- Miért nem megy a maguk utcájára? - elégedetlenkedett Horváth Feri.

- Elfér itt is. Elég nagy az utcánk, - válaszoltam.

- Felőlem éppen ellehet, - mondta megvetően s visszament sárkányozni.

Pár percig csak álltunk ott, én és a kis lány. Zavarban voltunk.

- Hogy hívnak? - kérdeztem végre.

- Ilonkának.

- Szép név. Ilonka. Nékem tetszik.

- Hát téged hogy hívnak? - kérdezte a kis lány is.

- Bélának.

- Az is elég szép név.

Pár pillanatig hallgattunk.

- Mék utcán laktok? - kérdeztem megint.

- Csapó-utcán.

- Mért jöttél akkor a mi utcánkra?

- A nagyapámhoz jöttem.

- Ki a nagyapád?

- Botos Mihály.

Szinte a szó is elakadt a számban.

- Igazán? Nem hazudsz?

- Nem.

- Kár...

- Mért kár?

- Mert tetszel nékem, de ha az öreg Botos bácsi a nagyapád, akkor sose lehetsz a feleségem.

- Mért nem lehetnék?

- Mert Botos bácsi haragszik rám s ha megcsiphetne, meg is nyuzna.

- Mért haragszik rád a nagyapám?

- Mert nádat huzok a házából.

A kis lány elgondolkozott:

- Még addig, míg nagy leszel, sok minden történhetik. Talán még ki is békülhettek addig, - mondta.

- Nem hiszem, - feleltem. - Gyere na sárkányozni, - hittam azután Ilonkát.

- Nem enged a többi.

- Dehogynem enged, ha én mondom.

Eleinte durcásan fogadták új pajtásomat a többiek, de lassan-lassan összebarátkoztak velem s még azt is hagyták, hogy a sárkánymadzagot tartsam.

Sárkányoztunk, mulattunk.

Egyszer aztán csak elkiáltja magát Horváth Feri:

- Szaladjunk, jön a Botos bácsi.

Alló, usgyé, nyargalt valamennyi biztos távolságra. Hogy éppen én fogtam a sárkányt s éppen a sárkány irányában kellett volna menekülnöm, nem volt más választásom, csak vagy elfutni s hagyni, hogy a sárkány lecsapjon s esetleg más utcabeliek zsákmányául essék, vagy ott maradni s lesz, ami lesz, bevárni az öreget. Nem sokat gondolkozhattam, csak azt éreztem, hogy már fogja is a galléromat az öreg:

- Na, te gézengúz! Mégis megkaptalak ugy-e? Hát már most mit csináljak veled, he? Megnyuzzalak?

- Ne bántson, Botos bácsi! - rimánkodtam.

- Ugy-e, most rimánkods, he? - diadalmaskodott az öreg s közbe nagy barackokat nyomott a fejemre.

A többi gyerek tisztos távolban nézte a dolgot. Egyszer aztán csak kivált közülük Ilonka s jött egyenesen hozzánk:

- Ne bántsa, nagyapa, - kérlelte ő is az öreget.

Botos bácsinak szinte nyitva maradt a szája meglepetésében:

- Ejnye, te gézengúz te, te is közibük keveredtél!

- Sárkányoztunk, - szepegett a kis lány.

- Eredj mindjárt haza. Oszt máskor majd még ki is kapsz! - kommandírozott az öreg; a kis lány utnak indult.

- Téged pedig most az egyszer még nem nyuzlak meg, hanem legközelebb kapsz! - fenyegetőzött Botos bácsi. Azzal ott hagyott s játszópajtásaim gunyszavaitól kísérvé indult haza.

Ettől a naptól fogva Ilonka egészen átkapott a mi utcánkra sárkányozni. Az öreg tudta, de tette magát, hogy nem veszi észre. Még a nádlopásra is sokkal több alkalmat adott, mint addig. Mi pedig sárkányoztunk állhatatosan s én már-már abban is kezdtem reménykedni, hogy ha felnövök, valahogy kibékülök az öreggel s akkor talán nem fogja ellenezni, hogy Ilonkát feleségül vegyem.

Az Isten másképp akarta, hát másképp történt.

Egy nap csak elmaradt a sárkányozástól Ilonka. Nem jött el másnap sem, harmadnap sem. Végre negyedik nap Kanyó Pista hozta a hirt:

- Ilonka beteg.

Jó egy pár hét telt el. Egyre reménytelenebb híreket hallottunk Ilonkáról s egy este otthon az apám elujságolta, hogy délután meghalt Bossányi Ilonka, az öreg Botos unokája. Harmadnap el is temették. Én csak oldalogtam a temetésen a gyászolók szélén s folytonosan szemmel tartottam az öreg Botos bácsit. Kisirt volt az arca, szomorú s én rá inkább jóságosan néztem, mint haragosan. Hanem azért mégis tartottam tőle egy kicsit. Minél távolabb, annál biztosabb, gondoltam.

Azután elmúlt ez is és mi sárkányoztunk tovább. Egy délután szép magasan állott a sárkányunk s a madzagján egyik postát a másik után eregettük fel az égbe ikenetül Ilonkának.

Egyszer csak látjuk, hogy jön az öreg Botos. Csendesen, békésen jött s szép sugár nádszálakat hozott.

- Jön a Botos bácsi, - csodálkoztunk.

- Nádat hoz.

Rendes körülmények közt elszaladtunk volna. De akkor valahogy megérettük gyerekösztönnel is, hogy nem veszekedni, verekedni jön az öreg. Bevártuk.

- Nesztek, na, hoztam nádat. Csináljatok sárkányt, - mondta jóságosan.

Szép, nagy, nyolc krajcáros gombolyag spárgákat vett ki a zsebéből:

- Ehol a madzag is. Hanem olyan sárkányt csináljatok, aki egészen a felhők közé szálljon, még annál is magasabbra, hogy Ilonka is hadd játszeék vele.

- Küldjön Botos bácsi Ilonkának postát, - mondtuk neki naiv gyerekhittel.

- Oszt megéri, amit izenek? - kérdezte.

- Meg. Hogyne értené, - kiabáltuk. Postát csináltunk s az öreg reszkető kézzel huzta a madzagra.

- Hátha csakugyan eljut hozzá, - mondta nehéz, remegő hangon. A szellő szárnyrakapta a könnyü papiros-postát s vitte fel a madzagon egyenesen az égbe, Ilonkához.

Az öreg Botos pedig csak nézte, nézte s titokban egy könyecseppet morzsoltszét a szemében.

Bús Király

A hortobágyi utat háromszáz szilaj ökör veri föl.

Csak kiáll az utszélre egy kaszás legény:

- Hej, te, legények, - kiáltja, kié ez a gulya?

- Te is jövevény lehetsz, öcsém, messzi földről, hogy nem tudod, - kurjantja vissza az egyik bojtár.

- Kié lenne? Az öreg Bús Királyé! - kiáltja egy másik is.

- Láthatod! Ott gyün a gazdánk utánunk! - réjjáz az öreg bojtár is.

Égig álló rengeteg lomha porfelhő követte a gulyát. A legény csak belémeredt a porfelhőbe, míg lassan-lassan meg-megrémlett a közepében az öreg Bús Király. Ködszerűen, körvonalakban, óriássá nagyobbodva. A por pedig gomolygott, felhőzött tovább s az öreg alakja hol bele-beleveszett, hol pedig ismét meg-megtetszett. Lóháton volt, csizmásan, bekecsben. Keze-lába eleresztve. Feje előre horgadva lógott. Le is huzta volna a lóról, ha ló, meg a gazdája nem lett volna szinte egy darabból.

- Hej, gazduram, nemzetes gazduram, mért busul olyan kegyetlenül? - kiáltott rá a legény.

Az öreg Bús Király dehogy is hallotta! Megint a bojtárok kurjogattak vissza:

- Nem busul, ha alszik!

Hajtottak tovább. A legény pedig csak bámult utánuk, míg egészen elvesztek a szeme elől. Szekér jött velük szemben, félreállott az utjukból s vesztegelt, míg elvonult a gulya.

- Hej, - mondták egymásnak a szekeren ülők, - megint egész gulyát hajat vásárra az öreg Bús Király!

Szó szót követett:

- Szent Györgykor meg egész ménest adott el.

- Gyüjt az unokáinak.

- Lehet is már neki szépen! Csak amennyi birkanyáját eladott egyszer-másszor!

- Meg is érdemlí, mert nagy nemes ember létre is maga lát a jószág után!

Látomás módjára huzott el előttük a porfelhő közepén az öreg Bús Király. Megint kihozta belőlük a szót:

- Hej, de tud busulni az öreg!

- Alszik!

- Mennyi idős lehet már?

- Ha azt valaki tudná! Már a nagyapám idejében is mindig így járt a jószág után. Lóháton. Aludva, busulva.

Délben a Látókép-csárdánál megtorpasztották a bojtárok a jószágot. Az öreg alatt is csak megállott a ló. Felriadt s mindjárt látta, hol vannak.

- Hej, legények! - kiáltotta. - Itt itatunk! Itt delelünk!

A bojtárok nekiestek a vedernek. Az öreg lekerekedett a lováról. Előkerült a korcsmáros:

- Héj, korcsmáros, - parancsolta neki, - bort a legényeknek kulacsszámra! Magamnak is egy-
gyel!

Jó egy pár órát vesztegeltek. Rettenetes hőség volt. Hanem azért lassan-lassan megint készülődtek. Az öreg Bús Király izzadt a bekecsben.

- Hej, - törülte a homlokát, - még ilyen melegre nem is igen emlékszem mostanában!

- Melege van most tán még a légynek is, - mondta az egyik bojtár.

Lassan, méltósággal indult a gulya.

Az öreg csak nézte lóhátról, hogy tápázkodik föl s indul egyik ökör a másik után. Az utolsónak maga is nyomába szegődött. Kis ideig gyönyörködött az előtte vonuló gulyában, becézte, hizlalta a jószágot a szemével, azután kezdett bóbiskolni. Egyet-kettőt billent a feje, végre egészen leesett. Aludt, busult. Akkorra már egészen elburkolta az alakját a gulyavágta porfelleg.

Kezd ám szükölni az egyik kutya:

- Bundás, te, az istennyila csapjon beléd! - káromkodott az öreg bojtár s végigvágott rajta a karikásával.

Szüköl ám a másik három kutya is.

- Mérges, te, Füttyi! A fene belétek, nem hallgattok, he!

- Mi baja lehet ezeknek a kutyáknak? - kérdezik egymástól is.

- Ni, a Mérges, ni, hogy ugrál a gazdánkra!

- Azt ugyan költheti! Ha egyszer elaludt!

Kezd szilajodni a gulya is... Még a jószágot is megvadítják ezek a dögök!

- Mit szüköltök, mi bajotok, he!?

Valahogy csak birtak a gulyával. Eljutottak a Köntösgáthoz, a város alá.

- Pista te, - kezdi az egyik bojtár - harangozás-e, vagy más, amit hallok?

- Az a harangzugás!

- De mért harangoznának most!

- Pedig ugyancsak harangoznak! - szól valamennyi.

- Héj, hogy búg az öreg Rákóczi is!

- Hacsak nem halottnak harangoznak...

- Nagy halott lehet!

- Ni, hát nem vadítja még a jószágot is a harangozás!

- Meg ám, ezek a dögök! Egész uton csak szükölnek, vonítanak, hogy az ember azt se tudja, mi bujt ma beléjük.

- Andris, te! Kerülj csak elébe a Rendesnek!

- Héj, Pista te, vigyázz már a Lombárra, te!

- Mindjárt elszalad a gulya, a gazdánk meg azért csak alszik!

- Vágj elébe a jobb szárnynak, te!

Mire elébe vágta, a bal szárnyon szaladt el egy nekiszilajodott folt.

Vágtattak a bojtárok, szólott a karikás, a lovak nyerítettek, de már nem tudták elfogni a gulyát. Éppen csak, hogy egyenes irányban tarthatták.

Sebes száguldással rohant a gulya. Aki látta, csak egy uszó porfelleget látott. Mintha csak a hirtelen kerekedő vihar verte volna fel.

A hatvan-utcai vám felé terelték a bojtárok az elszaladt gulyát. Az öreg Bús Király mindenütt a nyomukban, hátul sereghajtónak. Úgy áradtak be a Hatvan-utcára, mint gátszakadás idején a sebes víz. Amerre csak rohant a gulya, rémület támadt. Tért ki az utjukból lóhalálban, ki hogy tudott. S futott a hír mindenfelé: elszaladt az öreg Bús Király gulyája! A Hatvan-utcából a Piac-utcába fordították a bojtárok a megvadult barmokat, onnan a Csapó-utcába. Ketten hátulról szorították, az öreg bojtár pedig harmadmagával a Nyomtató-utcán át eléjük került s a Kis-Csapó-utca közepén az öreg Bús Király portája előtt szembefordultak a gulyával. Hátul is karikás, elől is karikás, hát csak beáradt a gulya a sarkig tárt kétszárnyu öreg kapun a Bús Király-ház öblös udvarára.

A nagyasszony a tornácon állott:

- Héj, be, bojtárok, mi veszejtette meg a gulyát? - kiáltotta.

- Nagy fene harangozás!

- Miféle harangozás? Nem harangozott most senki!

Az utolsó ökör nyomán csak befordul ám az öreg Bús Király lova is s odaáll a gazdájával a tornác elé.

- Gazdám, Józsi te, - kérdi tőle is az asszony, - mitől szaladt el a jószág?

Nem felelt. Akkor látják csak, hogy még mindig alszik az öreg. Kiált neki az öreg bojtár:

- Hej, gazduram, nemzetes nagy gazduram, szálljon le már, mert itthon volnánk!

Az öreg csak aludt, busult tovább.

Odamegy az öreg bojtár. Rázza, úgy költi:

- Hej, - kurjantott hirtelen rémülettel - nemzetes nagy asszonyom, cimborák, meghalt a gazdánk, nincs benne élet!

Odaszaladnak mind. Látják, hogy igaz.

- Oda a gazdánk! Meghalt a gazdánk! - kiabálták kétségbeesetten.

A kutyák szüköltek, vonítottak, az ökrök egymásnak szilajodtak.

A nagyasszony is, az öreg Bús Királyné pár pillanatig mintha csak villám csapott volna elébe. Azután megemberelte magát. Keményen parancsolta:

- Emeljétek le, hozzátok be a házba!

Bevitette, felravataloztatta. Előhivatta a gyerekeit, unokáit:

- Nézzétek, - mondta nekik, - itt fekszik az apátok, a nagyapátok! Egész életében csak gyűjtött, dolgozott! Nektek gyűjtött, értetek dolgozott! Soha többet nem látjátok már! Hát térdeljétek elé és csókoljátok meg a kezét!

A gyerekek és unokák pedig letérdepeltek és sorra megcsókolták az öreg Bús Király kezét. Annak pedig, mintha megrebbeint volna a szeme és mintha rájuk nézett volna. Aztán lecsukódott és soha többet fel nem nyílt.

*

Ez az én anyai dédapám legendája.

A nagyfejűek

Nem annyira a szerző, mint inkább az akadémikusok és mások érdeme folytán aktuális mese felnőtteknek.

*

Nőtt egy tengeritáborban egy kis disznótök. Kukorica Jancsi. Olyan helyes kis jószág volt, hogy a virágok, nem győzték nézni.

- Milyen kedves teremtés, - gondolta a szarkaláb s felé bólintott.
- Milyen szép gömbölyü termete van, - gondolta a bársonyvirág s rámosolygott.
- Milyen szerény, udvarias, - gondolta a vasvirág s felé fordította valamennyi virágját.

Szép napfényes, harmatos reggelü hetek következtek s Kukorica Jancsi csak nőtt, hizott s lassan-lassan egész tekintélyes árnyékot vetett.

A virágok azt gondolták, hogy kár Kukorica Jancsiért, hogy annyira elhizik, kisebb korában sokkal kedvesebb teremtés volt, de azért így is mind szerelmesek voltak belé. Kukorica Jancsi pedig nem törődött se a virágokkal, se mással, csak nőtt, egyre nőtt.

Egy délben arra vetődött egy ürge. Mikor meglátta Kukorica Jancsit, csodálkozásában mindjárt felül a hátulsó két lábára s elkezdte a bajuszát pödörgetni.

- Na, - mondta önkéntelenül, - sok disznótököt láttam már, olyan nagyokat is, mint egy-egy hordó, de ez itt egész bizonyosan a legnagyobb disznótök az egész világon.

Mikor ezt hallották a virágok, rögtön abbahagyták a nyájas, bizalmas mosolygást s tisztelettel, félénken nézték Kukorica Jancsit.

Az ürge pedig zavartan izgett-mozgott, gondolkozott, hogy kössön ismeretséget Kukorica Jancsival? Végre nekibátorodott s egy utolsó bajuszpedrés után kihuzta magát s udvariasan mondta:

- Ha meg nem bántom uraságodat, én az ürge vagyok s nagyon szeretném tudni, kihez van szerencsém, hogy tisztelhetném?
- Kukorica Jancsi vagyok, - mutatkozott be a tök s azt gondolta, hogy nagyon kedves, udvarias teremtés az ürge.
- Uraságod nagyon, de nagyon okos lehet - mondta az ürge.
- Honnan gondolja? - kérdezte Kukorica Jancsi.
- Csak onnan, hogy olyan nagy teméntelen feje van. Én azt hiszem, uraságodnak van a legnagyobb feje az egész világon.
- Fejem az van elég nagy darab! - hengegett a tök s úgy igyekezett, hogy magasabbra tartsa.
- Oh, ha nékem ekkora fejem volna! - sóhajtott az ürge.
- Oh, kérem, - mondta a tök, - én nagyon meg vagyok elégedve a magam fejével.
- Meg is lehet, - áradozott az ürge, - bizonyosan tudományos pályára tetszik készülni.
- Oh, én már egészen készen vagyok a tanulmányaimmal, - felelte a tök.
- Akkor talán valami állása is van már, bizonyosan egyetemi tanár, vagy akadémiai tag...

- Még nem, - magyarázta a tök, - de mihelyt megszervezik az okszerű töktenyésztés tanszékét, bizonyosan engem fognak meghívni rá.

- Egészen bizonyos, - mondta az ürge s a virágok még nagyobb tisztelettel néztek Kukorica Jancsira és mikor az visszanézte őket, már nem mertek rámosolyogni, hanem félénken lesütötték a szemüket és nagyon butának érezték magukat.

Az ürge pedig kapta magát s elhordta a hírét az egész határba, hogy milyen okos teremtés Kukorica Jancsi. Akkora feje van, mint egy kétakós hordó s telistele van ésszel. A kutya, a csirke, a pillangók, az egér, a libák, a cserebogár, szóval mindenki, aki számít, elzarándokolt Kukorica Jancsihoz, hogy megbámulja, de egyik sem merte megszólítani, féltek, hogy bolondot találnak mondani s kineveti őket Kukorica Jancsi.

Kukorica Jancsi pedig ezt gondolta: - Jó volna ugyan egy kicsit beszélgetni, mert rettenetesen unom magamat, de ilyen ostoba teremtésekkel csak nem állok szóba? - s hallgatott, gögösködött, pöffeszkedett.

Teltek a napok s egy délután a tengeri-földön jártában az ispán észrevette Kukorica Jancsit.

- Hú, de nagy bolond termés! - csudálkozott s a lábával odébb mozdította, hogy jobban lássa. - Bevitetem én ezt, - folytatta, - mert még el találják lopni.

Bement a tanyába, Kukorica Jancsi pedig dohogott, indulatoskodott rettenetes haragjában:

- Ostoba butája! - gondolta s valamennyi bibircsókja rézvörösre gyulladt a méregtől. - Ahelyett, hogy szépen leemelné a kalapját s így köszönne: Kezét csókolom, Kukorica tanár ur, hogy szolgál a drága egészsége? - a lábát dörzsöli hozzám! S még azt meri rám mondani, hogy: nagy bolond termés, mikor husz akkora fejem van, mint néki! Hiába, paraszt volt, buta paraszt! Az látszik meg rajta most is, ispán korában.

Az ispán semmit se tudott minderről, hanem kiküldött egy szekeret s behozatta Kukorica Jancsit.

- Na, most bizonyosan az egyetemre visznek, hogy tanítsak, - gondolta Kukorica Jancsi, mikor a béresek a szekérre tették. De bizony nem az egyetemre vitték, hanem az ökor-istálló padlására.

- Oh, de érdekes ez az egyetem, - gondolta Kukorica Jancsi, - olyan poros, olyan régi itt minden, csupa lom, csupa ócska, elavult dolgok. Igazán élvezet itt tartózkodni egy magam-fajta konzervatív gondolkozású tudósnek.

S ebben igaza volt Kukorica Jancsinak, mert törött ekevasak, lócsök, rossz záruk, béklyók, üvegek, szegek, járomfák s hasonló lim-lom volt felhalmozva a padláson. Kukorica Jancsin kívül egy pár egér, meg egy bagoly lakott a padláson.

Az egerek ócska bőrt rágtak.

- Igazán tudósok, - gondolta Kukorica Jancsi, - ócskaságokon rágódnak.

Hazajött a bagoly, az egerek mindjárt elbujtak.

Kukorica Jancsi érdeklődve nézte a baglyot. Szerette volna ismerni, de azt gondolta, a bagoly kisebb fejű, hát az mutatkozzon be előbb.

A bagoly csakugyan be is mutatkozott:

- Én a bagoly vagyok, egyetemi magántanár, királyi tanácsos s azt hiszem, Kukorica János urhoz, a kiváló tudóshoz van szerencsém.

- Az vagyok, Kukorica János s magam is meg vagyok róla győződve, hogy csakugyan kiváló tudós vagyok.

- Oh, kérem, ekkora fejjel egészen biztosan, - hízelt a bagoly. - Én is tudok valamit, mert egész éjszakákat töltök tanulással s nekem is elég nagy fejem van, de mégis szeretném tudni, hogy uraságod hogy tett szert akkora rengeteg fejre és tudományra?

- Én kérem? Ültem az indámon, - felelte a tök.

- És mit csinált?

- Mi egyebet csináltam volna?

- Ültem és gondolkoztam... Nem?

- Dehogyan, kérem. Csak ültem, ültem és ültem.

- És nem gondolkoztam.

- Minek az? Én sose szoktam gondolkodni. Bolond ember, aki gondolkodik.

- Oh, kérem, én az ellenkezőjét tartom. Az okos emberek szoktak gondolkodni.

- Ugyan kérem! - magyarázta a tök. - Hisz a gondolkodás fárasztó s csak a bolond fárasztja magát, nem egy igazi tudós.

Erre nem tudott mit felelni a bagoly s csak nagysokára szólalt meg:

- És mindig csak ült tudósságod?

- Ültem.

- Egy helyben?

- Egy helyben.

- Kár. Ha világot ment volna látni, még sokkal okosabb lehetne.

- Oh, én már nem lehetek okosabb, - felelte öntelten Kukorica Jancsi. - Különbözik is én történelem- és földrajztudós vagyok, tehát teljesen felesleges, hogy utazzak.

- De, kérem, nagy dolog az látni, tapasztalni. Tetszik látni, én azért vagyok olyan okos, mert minden régi oduba bekukkantok. De a kerék például nálam is okosabb, mert az az egész világon minden országot bejár s mindent lát, hall.

- Ugyan kérem! Bolond beszéd az egész! - mondta a tök bosszusan. - A kerék utazhat, mert az találhat magánál okosabb teremtet s hasznára lehet. De minek utaznék én, mikor egész biztos, hogy én nem lelek magamnál okosabbra.

A bagoly nem mert válaszolni, hanem azt kérdezte, miféle könyvön dolgozik most Kukorica ur.

- Egy nagy munkát akarok írni, - felelte Kukorica Jancsi. - Borzasztó érdekes és aktuális dolog. S nagyon közérdekű téma.

- És mi lesz a címe? - kérdezte a bagoly áhítatos hangon.

- Elárulhatom, de csak Önnek, mert félek, hogy ha híre menne, elírnák előlem. Harminckét-kötetes munka lesz, a címe: „A parafadugó története Magyarországon a tizenharmadik században, különös tekintettel a Haiti-szigetek közgazdasági jelentőségére”. Már három fejezetet ki is ollóztam a parafaszakirodalomból.

- Nagyszerű munka lesz, régen érezhető ürt fog betölteni tudományos irodalmunkban. - mondta a bagoly őszinte elismeréssel s hódoló tisztelettel nézett Kukorica Jancsira. A tök pedig úgy felfújta magát göggyében, hogy többet egy szóra sem érdemesítette a bagolyt.

Lent az ispán ezt mondta a béresnek:

- András, ha már felmennek a padra, hozzák le azt a nagy ménkü disznótököt, lökjék a góré alá s délután majd felvágjuk a disznóknak.

Lehozták a tököt, a góré alá vetették.

- Itt már világosabb van, - gondolta Kukorica Jancsi elégedetten. - Hiába, nem árt, ha az ember a tudományok ódon, homályos csarnokából néha napvilágra kerül.

Körülnézett. Egy régi borona s egy töröttfoku kerék hevert mellette.

Talán ez lesz az a híres kerék... - gondolta, de nem szólt.

A kerék nem volt olyan rátartós, bemutatkozott:

- Én a kerék vagyok, - mondta, - egyetemi tanár, a földrajzi tudományok doktora, udvari tanácsos és azt hiszem, tudósságodban Kukorica János urat tisztelhetem.

- Én vagyok, - felelt a tök röviden, göggyesen.

- A bagoly sokat beszélt már uraságod nagy tudományáról, hatalmas fejéről s nagyon örülök, hogy korunk legokosabb teremtésével megismerkedhetem.

- Uraságod se néz ki éppen műveletlen egyénnek, - ereszkedett le Kukorica Jancsi.

- Oh, kérem, én sokat tudok, mert örökösen uton voltam, bejártam minden országutat s egyebet se csináltam egész életemben, csak forogtam és annyit láttam, tapasztaltam, hogy még most is szédül belé a fejem.

- Talán inkább a sok forgásban szédült el? - vélte a tök.

- Nem, méltóztassék elhinni, a sok tanulás szédítette meg, a tudás.

- Ugyan kérem, - mondta a tök, - ha valaki, hát én már csak eleget tudok ekkora fejjel és mégse szédülök. Hanem én nem is forogtam ám!

- Hát akkor, hogy utazott uraságod? - csudálkozott a kerék. - Mert hiszen uraságodnak nincs lába s csak görögve mehetne tovább.

- Én egyáltalában nem utaztam, - mondta göggyesen a tök. - Az csak annak szükséges, akinek tanulni kell. De én már mindent tudok.

- Tessék elhinni, szükséges az utazás. Én például mindent annak köszönhetek. Ha nem utaztam volna annyit, nem lett volna belőlem a világ legelső térképrajzolója. Amit tudok, mind az országuton tanultam meg s most már olyan tudományos hírem van, hogy az emberek arra, akit nem értenek meg, mert okosabb náluk, azt mondják: eggyel több a kereke.

- Az semmit se jelent, - kicsinyelte a tök a kereket. - Igen, ha azt mondják valakire, hogy tökfejű, az már valami!

A kerék le volt főzve. Ezt mondta:

- Kérem, én nem tudok vitatkozni s amellet az én irodalmi munkásságom „a kocsikenőcs befolyásáról az égi testek mozgására” számba se jöhet az Ön készülő nagyszerű parafadugó monográfiája mellett, de van nékem egy barátom, a gólya, az akadémiai tag, valóságos belső titkos tanácsos, udvari szállító, az még nálam is sokkal okosabb, mert én csak a tengerig tudok

menni, ott vége az országutnak, de a gólya a tengeren is átrepül, minden telet Afrikában tölt, az majd bebizonyítaná, mennyire szükséges az utazás.

- Hol van az a barátja? - kérdezte a tök.

- Ott áll éppen a kémény tetején, - mutatta a kerék.

Kukorica Jancsi fölneézett a kéményre s megvetően mondta:

- A gólya? Na hiszen! Hisz' bolond az!

- Dehogy, kérem, - védte a kerék, - híresneves tudós. A boszorkánysághoz is ért, kigyót-békát kotyvaszt. Híres könyveket is irt „A boszorkánypörökről, a gyermeknevelésről és az európa-afrikai kereskedelmi utakról”. Nagyon okos személy.

- Nem is lehet okos, mert most is féllábon áll, pedig mind buta, aki féllábon fárasztja magát, mikor kettő is van néki, - ellenkezett a tök pöffeszkedve.

- Bizonyosan a lábujjait számlálja, - védekezett a kerék, de maga se hitte.

- Azt hiszi? - biggyesztette magát a tök kicsinylően. - Bolond jószág az, mondom. Igen, ha akkora feje volna, mint nékem, akkor igen!

Többet nem szólt, csak hallgatott s a kerék nem merte zavarni.

Odajött az ispán meg a béres.

- Vágja csak a földhöz ezt a nagy bolond tököt, - mondta az ispán.

A béres megfogta a tököt s földhöz vágta Kukorica Jancsit, hogy mindjárt ketté szakadt.

Meglátta a kakas, kukorékolni kezdett:

- Kukuriku, kukuriku, nem is volt okos Kukorica Jancsi, mert üres volt a feje, csak kívülről látszott nagyinak!

Odagyült a kis kakas híradására mindenki, aki számít. A kutya, a tyúk, az ürge, a pillangók, a macska, a cserebogár s a többiek s hírét vitték az egész határba, hogy milyen üres volt a Kukorica Jancsi feje s hogy egy mákszemnyi ész se volt benne.

- Jaj, de buta teremtés lehetett, - mondta mindenki - s mégis hogy pöffeszkedett. Tette magát, hogy ő találta ki a spanyol viaszt, pedig tán még olvasni se tudott.

Szégyelte magát Jancsi s örült, mikor a disznók enni kezdték:

- Legalább meghalok, - gondolta - s nem kell szégyenkezniem.

A disznók pedig jóízűen megették Kukorica Jancsit s az ürge elvitte halála hírét a szarkalábnak, a bársonyvirágnak és a vasvirágnak.

Azok összebólintottak:

- Kár érte, - sóhajtották, - köztünk tartózkodása utolsó idejében ugyan nagyon felfuvalkodott s ránk se nézett, de fiatal korában kedves, udvarias fiatal ember volt.

Azután elkezdett velük játszózni a napsugár s másnapra már egészen elfelejtkeztek Kukorica Jancsiról. S vigan bólingattak egymásra a friss szellőfuvásban.

Paprika Jancsi

Paprika Jancsi a kirakatban állott és nézte a francia babát.

- Istenem, - gondolta - vajjon miért ilyen szomorú? Már egy hete van a kirakatban és azóta se nem szólt, se nem mosolygott. Pedig olyan szép, hogy talán el is ájulnék örömben, ha beszélhetnék vele.

De olyan előkelőnek látszott a francia baba, hogy nem mert megszólítani.

- Hátha összeverném a csinntányért, - gondolta - mert mind a két tenyerében egy-egy csinntányért tartott.

Hamar összeverte a csinntányért, háromszor is, az pedig szólott, hogy:

- Csinnadratta csinn!

A francia baba odanézett s Paprika Jancsi kapott az alkalmon. Megszólította:

- Ha kellemetlen a kisasszonynak a csinntányér, abba hagyhatom.

- Nem kellemetlen, még szeretem hallgatni, - felelte a francia baba.

- Oh, - mondta Paprika Jancsi nagy örömmel - én, ha parancsolja, akár egyebet se csináljak, csak csinnadrattázzak. Nagyon szeretek csinnadrattázni és különben is még, ha akarnám se tudnám letenni a csinntányért, mert a tenyeremhez van drótozva.

- És nem kellemetlen önnek, hogy örökösen tartania kell? - kérdezte a francia baba.

- Egy kicsit bizony fárasztó, - magyarázta Paprika Jancsi - de legalább nem kell félnem, hogy el találom veszteni.

A francia baba hallgatta, de most nem felelt. Szomorkodott tovább.

- Ha meg nem sérteném a kisasszonyt, - kezdte megint a beszédet Paprika Jancsi - szeretnék valamit kérdezni.

- Kérem, szívesen, csak kérdezzen, - bátorította udvariasan a francia baba.

- Én még sohasem láttam olyan szép és előkelő babát, mint a kisasszony, - mondta Paprika Jancsi - s bizonyos, hogy a kisasszony valami uralkodó babacsaládból való hercegkisasszony, én pedig csak egy egyszerű cirkuszbéli Paprika Jancsi vagyok, a ruhám piros bohócruha, fejemen bojtos bohócsipka és a magam egyszerű eszével azt gondolom, hogy az olyan előkelő hercegkisasszonyok, mint amilyen a kisasszony is, a világ legboldogabb teremtsései. S hogy van az mégis, hogy a kisasszony már egy hete, mióta itt van a kirakatban és az egész idő alatt se nem szólt, se nem mosolygott, se nem nevetett, csak busult, meg szomorkodott.

- Mindennek megvan a maga oka, - felelte szomorúan a francia baba.

- Ha megtisztelne a kisasszony a bizalmával és elmondaná, nagyra tartanám, - biztatta Paprika Jancsi.

A francia baba pedig örült, hogy valakinek kitérhetje szívét és elmondta szomorúsága okát.

- Mielőtt a kirakatba kerültem, - mesélte - azelőtt a raktárban tartottak, ahol sokkal több játék van, mint itt a kirakatban. Volt ott a sok játék közt egy dolmányos, csákós ólomhuszárkapitány is, aki egy egész ezred ólomkatonát egzeciroztatott. Soha még bátrabb és szebb katonát nem ismertem s mindig csak vele beszélgettem, ő meg csak velem és örök hűséget esküdtünk egymásnak. Boldogok voltunk. De ezelőtt egy héttel engem kihoztak a raktárból és

a kirakatba tettek. Azóta nem láttam az én ólomhuszáromat, azt se tudom mi van vele és csak busulok utána, azért vagyok ilyen szomorú.

Paprika Jancsi nem tudta mivel vigasztalni a francia babát, pedig majd megszakadt a szíve, olyan szomorúnak látta. Csak állott ott a kirakatban s nézett ki szomorúan az utcára. Éppen katonabanda ment el a kirakat előtt s olyan szépen muzsikáltak, hogy Paprika Jancsi nem tudta megállani, összeverte a csinntányérját. De sohase találta el a taktust; vagy elsiette vagy elkéste és sehogyse tudott együtt csinnadrattázni a bandával. Olyan mulatságos volt ez, hogy az egész kirakat mind nevette, valamennyi baba és játék, csak a francia baba nem tudott nevetni. Még csak el se mosolyodott.

- Pedig meg is tudnék halni, ha megnevettethetném - gondolta szegény Paprika Jancsi s még jobban össze-vissza csinnadrattázott, hogy hátha mégis elnevetné magát a francia baba. De hiába, az csak tovább szomorkodott.

Eltelt egy hét ilyen nagy szomorúságban, akkor kivették a kirakattól a francia babát is, Paprika Jancsit is és eladták őket.

Sok-sok játékot találtak abban a gyerekaszobában, ahova kerültek, de legszebb volt valamennyi közt a francia baba. A gyerekek is mind csak vele szerettek játszani, meg Paprika Jancsival s észre se vették, hogy milyen szomorúak mind a ketten. De a többi játék észrevette s este, mikor a gyerekek elaludtak, beszélgetni kezdtek:

- Miért olyan szomorú? - kérdezte egy kis magyar babakisasszony a francia babát.

- Semmi, ilyen a természetem, - felelte a francia baba s tovább nem faggatták. Ahelyett igyekeztek mulattatni, megnevettetni. Lisztes Jancsi, a bohócbaba tótágast állott; a rakéta elpukkant a pamacs nyúl mellett s a kis pamacs nyúl úgy megijedt, hogy bukfencezve szaladt körül a szobában, mert azt hitte, valami vadász lőhetett. A kugligolyó olyan bolondosan szaladt a kuglibábok közé, hogy mind a kilenc orra bukott. A pénzes disznó kivette a hátából mind az ötvenhat krajcárt s odaadta a Kátsa cigány babának, hogy bolondos nótákat huzzon érte. De sehogy se tudták jó kedvre hangolni a francia babát. Végre belefáradtak a hasztalan próbálkozásba s elaludtak. Csak Paprika Jancsi nem tudott elaludni. Csak szomorkodott az ablakban, ahol a gyerekek hagyták s nagysokára ezt mondta:

- Én nem tudom tovább nézni a kisasszony szomorúságát, elmegyek világgá s vissza se jövök, mig csak magammal nem hozom a kisasszony ólomhuszárt is.

A francia baba próbálta lebeszélni, de Paprika Jancsi nem engedett; kiállott az ablakba s nézte az utcát, hogy merre fog majd menni. Egyszer csak megszédült s lezuhant az ablakból a kövezetre. Úgy megütötte magát, hogy mozdulni se tudott. Reggel arra ment egy boltoslegény s megtalálta:

- Nini, - mondta - ezt a Paprika Jancsit meg tegnap reggel vették nálunk. Szegény, kitörte a lábát; elviszem a boltba, ott megcsináljuk s azután hazavisszük megint oda, ahol megvették.

Felvette Paprika Jancsit s elvitte a játékos boltba. Ott megcsinálták a lábát s mikor kész volt, ezt mondta a kereskedő az inasnak:

- Eredj, vidd haza ezt a Paprika Jancsit, mert tudom, hogy ki vásárolta meg. Pakold mellé ezt az ólomhuszárt is, hátha ezt is megveszik.

Bepakolta az inas Paprika Jancsit az ólomhuszárral s hazavitte mind a kettőt. Na lett öröm a gyerekaszobában, hogy megkerült Paprika Jancsi. De örültek a gyerekek az ólomhuszárnak is.

- Istenem, de szép ólomhuszár - ujjongtak. - Játssunk lakodalmast és házasítsuk össze a francia babával. Felöltöztették a francia babát menyasszonynak és odaállították az ólomhuszár mellé.

Egy pillanatra még a szivverése is elállott örömeiben a francia babának, mert megismerte, hogy a vőlegénye az ő hűséges ólomhuszárja. Örült az ólomhuszár is, hogy szólni se tudott, de a gyerekek semmit se vettek észre, csak játszották tovább a lakodalmast.

- Ha lakodalom, muzsika is legyen, - mondta az egyik gyerek. - Én majd a bűgő csigát húzom fel, - ajánlkozott egy kis lány. És felhúzta s a bűgő csiga forgott és muzsikált.

- Én meg verklizek, - mondta egy kis fiu és forgatta a verklit. Egy másik harmonikázott, egy dobolt, egy trombitált.

És a francia baba meg az ólomhuszár boldogan hallgatták a lakodalmi muzsikát s megfogadták egymásnak, hogy soha többet nem válnak el egymástól.

- Hát cinntányér, ki cinntányérozik? - kiabálta egy kis fiu. - Cinntányér is kell a lakodalmas muzsikához!

- Itt van Paprika Jancsi, majd én nyomkodom a mellét a szive felett és csinnadrattázik, - mondta egy kis lány és mindjárt nyomkodni is kezdte.

És Paprika Jancsi olyan szépen csinnadrattázott, olyan szomoruan, mint még soha életében és mindenki csak őt hallgatta. A gyerekek, a játékok és az ólomhuszár is.

Őt hallgatta a francia baba is és ránézett hálásan, mert tudta, hogy neki köszönheti a vőlegényét. És most a francia baba nevetett és Paprika Jancsi volt szomorú. De nem mutatta a francia babának, hanem igyekezett nevetni.

Oh, milyen szépen illik a francia hercegkisasszonynak az ólomhuszár, - gondolta. - Mit is akarnék én, szegény, egyszerű Paprika Jancsi létemre? Nem tett-e elég boldoggá engemet a francia baba már azzal is, hogy rám nevetett? Most már akár meg is haljak, mert boldogabb már úgy sem lehetek.

Még egy utolsót csinnadrattázott, az eddigieknél is szebbet és szomorubbát s azután elhallgatott.

- Eltörött a Paprika Jancsi rugója, - mondta a gyerek, aki nyomkodta - nem akar többet csinnadrattázni, pedig a szive felett nyomkodom.

És mindenki azt hitte, hogy a rugó romlott el Paprika Jancsiban.

Állatok

Gyermekkoromban néhány nyarat a Tisza partján töltöttem. Polgár mellett, a szilhádi tanyán. Sok gyerek volt a tanyán s nagyon együvé kaptak játszani.

Egy kora őszi reggel, mikor sétálni indultam, a tanya alatti gyepen találtam őket. Egy madárral mulatozták magukat. Fel-fellökték a levegőbe. Fiók madár lehetett, mert erőtlenül repdesett s csak addig tudott repülni, ameddig a szél vitte. Mikor földet ért, szárnyait csapdosva szaladni kezdett a mezőn, de a gyerekek sikongva, kiabálva beérték, lábára kötött madzagnál fogva magukhoz rángatták s lógatták a madzagon.

Hozzájuk mentem s az egyik gyerekre, aki éppen lóbázta a madarat, rászóltam:

- Mutasd csak azt a madarat, te!

A gyerek hozzám hozta a madarat. Fiók vércse volt s a lábára szorosan volt körülcsavarva a madzag. Csupa vágás, seb volt a lába.

- Tud repülni is, - dicsekedett a kis pöttyöm fiu s hogy mutassa, mindjárt fel is lendítette a lábánál fogva, a szél pedig belekapott a vércse szárnyába s elvitte egész a szabad jászolig. A gyerekek hangos rivallással szaladtak utána; az egyik elkapta a madzag végét s huzta magához a megriadt kis jószágot. Az előbb a szabad jászol lábába kapaszkodott a karmával, de a madzag és a gyerek erősebb volt. Akkor a vércse leült a földre, a farkával és a szárnyával megtámasztotta magát, úgy huzatta magát.

Jóska, a béresék fia, fel akarta venni a földről. De a vércse szemmel tartotta a kezét. Minden oldalra tudta forgatni a fejét s nem lehetett meglepni.

- Ne bánts! - kiáltottam a gyerekre. A vércséhez mentem s szánakozva néztem.

- Hogy került ez a madár hozzátok? - kérdeztem.

- A Jóska apja fogta, - kiabálták a gyerekek.

- El kell ezt, szegényt, eresztetni, - mondtam.

A Jóska gyerek elsírta magát:

- Ne engedje el, urfi!

A többi gyerek is rimázkodott:

- Ne engedje el! Urfi, ne engedje el!

Közben odajött nagy lassan a Jóska apja is:

- Mért engedné el az urfi! Hadd játszódjanak vele. Arra fogtam, - mondta keményen s biztatni kezdte a fiát:

- Jáccál vele, fiam! Tiéd az!

Nem szóltam többet egy szót se, hanem lassan, elgondolkozva hazamentem. Véghetetlen, leverő szomorúság töltött meg. A kamarába mentem, megmérgeztem egy darab hust s vittem a gyepre.

- Na, - mondtam a gyerekeknek, - hoztam ennivalót a vércséteknek.

Odadobtam a hust a jászol alá, de a vércse nem nyult hozzá.

- Hagyjuk magára, akkor majd eszik, - mondtam.

A gyerekek a jászol-lábhoz kötötték a vércsét s bementek a tanyába.

Én pedig indultam barangolni neki a Tisza-partnak.

Másnap reggel első dolgom volt a gyerekeket felkeresni. Már messziről kiabálták:

- Urfi, megdöglött a vércse!

- Mikor dögölt meg? - kérdeztem, mikor melljük értem.

- Az éjszaka, - felelte Jóska.

A béres, aki az ekét kalapálta mellettük, nyugodtan felnézett s lassan, rosszkedvűen mondta:

- Pedig még eljácódhattak volna véle egy darabig.

Nem szóltam rá semmit, csak néztem őket szomorúan, csendesen.

...A szél pedig feltámadt s hordta felénk a tiszai cserjés zsályás, méntás illatát.

*

A komp a tanyánk alatt volt s a halászat is a révészeké volt Merítő-hálóval, meg kifeszített, álló hálókkal halásztak, de jártak halászni a legényeikkel csónakon is. Két csónakon jártak; hosszú kötelekkel vetették ki a hálót a csónakok közé s óvatosan huzzák fel. Huzás közben egyre közeledett egymáshoz a két csónak. Ami halat fogtak, azt a csónak aljára hajították s újra kivetették a hálót. Mikor vége volt a napi halászmunkának, a kompfőhöz eveztek s a haltartó-csónakba hányták a halakat.

Sok halat adtak el s én gyűlöltem mind a két révészt, szivteleneknek, kegyetleneknek tartottam őket, amért eladás közben úgy megkinozták a szegény halakat. Egy kis kézi merítő-hálóval kifogták a csónakból az eladó halakat, hajlós fűzfavesszőt fűztek át a kopolyujukon, azután karikára kötötték a fűzfavesszőt, ráakasztották egy kis kézi mérő horgára, úgy mérték.

A vevő pedig, ha gyalogos volt, a fűzfavesszőn lógatva vitte haza őket, ha pedig szekérrel jött, a saroglyába hajította szegényeket.

Néha, mikor láttam ezt a kegyetlenséget, egész nap háborgott a lelkem s olyankor éjjelenként alig tudtam elaludni. Az izzadásig hánykolódtam, vergődtem ágyamban s szerettem volna megkorbácsolni, megkinoztatni a révészeket...

*

Volt egy tanyánk a Hajduságban is, a Kösély mellett. Az ottani cselédek közül legjobban az igáskocsis feleségére emlékszem. Borzasztóan csunya volt, az arca csupa gumó, barázda; nagyon rongyos szoknyában járt, örökösen kócos, fésületlen volt s én rettenetesen félttem tőle. Talán azért, mert piócákat tartott. A kis cseléd lakásuk ablaka mindig tele volt befőttes üveggel s azokban tartotta a piócákat.

Néha-néha az ablak alá lopakodtam s irtózva, borzadva néztem a piócákat. Lustán, utálatosan kigyóztak egymás felett s utálattal gondoltam rá, hogy a parasztok az arcukra, meg a hátukra, meg a mellükre rakják őket, hogy szivassák a vérüket.

Mikor egy-egy idegen paraszt, vagy másfajta ember ment a kocsisék házába s befőttes üveget vitt, tudtam, hogy piócát fog venni.

Sokat néztem a piócákat a Kösély poshadt, állott vizében is. Tele volt az a sekély, kutos víz mindenféle csiborral, vízi pókkal s egyéb féreggel. Sok volt benne a békahal is s én irtózva néztem, mikor egyikre-másikra ráölelközött egy-egy pióca s szitta a vérüket.

A kocsis felesége is mindig a Kösély vizében fogta a piócákat. Felkötötte ingét, szoknyáját térdig, beállott a vízbe a nádas alá. Mikor kijött, tele volt a lába pióccával. Ő pedig csak meghintette a hátukat sóval s a sok utálatos féreg vonaglott, hullott le a lábáról.

Egy alkonyatkor a kocsis kereste a feleségét. Nem találta.

- Elment pióccát fogni, - mondta néki a béres felesége.

- Hiszen még jókor délután elment. Azóta itthon lehetne! - békétlenkedett a kocsis. De azért lassan elindult az asszony után.

Nemsokára nagy kiáltozását hallottuk:

- Emberek, hej, emberek!

Szaladtunk mind a Kösély partjára. Mire odaértünk, a kocsis már a partra huzta az asszonyát.

Csurom víz volt az asszony ruhája s az arca, a két karja és lába merő egy feketeség volt a rengeteg pióccától...

*

Eszembe jut egy vadkacsa-vadászat. Tavasz elején volt, a Hortobágyon. A megolvadt tavaszi hóvíz apró tavakba gyűlt a nagy, sik mezőn s éjjelenként ezeken a tavakon ütöttek tanyát a huzó vadmadarak.

Kora hajnalban indultunk el a kocsival, hogy éjjeli nyugodalmuk után meglephessük őket. Hárman mentünk a kocsival. A kocsis, a bátyám, meg én. Kilenc éves lehettem s akkor voltam először kacsát vadászni.

Óvatosan közelítettük meg a tavakat; a bátyám, aki az első ülésen ült és hajtott, hátraadta a gyepelőt a kocsisnak, óvatosan lecsuszott a kocsiról, szaladni kezdett a víz felé s kapásból lőtt.

Vagy tiz kacsát lőtt kétórai kocsizás alatt, de nem mindegyiket leltük meg. A kacsákat a kocsis zsinórra füzte, még pedig úgy, hogy a zsinórt a szemükön huzta keresztül s úgy akasztotta őket az ülés vasára. Vagy négy, zsinórra füzött kacsa még akkor is élt, mikor hazaértünk. Kinzott a szánakozás, de szégyeltem mutatni s nem szóltam.

*

Még sok, sok szenvedés jut eszembe, mikor az állatokra vonatkozó emlékeimet idézem fel. Egyre nehezebb lesz a szívem. Odakünt melegen süt a nyári nap... Ki fogok menni a város alá, a mezőkre s nézni fogom a derült, kék eget...

A macska

Ilonka a kamarában állott és mozdulatlanul nézte a macskát. A macska összegombolyodva, dorombolva, sunyin, ugrásra készen egy egeret tartott a szájában s kémlelte Ilonkát. Mikor látta, hogy nincs tőle mit tartania, megnyugodott s kezdett az egérrel játszani. El-eleresztette s újra elfogdosta hirtelen ugrásokkal. A levegő pézsmaszagu volt s Ilonka undorodott is, sajnálta is az egeret. Az meg csak reszketett halálfélelmében s panaszosan cincogott egyet-egyed. Sokáig tartott a macskajáték, míg végre az egyik alacsony polc alá bujt el a macska s a következő pillanatban Ilonka hallotta, hogy összeroppantotta az egeret s erősen dorombol. Összeborzongott s futva ment be a szobájába, levetette magát a pamlagra, beletemette az arcát egy selyempárnába s el akarta felejteni az egészet. De nem tudott másra gondolni. Egyre látta az egérke rémült, apró szemeit, a macska zöldes, vérszomjas, kegyetlen tekintetét, hallotta a kétségbeesett, erőtlen cincogást, a gyenge testecske összeroppantását s az erős, elégedett dorombolást.

Volt egy pár állat, amelyektől az undorodás miatt félt. A békától, a póktól, a kigyótól. És az egértől is. S most elgondolta, hogy a macska ott tartotta a szájában s megette. A szőrös testét, a bajuszát, apró, ijedt szemeit, ragacsos, nyálkás farkát. Eszébe jutott, hogy a multkor az egyik kávéscsésze aljában adott neki tejet s elhatározta, hogy vesz magának egy a többtől különböző kávéscsészét és aljat s mindig abból fogja inni a kávéját. S undorodott, mikor elgondolta, hogy azóta hányszor kerülhetett már a csészéje alá az a tányér. - Brr! - rázkódott meg s észre se vette, hogy hangosan mondja: utálatos állat! A macskára gondolta. Idáig sajtóságon viselkedett a macskájával szemben. Nem tudta, szereti-e, vagy fél tőle. S most egyszerre gyűlöletre vált a kétsége. Sok minden eszébe jutott a macskáról; olyan apróságok, amik régen is kellemetlenül hatottak rá. De régen nem igen törődött vele s most szinte csudálkozott rajta, hogy föllevenednek a képzeletében ezek a képek s hogy mennyire meggyűlölte a macskáját. Eszébe jutott egy délután, mikor a cselédeken kívül csak ő maga volt otthon. Bent a szobában félni kezdett egyedül s kiment az udvarra. Senki se volt az udvaron, csak a macska állott mozdulatlanul, messze maga elé nézve. Szólt neki, hívta. A macska a hívására hátrafordította a fejét s nézett tovább maga elé. Akkor ő maga akart hozzá menni. A macska meghallotta a lépéseit, egy pillanatra megint visszanézett s azután nesztelen, csendes, sunyi ügetéssel a kertkerítésig ment, ott fölkapaszkodott a kerítés tetejére, onnan még egyszer visszanézett a lányra s leugrott a kertbe. Ilonka maga se tudta, nem is gondolkozott rajta, miért volt rá akkor ez annyira rossz hatással. A macska sunyi, nesztelen menekülése, a visszanézése keltett-e benne kellemetlen érzést, vagy az, hogy nem várta be, de most, hogy visszagondolt rá, az egész esetben rejlő sunyiság, idegenség csak megnőtt az emlékezetében s gyűlöletet érzett.

Azután egy reggeli jelenetre gondolt. Reggeliztek s a macska ott dorombolt az ő széke alatt, kente-fente a hátát a szék lábához s kunyorált. Ő akkor a macskára nézett s az a gondolata jött, hogy jól a szemébe nézzen. S elcsudálkozott rajta, hogy se szeretetet, se barátságot, se meleget nem látott a macska szemében. Pedig ő azt hitte, hogy mindez benne van a nézésében. De csak hideg, zöldes villogást, éhséget és kunyorálást látott benne. És akkor kezdett először félni a macskától. Eszébe jutott az is, hogy ez után pár nappal egyedül volt a macskával a zongora-szobában s megint a szemébe nézett. És semmit se tudott kiolvasni belőle. Hideg volt a szeme és zöld. S félni kezdett tőle s ki akarta kergetni. De nem merte, hanem becsengette a szobaleányt s azzal kergettette ki. Eszébe jutott egy nyári éjszaka is, mikor nyitott ablaknál aludt s nem tudott elaludni, mert attól félt, hogy a macska beugorhatna s megfojthatná álmában. És még sok más ilyen jutott eszébe, amelyek egyre növelték a macskátóli ösztön-szerű idegenkedését és félelmét, ami most undorodássá és gyűlöletté nőtt benne. Sokáig

hevert a pamlagon párnába temetett arccal s mikor végre felütötte a fejét, a pamlag előtt ott állott nyugodtan, mozdulatlanul a macska. Egyet nyalt a száján s merően nézte Ilonkát. Ilonka nem vette észre, hogy bejött a macska s meglepetésében rémülten, ijedten villant rá a szeme. Ettől a villanástól vadult-e meg a macska, vagy más oka volt, csak nekiugrott a tizennégy esztendőös leánynak. Egyenesen az arcának, Ilonka egyet sikoltott, ösztönszerűen elkapta a macskát s a földhöz csapta. A macska a másik pillanatban kiugrott az ablakon, elszaladt. A sikoltásra beszaladt az egész ház. Ilonkát a pamlagon arcára borulva, görcsös zokogásban találták. Nem tudták mi történt s kezdték becézni, faggatni. Rémülten vették észre, hogy keze, arca vérzik.

Eleinte csak ennyit tudott Ilonka kizokogni: - a macska... a macska...

Végre lecsillapodott s szaggatottan elmondta, mi történt. De a rémület az elbeszélés után is a szemében maradt. Az anyja simogatta, csókolgatta, a sebeit gondozta, az apja pedig revolvert fogott s ment keresni a macskát, hogy lelőjje. A cselédek bottal-vassal keresték. Az udvar minden zugát, a padlást összekutatták, de a macskát sehol se lelték. Csak késő délután hagyták abba a kutatást.

Este vacsoránál rossz kedvű volt az egész család. Mindnyájan a macskára gondoltak, de egyikőjük se beszélt róla. Titokban az Ilonka arcát vizsgálták. Ilonka hol az ajtóra lopott egy-egy pillantást, hol az ablakokra, néha a butorok alá. Mintha félt volna, hogy valaki jön. Az arcán, a szemében erőltetett jó kedve alatt is ott ült a rémület emléke.

Vacsora után arra kérte az anyját, hogy vele hálhasson. Az anyja átölelte s úgy mentek a szobába. Ilonka az anyja szobájában mielőtt lefeküdt volna, minden zugot, minden butoraljat bevilágított a gyertyával.

- Ugyan, de bolond vagy, - igyekezett megnyugtatni az anyja, - ha itt bujt volna el, már régen észrevettük volna. Hisz minden darabot felforgattunk délután.

Az éjszakát is riadozva töltötte Ilonka. Egyre a macskával álmodott s újra meg újra kérte az anyját, kutasson a macska után. Ő maga a kezét se merte kidugni a paplan alól. Félt az elalvástól is, de mindig elnyomta az álom s újra üldözte a macska.

A reggelinél kimerülten, idegesen jelent meg s nyugtalansága átragadt az egész házra. Megint mindenki csak a macskára gondolt. Úgy gondoltak rá, mint valami leskelődő, láthatatlan ellenségre. Egész biztosan érezték, hogy elő fog kerülni. Ma, holnap, vagy holnapután, egy hét múlva, vagy később. Senki se tudta, mikor, de az, hogy nem jön elő, olyan lehetetlenségnek tetszett előttük, hogy nem is gondoltak rá. Elgondolták minden, a macskával összefüggő emléküket s elcsudálkoztak, hogy csak most jöttek rá, milyen alattomos, milyen hideg, milyen kitanulhatatlan, milyen veszedelmes volt. S mindnyájan csak Ilonkát féltették tőle. Úgy érezték, hogy Ilonkának a végzete a macska.

- S mi lesz, ha mégse kerül elő? - kérdezték magukban, akárhogy nem hitték is. Ha valahol elpusztul s ők nem fogják megtudni soha, csak félni fognak tőle mindig és várni?

És ettől fogva rájuk nehezedett egy nagy, ismeretlen veszedelem fenyegetése. S nem tudtak ellene védekezni. Amerre jártak, mindenütt csak a macskát vigyázták. Ha valamelyikőjük hazajött, lesték az arcát, nem tud-e valamit a macskáról? Soha se beszéltek róla s mégis tudták egymásról, hogy minden gondolatuk a macska. Az ajtókat gondosan zárva tartották. Este átkutattak minden szobát. Szégyelték, hogy annyira félnek egy macskától, de a hallgatásuk, az Ilonka titkolt rémülete egyre jobban növelték a félelmüket. Ilonka nem is mert soha magára maradni. Néha nem bírta titkolni a rettegetését s olyankor a macskáról beszélt.

- Meg fog ölni, érzem! Láttam a szeméből. Higyjétek meg. Belém fog harapni, a torkomba, mikor alszom. Hu, hogy ette a szegény egeret. Olyan utálatos volt. Még tán most is egérszagu a szája, minden foga.

Hiába biztattuk, egyre betegebb lett a lelke.

Egyszer sikoltozva szaladt az anyjához:

- A macska! A macska! - kiabálta rémült hangon.

Mindenki összefutott.

- Hol van? Hol láttad? - kérdezték. De ő elébb nem tudott szólni, csak a háztetőre mutatott.

- Ott, a háztetőn... ott sétált - magyarázta, mikor szólni tudott.

De senki nem látta. Megint nagy kutatást rendeztek a macska után, nem lelték sehol.

Akkor éjjel Ilonka avval rettent fel, hogy a macska ott van a szobájában s csak azt várja, hogy megint elaludjon és akkor ráugrik és meg fogja fojtani.

Keresték mindenütt, sehol sem volt a macska.

- Pedig itt van valahol, motozott, nyávogott is - erősítette Ilonka.

Az anyja mellé feküdt, de csak reggel felé tudott elaludni. Kimerülten ébredt fel. Az édes anyja hozta be neki a reggelit, hogy ágyban egye meg.

- Édes anyám! - meredt rá a lány. - Mi van magával?

Az anyja ijedten ment mellé. Ilonka rémülten taszította el magától:

- Menjen, menjen, félek magától, maga volna az én anyukám, magának macskaszeme van, maga egérszagu.

Az anyja próbált beszélni hozzá, de Ilonka beletemette az arcát a párnába s úgy rimázkodott:

- Menjen, menjen, macskaszeme van, meg akar fojtani!

Az apját, a testvéreit, a cselédeket mind macskaszeműnek látta.

És mindenki érezte, hogy egy helyrehozhatatlan, borzasztó, kikerülhetetlen rettenetesség történt velük, hogy egy örökös felhő nehezedett a lelkükre s gyűlölettel gondoltak a macskára.

A macskáról pedig soha semmit nem hallottak.

Két fekete rigó

Pista a tisztás szélén állott és nézte a bokrok ölelte nagy zöld mezőt. Egyszer csak mozdult a lomb az egyik bokron, füttyös kiáltás csattant meg alatta s a másik pillanatban egy fürge fekete rigó perdült a mező szélére. Egy pillanatra meglapult, azután hirtelen iramodással a mező közepére futott s ott jobbra-balra bókolva kémlelte Pistát. Látszott rajta, hogy bizik s egyre jobban nekibátorodik. Meg-megröppent, szaladgált a füben. Olyan volt, mintha csak egy szélfutta nagy sötét bársonyu árvácska virág kapott volna lábba. S rikkantgatott, kiabált, mintha csak csalogatott volna valakit.

S csakugyan egyszerre hangos fütty csattant meg feleletül az egyik bokor aljáról s mint a villám, csak mellé pöndörödött a lomb közül egy még sötétebb, még feketébb árvácska s kergetni kezdte. A him volt, a tojó pedig játszva, csalogatva menekült előle. Végigfutott egy nagy darab mezőt s mikor már majdnem beérte a másik, surranó röppenéssel bokorra kapott. Darab ideig hol itt, hol amott füttyentgetett a hangjuk s azután szinte egymás hegyén-hátán pattantak ki megint a zöld mezőre s ott folytatták a hancurozást. Pista pedig csak nézte őket s gyönyörködött a cicázásukban. Alkonyatig megtelt a szeme, a lelke a játékuk gyönyörűségével s belerészegedett. S otthon is egész este csak a két fekete rigóról álmodozott. Úgy szerette volna valakinek kiönteni a lelkét. De szóltan, félénk természetü gyerek volt s nem tudta, hogy kezdjen hozzá? Végre nem birt magával. Az apjához fordult:

- Édes apám!

- Mi az?

- Láttam ám valamit!

- Mit?

- Két fekete rigót.

- Hol?

- Az erdőben.

- Hát aztán?

- Az olyan volt,... de olyan volt...

El akarta mondani, milyen volt, de sehogyse tudott szót találni, belezavarodott, elpirult s szégyenkezve elhallgatott.

- Milyen volt na? - biztatta az apja.

- Az olyan volt... - erőlködött Pista, de sehogyse tudott többet mondani.

Az apja feküdni küldte s a gyerek örült, hogy megint egyedül lehet. Az ágyban is csak a két fekete rigó járt az eszében s boldogtalan volt, hogy nem beszélhette el azt a sok gyönyörűséget, amivel csordultig volt a szive. - Holnap elmondom Túri Ferinek, - gondolta s mikor töviről-hegyére végiggondolta, hogy fogja elmondani, valahogy megnyugodott s elaludt.

Másnap az iskolában óráküzben félre hívta Túri Ferit.

- Mondok valamit, - mondta neki.

- Mondjad, - felelte Túri Feri.

Pista pedig csak nézett rá s hallgatott.

- Mondjad hát, - türelmetlenkedett Túri Feri.

- Majd máskor, - ütötte el a dolgot Pista, a másik pedig boszusan mondta: - Ezért hívtál? - Érdemes volt! - Azzal otthagya.

Egész délelőtt nem szólt Pista senkihez egy szót se. Délben Herczeg Jóska hívta:

- Gyere, menjünk együtt haza!

- Ma másfelé megyek, - válaszolta Pista s egyedül indult el. Nem hazafelé, hanem kis mellékutcákon, amerre sohasem szokott járni. A lelke kívánta a barangolást, a csatangolást. Az egyik utca, ahova betévedt, zug-utca volt s deszkakerítéssel végződött. Zöld pázsit volt az egész utca s a házak háttal állottak rá. Nem igen járhatott arra soha senki. A deszkakerítésre sűrű lombu virágba borult bodzafák hajoltak. Pistát odacsalta az erős bodzaillat s tele tüdővel szivta. Egyszerre ötlete jött. A zsebébe nyult s egy csapat golyó, pityke, pecsétviasz és más drága holmi közül egy darab krétát halászott ki, félrehajtotta a kerítésről a lombot s nagy, fehér betűkkel rápingálta az egyik kerítésdeszkára: Két fekete rigót láttam.

Sokáig nézte ezt a pár szót, újra meg újra elolvasta s egyre könnyebb lett a szive. Úgy érezte, mintha jól kibeszélte volna magát s elmondta volna valakinek azt a gyönyörűséget, ami az erdő, a tisztás, meg a két fekete rigó volt. Szinte nehezen vált meg a deszkakerítéstől.

S aznap még szótlanabb, még álmodozóbb volt, mint rendesen.

Másnap egész délelőtt csak arra gondolt az iskolában, hogy megint a deszkakerítés felé megy haza s mikor a kerítésnél volt, előbb körülnézett és várt, nem látja-e valaki? S csak mikor bizonyos volt, hogy egyedül van, hajtotta félre a lombot s ragyogó szemmel olvasta: Két fekete rigó. Elolvasta százszor is s elgondolta az erdei tisztást, a bokrokat a tisztás szélén, a szép zöld mezőt s a két vigan kergetőző fekete rigót. Öt napig minden délben elment a deszka-kerítéshez, hogy elolvashassa rajta: Két fekete rigó. Elment a hatodik napon is, de akkor sokáig nem hajtotta félre a lombot, hanem csak állott ott szomoruan, könnyes szemmel. Nagysokára megint előkereste a zsebéből a krétát, félrehajtotta a lombot s lassan a kerítésre írta: Vasárnap templomban voltunk, az édes anyám sirt.

Ettől a naptól fogva egyre sűrűbben irt a kerítésre. Örömet, bánatát mind rábizta. Néha, mikor csordultig volt a szive s nem birt magával, kétszer, háromszor is elment a kerítéshez s végigolvasta az összes írásokat. „Két fekete rigó” - olvasta s az erdei tisztásra és a két fekete rigóra gondolt. „Vasárnap templomban voltunk, az édes anyám sirt” - olvasta s behunyta a szemét és megint mintha ott ült volna a templom magas fapadján az édes anyja mellett, mint akkor vasárnap délelőtt, az orgona pedig bugott és ő mozdulni se mert, csak érezte, hogy az édes anyját csendesen meg-megrázza a zokogás és nem tudta, hogy miért? - „Tegnap eső esett, a Csapó-utcán nagy tócsákba gyült és látszott bennük az ég” - olvasta s megint ott állt gondolatban az utcai tócsák szélén s nézte a vizükben tükröző felhőfutást. „Erdély aranykora” - olvasta s mintha csak megint végig olvasta volna az egész gyönyörű regényt. Órákig, félnapokig olvasott és álmodozott így a deszkakerítés mellett.

Egy délelőtt olyan boldogan ment a kerítéshez, hogy dalolni, ujjongani szeretett volna. Repesett a szive, zihált a melle. A legrejtettebb részen hajtotta el a lombot a kerítésről, de sokáig nem mert semmit se ráírni. Háromszor is nekifogott, de egy vonást se tett. Végre lassu, szép, vastag vonásokkal, mintha valami szentséget festene, két nagy betűt rajzolt a kerítésre: „J. I.” Boldogan, ragyogó szemmel, kipirulva, zihálva nézte ezt a két betűt s egyre csak ezt mondta: Janicsáry Ilonka, Janicsáry Ilonka.

Másnap koszorut rajzolt a J. I. köré s még háromszor felírta. Egy hét mulva szinte több J. I. pompázott a kerítésen, mint egyéb írás.

Egy hét múlva ezt írta Pista a kerítésre: „A kék a legszebb szín” és elképzelte Ilonkát úgy, ahogy iskolába szokott járni, kék karton ruhácskájában. Egy hét múlva fehér ruhában látta Ilonkát. Aznap ezt írta a kerítésre: „A fehér is a legszebb szín.”

Előbb csak titokban, maga-maga előtt is szégyenkezve gondolt Ilonkára. Meg-megleste az utcán, mikor az iskolából jött hazafelé s a tulsó oldalon messziről követte. Horváth Klára volt az Ilonka legjobb barátnője s rendesen azzal ment haza is. Horváth Klárika Pistáék mellett lakott s Pista a két udvart elválasztó deszkakerítés hasadékaán át sokszor átbámult az ő udvarukra. Egy vasárnap délután, mikor megint átnézett, ott volt Ilonka is. A két kis leány mindjárt észrevette. Klárika a kerítéshez szaladt s hamisan mondta:

- Tudom, miért nézel át.
- Nem tudod - felelte Pista s megremegett a hangja.
- Gyere át, - hívta Klárika.
- Nem megyek, - mondta a fiu.
- Pedig tudom, szeretnél, - nevetett a kis lány.

Ilonka csak állott, nem szólott egy szót sem.

A nap rásütött aranyló szőke hajfürtjeire. Tiszta uj ruhájában, rózsás, tejes arcával, nagy kék szemével olyan volt, mint egy francia baba. Pista tette, hogy nem is őt nézi. A lélekzete is elállott, úgy fuladozott imádatában. De nem ment át a Klárikáék udvarára.

Következő vasárnap délután megint Klárikáéknál volt Ilonka s Pista is átment játszani. Sohasem volt még olyan boldog, mint akkor délután. Estefelé még haza is kísérelte Ilonkát. Egész uton akart neki valamit mondani, de sehogyse jött meg hozzá a bátorsága. Hátha nem fogadja el? - gondolta. Végre mégis elszánta magát, kivett a zsebéből egy szép nagy üveggolyót s odaadta Ilonkának.

- Ezt néked adom, - mondta.

Ilonka felbiggyesztette az ajkát:

- Mire az nékem? - kérdezte. - Én nem golyózok. - De azért elvette a golyót. Pistának pedig nehéz lett a szive, hogy olyan kicsibe vette Ilonka az ajándékát. Pedig ő azt hitte, hogy egy olyan szép nagy nyolckrajcáros üveggolyó igazán megfizethetetlen kincs.
- Talán ki is nevetett, - gondolta otthon az ágyában s egész éjszaka hánykolódott. S másnap csak egy szót irt a kerítésre: Üveggolyó.

...Egyre többször találkozott Ilonkával. Néha még az utcán is mellé mert menni s egyszer, mikor kísérelte, hosszu vivódás után ezt mondta neki:

- Gyere velem, mutatok valamit.
- Mit? - kérdezte a kis lány.
- De csak úgy mutatom, - mondta Pista felelet helyett, - ha senkinek se árulod el.
- Nem árulom el, - ígérte Ilonka.
- Isten bizony?
- Isten bizony, - fogadta a kis lány.

Pista kézen fogta:

- Hát akkor gyere, - mondta neki.

- Hova? - faggatta a kis lány. De a fiu nem felelt, csak vezette, mig elértek a deszkakerítéshez. Félrehajtotta a lombot s a lomb alatt az egész kerítés tele volt fehér krétairással.
- Ezt mind te irtad? - Minek ez? - csodálkozott Ilonka s olvasni kezdte: „Két fekete rigó.” „Vasárnap templomban voltunk, az édes anyám sirt” és a többit is mind.
- Miért írtad ezeket? - kérdezte Ilonka csodálkozva. Pista pedig kezdte magyarázni. Beszél a két fekete rigóról, arról a szomorúságról, amit a templomban érzett, az égről, mikor felhősen tükrözött a vízben, a nagy öreg diófáról a kertjükben, könyvekről s mindenről, ami csak föl volt írva a kerítésen. Úgy megáradt, mint még soha. Tolult a szó az ajkára s az egész szívét kitárta. Az arca ragyogott, a szeme tüzelt, merengett s Ilonka gyönyörűséggel hallgatta.
- Mutatok mást is, - mondta Pista, mikor kibeszélte magát. Félrehúzta a lomb legsűrűbbjét s Ilonka csupa J. I. betűt látott alatta. Elpirult s boldogan megragyogott az arca.
- Mít tesz ez a sok J. I.? - kérdezte, pedig nagyon jól tudta.
- Találd ki! - felelt Pista.
- Nem tudom. Mondjad!
- Nem mondom. Találd ki.
- Legalább az első szótagot mondjad, - kérte a kis lány.
- Azt mondhatom, - felelt Pista s mindjárt mondta is: Ja...
- Mondjad a másodikat is, - biztatta a kis lány s nehéz volt a hangja.
- Ni, - folytatta Pista.
- Az egészset mondjad!
- Hát mondom, - felelt rá hirtelen bátorsággal Pista. - Janicsáry Ilonka. Janicsáry Ilonka. Ilonka olyan lett, mint a láng.
- Csak mondd, pedig nem is azt teszi, - mondta s akadozott a lélegzete.
- De azt teszi, - erősködött Pista, - mind azt teszi. Janicsáry Ilonka. Janicsáry Ilonka. Sokáig nem tudtak szólni egy szót se.
- Hát ez mit tesz? - kérdezte végre Ilonka s olvasta: - A kék a legszebb szín.
- Ezt akkor írtam, mikor kék ruha volt rajtad, - magyarázta Pista.
- A fehér is a legszebb szín, - olvasta Ilonka s megint elpirult örömeiben.
- Ezt meg akkor írtam, mikor fehér ruha volt rajtad, - folytatta Pista a vallomást.
- Én is szeretnék egy ilyen kerítést, - mondta Ilonka álmodozva.
- Írhatsz erre is, ha akarsz, legyen a kettőnké, - ajánlotta a fiu.
- De mivel írjak? - kérdezte a kis lány.
- Ezzel, - mondta Pista s odaadta a krétáját.
- De ne nézd, amíg írom, - szégyenkezett Ilonka. A tenyere mögé rejtette a krétát s úgy írt föl valamit a kerítésre.
- Mutasd, mit írtál? - kérte Pista.
- Nem mutatom, le fogom törölni, - mondta Ilonka s a tenyerével elfedte az írását.

Pista pedig megfogta a kis lány kezét s húzta le az írásról. Ilonka ellenkezett, de végre is Pista győzött s lehúzta a lány kezét az írásról. Két betű volt: K. P.

- K. P. - olvasta a fiú s arra gondolt, hogy őt Karvaly Pistának hívják. Tudta ugyan, hogy Ilonka is szereti őt, mégis mikor látta a kétbetűs írott vallomást, hirtelen öröm árasztotta el s alig tudta a remegéstől megkérdezni:

- Mit tesz az, hogy K. P.?

- Találd ki, ha akarod - incselkedett a kis leány.

- Tudom, nem is kell, hogy kitaláljam - mondta Pista.

- Nem tudod, úgy sem azt teszi!

- De azt teszi!

- De nem! - ellenkezett Ilonka s ragyogott a szeme, úgy tele volt csillogással.

- Hát akkor mit tesz?

- Találd ki! - ismételte Ilonka állhatatosan s szaladni kezdett hazafelé.

Pista utánaszaladt, elfogta, faggatta, de Ilonka egyre csak azt mondta:

- Nem azt teszi, úgysem azt teszi.

...És Pista bizonyos volt, hogy azt teszi.

Ettől a naptól fogva kettőjüké lett a kerítés és minden titkukat rábízták.

Elmult egy esztendő. Szeptember vége volt, délelőtt. Pista várta, hogy véget érjen az előadás. Az utóbbi napokban Ilonka nem akart vele hazamenni, hanem mindig Kádár Sanyival járt haza. Elhatározta, hogy ma vagy-vagy!

Sose tartott olyan soká az előadás, mint akkor.

Végre mégis véget ért. Előbb, mint az Ilonkáké s így megvárta.

- Gyere velem haza - kérte a kis lányt.

- Nem megyek - mondta Ilonka.

- Tudom, mert mással mégy.

- Hát aztán, ha mással is?

- Azt is tudom, kivel mégy - fűzte a fiú.

- Tudhatod.

- Kádár Sanyival.

- Avval hát, ezután mindig velem megyek haza - felelte Ilonka s farkasszemet néztek.

- Jól van, jönnél még velem is - mondta végre dacosan.

- Sohasem - felelte Ilonka.

Pista nem felelt, csak elkeseredetten, szomoruan neki indult csatangolni.

Sokáig járt össze-vissza, olyan utcákon, ahol még soha se járt, tele volt a lelke keserőséggel. Végre eszébe jutott a deszkakerítés. Jó sokára ért oda. Ott találta Ilonkát és Kádár Sanyit is. Mikor észrevették, megzavarodtak s szótlanként hagyták ott a kerítést s megálltak a zúgutca közepén. Pista nem szólt hozzájuk, csak ment a kerítéshez.

- Levakarok róla mindent - gondolta dacos büszkeséggel. Félrehajtotta a lombot s a másik pillanatban a szive verése is elállott attól, amit látott. Össze-vissza volt sározva, vakarva az egész kerítés. Egy betűt nem lehetett elolvasni rajta, csak itt-ott fehérlett egy-egy épen maradt krétavonás.

Visszafordult. Ilonka meg Kádár Sanyi még ott állott a pázsit közepén. Pista komoran ment hozzájuk s Kádár Sanyi elé állott.

- Ez a te munkád volt! - kiáltott rá fenyegető hangon.

- Ha az enyém is - felelte Kádár Sanyi gögösen - tán azt hiszed, tiéd a kerítés?

- Megkeserülöd! - szakadt ki az indulat Pistából s rávetette magát Kádár Sanyira. Pár pillanatig tartott csak a birkózásuk. Kádár Sanyi sokkal erősebb volt s Pista alul került. Kádár Sanyi pedig ráült a mellére lovagló ülésben, a két térdével leszorította a Pista két karját, úgy hogy szabadon cibálhatta a haját, a fülét, megfricskázhatta az orrát.

- Mi kell néked? - kiáltotta dühösen s csavarni kezdte az orrát. - Velem kezdesz?

Pista vonaglott a visszafojtott zokogástól s egy szót se szólt, csak erőlködött, hogy lerázza magáról ellenfelét, de hiába.

- Akarsz füvet enni, he? - hangoskodott Kádár Sanyi. Feltépett egy marék pázsitot s próbálta a Pista szájába tömni.

Ilonka csak akkor tudta, mit kell csinálnia.

- Hagyjad, ne bánts, - mondta Kádár Sanyinak ellenségesen s húzta le Pistáról.

- Kaphatsz máskor is, - fenyegetődött Kádár Sanyi s felállott Pistáról. Az pedig tovább is hanyatt fekvé maradt s csendesen zokogott.

- Gyere haza, hagyjuk, - hívta Ilonkát Kádár Sanyi.

- Nem megyek, - utasította el a kis lány. - Sohasem megyek veled többet.

- Nem? - kérdezte Kádár Sanyi hitetlenül, dacosan.

- Nem!

- Ugyis jó! - felelte Kádár Sanyi gögösen s indult hazafelé. Egyszer se nézett vissza.

Ilonka és Pista egyedül maradtak. Csak sokára szólalt meg Ilonka.

- Haragszol? - kérdezte bűnbánóan.

Pista nem felelt, csak feküdt és zokogott tovább.

- Gyere, veled akarok hazamenni, - kérlelte a lány félénken.

- Sose megyek veled többet! - szakadt ki Pistából a vonagló zokogás.

Ilonka nem tudott mit felelni, csak állott ott tanácstalanul, s jó sokára kérdezte megint:

- Igazán nem jössz?

Pista nem felelt. Csak zokogott csendesen tovább.

Ilonka pedig lehajtotta a fejét s lassan, vissza-vissza nézve indult hazafelé. Pista egyszer se nézett utána. Hanyatt fekvé maradt, az ajka vonaglott, a melle zihált s könnyein keresztül keserűen, vigasztalanul nézte az eget.

...Az ég pedig derüs volt. Tiszta, napsugaras...

A hátulsó udvar

Egy nyolcesztendő fiú állott a kerítés mellett. Belekapaszkodott két kerítéslécbe, a homlokát odaszorította a kerítéshez s úgy bámult be a kertbe.

A kert tele volt virággal, bokrokkal, fákkal s az ágyakat gondozott pázsit szegte. Az utak apró, finom kavicsal hengerelve s a leghosszabb ut végén a kerítésnek fordulva magas terraszu kastély, széles lépcső-feljáróval. A lépcsők és a terraszu széles márvány-védőin hatalmas tartókban pálmák, citromfák zöldeltek. A terraszon egy kis lány labdázott. Egyszer csak abbahagyta a labdázást, észrevette Pistát. Darab ideig csak nézte, azután a kerítéshez ment. Ott rábámult egy kicsit Pistára s elkapatott hangon szólott rá:

- Nem mégysz innen!

Pista mintha nem is hallotta volna, csak nézte a kertet és a kis lányt, aki virágmintás fehér kartonruhájában, vállára hulló fürtös aranyhajával, tejes, rózsás arcával, csillogó, derült kék szemével, tompa, elmosódó, álmodozó arcvonásaival, kezében a nagy gummilabdával olyan volt, mint egy kis igazi angyal.

- Hallod, nem mégysz innen! - ismételte a kis lány.

Pista még bámult pár pillanatig, azután a kertre mutatott:

- Ez a tiétek? - kérdezte.

A kis lány kiérezte a hangjából a bámulatot és az irigységet s hizelgett neki.

- A miénk, - felelte büszkén.

- A kert is?

- A kert is.

- A kastély is?

- Az is.

Pista elgondolkozott egy kicsit.

- Tik gazdagok lehettek, - mondta végre őszinte lelkesedéssel.

- Persze, - felelte a kis lány ösztönszerű hirtelenséggel s nem arra gondolt, hogy gazdagok, hanem arra, hogy pompázhatik a fiú előtt.

- Nékünk nincs ilyen szép kertünk, - vallotta be Pista.

A lány egészen elfelejtette, hogy az imént el akarta kergetni Pistát. Hivalkodni akart.

- Ha akarod, - hivta, - bejöhetsz, megnézheted.

Pista a másik pillanatban már a kerítés tetején volt s beugrott a kertbe.

- Jól tudsz mászni, - mondta a kis lány s eszükbe se jutott, hogy tiz lépéssel odébb ott az ajtó.

- Tudok én nemcsak mászni! - dicsekedett Pista s örült, hogy van, amire ő is büszke lehet a lány előtt.

- Hát? - kérdezte a kis lány.

- Ide nézz! - hengegett Pista. Lehajtotta a fejét a pázsitra, fölrugta a lábát s tótágost állott.

- Elég már, fejedbe száll a vér, - aggodalmaskodott a lány. Pista pedig, hogy annál hatásosabb legyen a mutatványa, még egy párszor szétnyitotta égnek meredő két lábszárát s csak jó sokára ereszkedett vissza.

- Na, tudok? - kérdezte s büszkén nézett a lányka szemébe.

- Tudsz, - felelte őszinte elismeréssel a kis lány. - Hanem gyere, mutatok néked valamit.

Kézen fogta s vezette a kert tulsó sarkába, ahol a bokrok és fák egy ligetbe borultak. Asztal volt a ligetben s kerti, fonott karosszékek. Körüskörül pedig és felül is csak lomb, hogy nem lehetet látni, csak levelet.

Pista csudálkozott.

- Hisz ez olyan, mint egy szoba, csak hogy fal helyett levelek vannak.

- Úgy hívjuk, hogy Ilonka-liget, - magyarázta a lány.

- Miért hívjátok úgy?

- Mert én is Ilonka vagyok s rólam nevezték el.

- Ilonka, - ismételte Pista s lassan utána tette: - szép név.

- Hát téged hogy hívnak? - kérdezte a lány.

- Pistának.

- Pista... az is szép név.

- Te, - kezdte Pista felragyogó szemmel, - én gondoltam valamit.

- Mondjad, - biztatta a lány.

- Mondom, de csak úgy, ha nem mondod senkinek.

- Nem mondom.

- Isten bizony?

- Isten bizony!

Pista hallgatott, habozott.

- Mondjad hát! - sürgette Ilonka.

- Nem bánom, mondom. Hát ezt gondoltam: Ha nagy leszek, katona leszek, oszt lesz csákóm, meg kardom, meg puskám, még ágyum is, oszt vezér leszek, oszt levágom mind, aki csak török, meg német, elfoglalom magamnak egy várat és akkor érteid jövök s elviszlek magammal és férj meg feleség leszünk.

- Biztos az, hogy győznél? - kételkedett Ilonka.

- Persze, hogy biztos! - felelte Pista teljes meggyőződéssel.

- S várad is lenne?

- Lenne bizony, nem is egy, hanem tiz is s mindig másik várba lakhatnánk. Még király is lehetnék. Akkor te lennél a királyné.

- De még az soká lesz, - mondta Ilonka elgondolkozva.

- Soká lesz! - elégedetlenkedett Pista. - Akkor lesz, mikor nagy leszek. Akarod?

- Akarom.

- De nem szabad, hogy mondjad, senkinek.

- Nem mondom, - ígérte a kis lány.

Egy cseléd jött a lugasból s hívta be Ilonkát villásreggelire.

- Gyere te is, - hívta Ilonka Pistát és kézen fogva vezette. Az Ilonka anyja szívesen fogadta Pistát. Megsimogatta az arcát s kérdezgetett tőle egyet-mást. Hogy kicsoda? Jár-e iskolába? Van-e testvére? - s hasonló dolgokat. Azután kapott ő is vajaskenyeret, mézet, tésztát meg gyümölcsöt. S mindez olyan szép volt, olyan tiszta volt, hogy Pista alig mert mozdulni is s örült, mikor megint mehettek a kertbe játszani. Délben aztán haza indult Pista, de meg kellett ígérnie, hogy másnap is, meg azután is mindig eljön Ilonkához játszani.

Másnap délelőtt megint kiment Ilonkáékhoz s attól fogva mindennapos lett. Az apja megengedte s legtöbbször ebédre is kint maradt Ilonkáéknál.

Egyszer Ilonka ezt kérdezte tőle:

- Tudsz te rajzolni?

- Tudok, - felelte Pista.

- Nékem mindenféle színes ceruzám van, gyere rajzoljunk, - ajánlotta Ilonka. Előszedte a papirosait és a színes ceruzákat, meg egy csapat képet. Annyi képe volt, hogy három nagy skatulya is tele volt velük.

- Én gyűjtöm a képeket, nézd, már mennyi van! - dicsekedett s mutogatta sorra. Volt ott rózsá, nefelejts, angyalfejek, bárányok, égő szív, virágkosár, állatok, házak. - Van két albumom is, amit már tele ragasztottam. - Megmutatta azt is.

- Ha nekem váram lesz és gazdag leszek, - ábrándozott Pista, - annyi képet fogok neked vásárolni, hogy száz skatulyában se fog elférni.

- Igazán? - csillant meg az Ilonka szeme s hálásan nézett Pistára.

- Persze, hogy igazán, - erősítette Pista. - Egy különszobában fogjuk tartani a várban.

- De nagy szobában, hogy sok kép férjen belé, - indítványozta Ilonka.

- A legnagyobbikban, - egyezett belé Pista. Kicsit elgondolkozott s azután ábrándozva kérdezte:

- Tudod, milyen lesz a várunk?

- Milyen?

- Hát ide nézz, - felelte Pista. Fogta a színes ceruzákat s kezdte rajzolni a várat. Először is a tornyokat rajzolta meg.

- Az egyik torony piros lesz, - mondta s rajzolt piros tornyot. A kis lány a vállára borult, úgy nézte nagy elragadtatással. - Itt lesz a zöld torony, - magyarázta Pista és rajzolta.

- Legyen kék torony is, - kérte Ilonka és Pista rajzolt kék tornyot. Egy fél óráig rajzolta Pista a várat. Még börtönt is rajzolt a hadifoglyoknak és az ellenségnek s várfalat kapuk nélkül.

- Hát a kapu? - kérdezte Ilonka. - Hogy fogunk a várba járni?

- Kötélhágcsón, - ragyogott fel a Pista szeme, aki olvashatott valami kalandos elbeszélést. - Hát még azt sem tudod, hogy a várakba csak kötékhágcsón lehet bejutni?

Ilonka szégyelte, hogy ezt nem tudta s többet nem mert kérdezősködni s csak gyönyörködött a várban. És akkor egész nap csak a várról ábrándoztak.

Boldogan multak a napok s csak akkor szomorodott el Pista, ha a nagy vakáció végére gondolt. Akkor majd újra iskolába kell járni s nem jöhet ki a városból az Ilonkáék villájába.

- Tik télen is kint laktok? - kérdezte egyszer Ilonkától.
- Dehogy, csak nyáron, meg ősszel. Télire mindig bemegyünk a városba.
- Oszt a városban hol laktok?
- A Piac-utcán. Hát ti?
- Mink a Szent Anna-utcán.

Ilonka elgondolkozott.

- Te, - mondta kis gondolkozás után, - én egyszer szeretnék elmenni hozzátok. Mi van ott?
- Van két udvar is.
- Igazán?
- Mondom. Az első udvar a házigazdánké, a hátulsó udvar a miénk.
- Hát nem a tiétek a ház? - kérdezte Ilonka csodálkozva és sajnálkozva.
- Mi csak ott lakunk, - felelte Pista, - de nekünk nem is kell, hogy házunk legyen, mert nekem váram lesz.
- Igaz, - felelte Ilonka s most már természetesnek találta a dolgot.
- Oszt milyen a hátulsó udvar? - kérdezte, újra kezdve a beszélgetést.
- Teli van deszkával, én pedig építeni szoktam belőle.
- Oszt tiétek a deszka?
- Persze hogy a miénk. Az apámé.
- Hát mi az apád?
- Asztalos, - felelte Pista s azt hitte, hogy az egyik legszebb foglalkozás a világon. - Ha látnád, hogy tud gyalulni! Ha katona nem lennék, asztalos lennék!
- Igazán?
- Igazán, - felelte Pista őszinte meggyőződéssel s most már Ilonka is szentül hitte, hogy a katona után a legszebb foglalkozás az asztalosé.
- Te, én elkéredzkedem hozzátok, oszt megnézem a ti udvarotokat.
- Ajjé, - lelkesedett Pista, - mennyi deszkát fogsz ott látni!

Előbb nem akarták elengedni Ilonkát, de addig sirt, míg másnap délutánra elengedték. Pista érte ment s együtt mentek Pistáékhoz. Egy földszintes, nagykapuju, az utcára négy ablakkal néző házba vezette Pista Ilonkát. Az első udvar szép fás kert volt s az épülete is szép nagy, gangos épület, körülfuttatva vadszőlővel. Volt egy szép nagy hinta is az első udvaron.

A hátulsó udvart vadszőlővel befuttatott magas rácskerítés választotta el az első udvartól. A végében egy keresztépület állott, balszárnyán istállóval, jobbszárnyán a Pistáék műhelyével, középen kert lejáróval. Az udvar piszkos és rendetlen volt. Nagy, nyitott szemétködörrel az istálló mellett, gőzölgő trágyával, kikapart dinnyehajakkal. Össze-vissza deszkarakások, lécek heverték az udvaron s egy helyen a Pistáék ajtaja előtt elinduló kékes, zöldes mosogatóvíz tócsává gyűlt. Az egész udvar szemetes volt és forgácsos. A Pistáék lakásának két ablaka nyitva volt s enyvszag, fűrészpör és gyaluzás zaja áradt belőle.

- Hát ilyen a ti udvartok? - mondta Ilonka csalódottan s olyan volt abban a piszokban, mint egy odatévedt kis angyal.

Pista megérezte az Ilonka hangjából a csalódást s csak most jött rá életében először, hogy milyen visszataszító, piszkos az udvaruk. Csak most vette észre, hogy milyen büzös az udvarukra eresztett mosogatólé, a trágyagödör, az enyvszag és egyszerre arra gondolt, hogy milyen szép kint a kertben Ilonkáéknál. Érezte, hogy nagyot esett a kis lány szemében. Úgy érezte, mintha valami nagy kincset akarnának tőle elrabolni s csak az járt a fejében, hogy mivel tudná más színben tüntetni fel az udvarukat az Ilonka szemében.

- Gyere, építsünk, - mondta hirtelen ötlettel - nézd, milyen sok deszka meg lécs van hozzá.
- Nem építetek, bepiszkolnám magam, - utasította vissza Ilonka az ajánlatot. Odament a kerítésajtóhoz s átnézett, az első udvarba.
- Gyere, játszunk ott - hívta Pistát.
- Ott nem szabad - felelte Pista.
- Miért nem szabad?
- Mert nem a miénk.
- Hát?
- A házigazdánké.
- Hát aztán?
- Annak van egy fia, az szokott ott játszani.
- Oszd nem szoktál velük játszani?
- Nem.
- Miért?
- Csak - felelte Pista s többet nem akart elárulni.

Egy kis fiu jött ki a gangról az első udvarba s hintáznia kezdett.

Ilonka vágyakozva nézte, de nem mert átmenni.

A fiu észrevette, hogy Ilonka irigyli s csak még jobban hintázott. Végre a fiu nagysokára odament kerítésajtóhoz.

- Szeretnél hintáznia? - kérdezte Ilonkát.
- Szeretnék.
- Te átjöhetsz, - nyitotta ki az ajtót a fiu - de annak - mutatott Pistára - nem szabad.

Ilonka átment az udvarra s nagy kacagással hintáznia kezdtek. Pista pedig csak nézte őket a kerítésajtó mögül s végtelen keserűség töltötte el a szívét. Megérezte a szegénységük, az alacsony-sorsuságuk átkát. Megérezte, hogy egy világ van közte és Ilonka közt. Leült egy deszkára s csendesen sirt. Átsirta az egész délutánt s minél vidámabbnak hallotta az első udvaron a kacagást, a játszás zaját, annál keserűbb lett a szive.

Végre nem bírta a keserűségét. Lassan átosonkodott az első udvarra. A másik fiu mindjárt észrevette s rákiáltott:

- Hát te? Hogy mersz átjönni?
- Hagyjad - kérte Ilonka.
- Nem hagyom - felelte a fiu. - Itt semmi helye olyan rongyosnak!
- Olyan jó fiu - kérlelte tovább Ilonka.

De a másik nem engedett:

- Itt semmi helye. Ha akarsz, átmehetsz hozzá, de akkor többet nem hintázhatsz s én se megyek el hozzátok soha.

Odament a kerítésajtóhoz, visszazavarta Pistát s a félig nyitott ajtót fogva, mondta Ilonkának:

- Hova akarsz hát? Ide vagy oda? Velem vagy vele?

Ilonka pár pillanatig nézte Pistát, látta, hogy fojtogatja a visszatartott zokogás. Elindult, hogy hozzá menjen. De azután vállat vont, a hintához szaladt, ráállott a hintaülőre s kezdte magát hajtani.

Az első udvarbeli fiu becsapta Pista előtt az ajtót. Pista pedig leült megint egy deszkára. Tele lett a szeme könnyel s a mellét meg-megrázta a csendes zokogás. Úgy érezte, hogy elvesztette tőle mindent. És arra gondolt, hogy soha-soha többet nem megy Ilonkáék kertjébe.

A pók

Mónus András betegen feküdt az ágyában és bámult kifelé az ablakon.

Odakint futó felhők kergetődztek az égen s a nap bujósdit játszott a hátuk megett. Mónus András nézte s ölte vele az időt.

Egyszer aztán az ablakfa mellől, az egyik hasadékból, előbujt egy nagy piszkossárga pók, felmászott a felső ablakfára, szálát eresztett, lebocsájtkozott rajta, oldalt megint felkapaszkodott, szótt-font, szaladgált a frissen eresztett selymes szálakon. Mónus András csak nézte, hogy csillózik az egyre sűrűsödő finom hálón a napsugár. A pók pedig nem törődött semmivel, csak kötött, bogozott, futkosott s a munka izalmában mintha minden másról megfeledkezett volna.

- Hát van esze a bolondnak, hogy megint csak odaszövi a hálóját, mikor tegnap is leverték, meg tegnapelőtt is! - dörmögte Mónus András.

Sehogyse fért a fejébe. Végre is kikiáltott a konyhába:

- Anyjuk! Gyere már be, anyjuk!

- Mi baja megint? - nyitott be az asszony békétlenkedve.

- Megint ott van...

- Hol ott?

- Ott az ablakban. A pókháló.

- De sok baja van vele! Nem nézheti? - pöfögött az asszony és seprüt kapott a kezébe, hogy leseperje.

- Ne bánts! - kapta meg a szavával az asszony kezét az ember.

- Hát? Tán ott hagyjam csudának? - zsémbelt az asszony s újra emelte a seprőt az ablaknak.

- Ne bánts, mondom! - kiáltott Mónus András. Erő, parancsolás volt a hangjában s az asszony csodálkozva bámult rá.

- Ne bántsam? Tán disznek akarja?

- Akárminek! Tegnap is leverted, tegnapelőtt is. Oszt ma mégis megint csak odaszótte. Hát nem hiába, hogy mindig újra odaszövi. Oka lehet rá.

- Hát ha oka lehet rá, törje rajta a fejét! Ráér! - vágta be az asszony az ajtót nagy mérgesen.

Mónus András pár pillanatig bámult a bevágott ajtóra s azután csendesen mondta:

- Jobb is! - Arra értette, hogy az asszony kiment s megint magára maradt.

Ujra figyelni kezdte a pókot. Az mozdulatlanul gubbasztott a hálójában. Az ajtócsapódásra meglapult s még mindig várt, figyelt. De hamarosan megnyugodott s folytatta megzavart munkáját.

- Hát nem buta jószág? - járt egyre a Mónus András fejében. - Nincs száz más hely, ahova szöhetné? Épen csak odaszövi. Ahonnan kétszer is leverték. Mikor mennyi sarok, meg szeglet van a szobában! De miért épen odaszövi?

Sehogyse fért a fejébe s tépelődött, gondolkozott. Néha a felhők, egy-egy madársuhanás, zaj, miegymás, el-eltávolították a figyelmét a pókról, de hamarosan csak megint megakadt a szeme rajta. Már készen volt a hálója s ott ült mozdulatlanul, nyugodtan a közepén. A szellő néha

meg-meghimbálta hálóstul, de csak pihent ott tovább is csendesen, hallgatva, várakozva. Csupa titok, csupa rejtelem volt. Puha volt, lomha volt, utálatos volt. Mintha csak halott lett volna.

Nyitva volt az ablak s néhány légy az ablakfákon mászkált. Szállingóztak, repdestek, egyik-másik meg is csapta a háló szélét, olyankor a pók megrezzent, hirtelen, görcsösen, pár pillanatig mozgatta az első lábait, várt, figyelt, míg csak rezgett a megcsapott háló. Azután összeesett megint, lomhán, petyhüdten.

Este bejött az asszony. Hallgatva, dérrrel-durrall tett-vett. Még tartott a mérgéből. Az ember várta az alkalmat a beszédre, de hiába. Végre is neki kellett kezdenie:

- Ládd-e hé, én már tudom.

- Mit tud?

- Hogy mért szőtte a pók a hálóját épen az ablakba.

- Törődöm is veled, akármért! - vetette oda az asszony kurtán.

- Már pedig nem akármért, hanem azért, mert esze van - mondta az ember s felfujta magát gőgösen, öntelten.

Az asszony megszegte magát, annyira nem várta, amit az ura mondott.

- Esze van? Tán a magáé meg elment, hogy ilyet beszél?

- Esze van, mondom!

- Mikor odaszövi a hálóját, ahonnan kétszer is levertem.

- Csakhogy nem azért szövi ám oda, hogy leverd!

- Hát?

- Na hát akkor! Ha nem tudod, mit beszélsz?

- Maga tán kitalálta? - kicsinyelte az urát az asszony gunyolódó hangon.

- Ki! - mondta az ember rendületlen nyugodtsággal. - Mert ugy-e szőhetne volna a szoba-sarokba, vagy az ágy lábához, vagy máshova? Van elég zug. Találhatott volna. Oszt mégis csak az ablakba szőtte! Mért?

Elhallgatott s az asszonyra nézett. Nem mintha választ várt volna, de hogy a maga diadalmas szavát egy kis szünettel előkészítse.

Felemelkedett fektéből s büszkén mondta:

- Mert ott kapja meg az eledelét legkönnyebben!

- Na hiszen! Maga nagyon kitanulta! - nevetett az asszony sértő kihívással.

- Szamárvagy! - utasította rendre az ura. - Úgy van, ahogy mondom. Mert ugy-e, hogy a pók légygyel él. Azért szövi a hálóját is, hogy táplálékot fogjon vele. Oszt a légy is nem mind a világosságot szereti-e? Azért gyűl az ablakba is, mert ott éri a legtöbb nap. Meg a szobából be, meg ki is nem az ajtón, meg az ablakon keresztül repül valamennyi? Hát azért szőtte oda a hálóját. Mert esze van. Mert tudja, hogy ott akad bele legkönnyebben légy!

- Ezen törte a fejét idáig? - csufolódott az asszony. - Csak soha másra ne legyen gondja! - zsörtölődött elégedetlenül. Végigmérte az urát s bevágta maga után az ajtót.

- De érti, ha be kell vágni az ajtót! - dörmögte Mónus András. - Ezért kell az embernek az asszony! Hogy pereljen, zúzzon, vágjon! Hát van esze az embernek, hogy úgy esenkedik utánuk? Érdemi csak egy is?

Jól esett a lelkének, hogyha csak maga előtt is, de mégis kisebbíthette az asszonynépet.

- Nem ér valamennyi együttvéve egy tűzrakás fát! Még annyit se! Na hiszen, ő találta volna ki! Hát ha egy esztendeig mindig törte volna rajta a fejét! Akkor sem!

- Na hát!

Egy kicsit megpihent a „na hát” után. Nagyon jól érezte magát. Elégedett volt és büszke. Diadalmasan nézte a pókot. Valahogy úgy érezte, hogy köze van hozzá, mióta kitalálta a titkát. Feltápáskodott az ágyról s az ablakhoz ment, hogy egész közelről láthassa. Az mozdulatlanul, sunyin pihent a hálójában, alattomosan. Mónus András először életében nézett végig egy pókot alaposan. Összerezzen:

- De utálatos egy féreg - gondolta. - Még szeme is van. Most nem pislog vele csak egyet sem. Vajjon lát-e most engem? Fél-e tőlem? Ni, hogy mereszti! Légynek se szeretnék ám lenni. Brr! Hogy a véremet kiszivja! Buh!

Megint megremegett, fázósan, idegesen. Meg nem mertte volna fogni a pókot kézzel egy félvilágért. Undorodott tőle; annyira undorodott, hogy félt. S csak nézte babonásan, borzadó utálattal.

- Hogy milyen állatokat teremt az Uristen! De hát mi szükség is az ilyen pókra? Hogy a legyet pusztítsa? Hisz ahány pók, annyi millió légy! Most, hogy elgubbaszt itt óraszám! Meg se mozdul. Csak hallgat, a szemét mereszti és vár! Az ember azt se tudja, mi a gondolatja? Mert hogy tud ilyen hálót szőni? Kimérni se lehetne jobban!

Egyik gondolat a másikat kergette Mónus András fejében. Egész misztikumná növelték előtte a pókot. Valami ellenséget, visszataszítót, félemlítőt érzett benne. A pók pedig csak ült a hálója közepén, szétterpesztett lábakkal, mozdulatlanul, szemmeresztve, puha, piszkossárga potrohával. Mintha csak visszanézte volna Mónus András. Meredten, támadásra és védekezésre készen.

- Megölöm - támadt fel az ösztön Mónus Andrásban. Körülnézett s a seprűn akadt meg a szeme. Kezébe vette s a háló felé emelte. A pók abban a pillanatban hirtelen végigiramodott a hálón s eltűnt az ablakfa egyik hasadékában.

Mónus András hirtelen meglepetésében végigfutott a hideg, megborzongott, ijedt idegességgel eldobta a seprőt, az ágyához szaladt, borzadozva visszafeküdt s utálkodó iszonyattal nézte az üres hálót. Várta, visszamászik-e a pók?

Jó egy pár perc telt el. Akkor a pók előbujt rejtekéből s lassan, óvatosan a háló szélén maradt az ablakdeszka mellett. Csak az első lábait mozgatta alattomosan, idegesen. Azután neki-bátorodott, visszamerészkedett a háló közepéig s megint szétterpeszkedett szemtelenül, lomhán, utálatosan.

Az asszony a konyhában tett-vett s behallott a zaja.

- Hát nem jobb az ilyen buta asszonynak? - ötlött a Mónus András eszébe. - Nem törődik semmivel, csak hogy felseperjen, felmosogasson, főzzön, dolgozzon. Én meg csak fekszem itt s ki nem tudom verni a fejemből ezt az utálatos, ronda férget.

Dühösen, gyűlölködve gondolt a pókra.

- De mi közöm hozzá? Csak előbujt, odakötötte a hálóját az ablakba s azóta nincs nyugtom! Egy apró féreg s így megzavarja az embert!

Izgatott volt, lázas volt.

- Dehát eddig mért nem gondolkoztam én idáig soha ilyesmin? - villant meg a fejében hirtelen.

Egy pillanat alatt elmúlt hetek, esztendőök egész sorát futotta át a fantáziája:

- Hiszen nem első pók, amit látok. De mért néztem meg olyan akkurátosan épen ezt? Pedig hány meg hány millió van? Minden nap lát az ember! S mind ilyen csodálatos. Hallgatnak, várnak s az ember nem érti őket. Ott van a keresztes pók. Mind milyen egyforma karikásra köti a hálóját! Hogy tudja, hogy a többi is úgy köti! Soha el nem téveszti! Még véletlenül sem! Oszt lám a kaszás pók! Az meg hálót sem köt. Csak mászkál a falakon az utálatos lábával. Az ember eltapossa, azért a lábával kaszál tovább.

Fecske suhant el az ablak előtt.

- Lám, a fecske is! - kapta meg a gondolatával Mónus András.

- Milyen más madár, mint a veréb! Milyen szép fekete a háta, úgy fénylik, mint a bársony. A hasa meg fehér. Oszt az ember sohase bántja. A veréb! Az szemtelen, szürke, csiripoló madár. Nincs semmi titka. Csak falánk. De a fecske! Milyen más! Miért? Szinte mintha szent volna! Oszt hogy megérzi a telet! Elmegy, az ember azt se tudja, hova s tavaszra megint csak visszatál. Az ember vissza nem találja.

Először gondolkozott életében Mónus András ilyen dolgokon s érezte, hogy valami rendkívüli történt vele. Ami tárgy csak a szemébe akadt, mind másképp látta, mint régen. Minden megett érzett valami titkosat, érthetlent. Szinte idegen lett neki a szoba.

Az asszony behozta a vacsoráját.

- Tedd le, oszt kimehetsz! - mondta neki a gazda gögösen.

Az asszony bámult rá pár pillanatig, de azután nem törődött a dologgal s egykedvű bosszúsággal csak ennyit mondott:

- Bolond kend! - azzal kiment.

Mónus András még csak utána se szólt. Minek? Egy asszonynak? Aki csak eszik, iszik, dolgozik, oszt azután nem törődik semmivel. Se a pókkal, se a fecskével. Se mással. Pedig minden olyan érdekes a világon! Még a legutolsó fűszál is. Mert milyen csuda az, hogy az egyik magból fű lesz, a másikkól fa, oszt soha el nem téveszti egyik sem. Oszt mindegyik a földből lesz. Egy kis magból, nagy, terebélyes, borus fa! Levéllel, virággal, gyümölcscsel.

Érezte Mónus András, hogy dagad a lelke ezekre a gondolatokra. Szeretett is volna már szabadulni a gondolataitól, de nem tudott. Keresztül-kasul kergetőztek a fejében. Nem hagyták pihenni, valami homályos ösztönt keltettek fel benne. Már régóta este volt s úgy érezte, hogy a sötétség tele van valamivel. Valami roppant nagy, érthetlent, félelmes hatalommal. Félni kezdett, kiverte az izzadság. Megint eszébe jutott a pók s bámult az ablak felé, hogy vajjon ott ül-e még a hálójában? De sötét volt az éjszaka és nem tudta tisztán kivenni. S egyre csak arra gondolt, hogy felkel és megnézi. Maga se tudta mért, csak valami húzta, hogy nézze meg. Félt felkelni s egyre jobban izzadt. Végre is felkelt s az ablakhoz ment. A pók ott pihent a háló közepén. Olyan titokzatos, olyan csendes volt, mint az éjszaka. Félelmetesen hallgatott.

Mónus András szinte megbénulva bámulta. Azután az éjszakába nézett ki az ablakon. Holdatlan, sötét, csillagos éjszaka volt. A nagy csend tele volt titokkal, félelemmel. A csillagok is mind mintha csak Mónus Andrászt nézték volna. S mintha mindegyik valakinek a szeme lett volna.

Verejtékezve bujt vissza az ágyába Mónus András s egészen a fejére huzta a dunyhát. Melege volt s csak izzadt, hánykolódott félelmében. S nem tudta, elaludt-e már, vagy ébren van. Csak kidugta a fejét a dunyha alól, hogy bámulja a pókot. Sötét volt az egész szoba, csak az ablakon bebámuló ég volt tele csillagokkal.

A csillagok nézték Mónus Andrást. Az egész ablak át volt szőve pókhálóval, azon keresztül nézték. Hidegen, kémelve érthetetlen titokzatossággal. A pók pedig ott ült a háló közepén. Ellenségesen, üveges, mirigyos szemmel meredt Mónus Andrástra. Akkora volt a szeme, mint egy alma s maga is egyre csak nőtt, potrohosodott. Kapált, hadonázott a lábával, mászni kezdett lassan, komolyan, hangtalanul, egyenesen Mónus András felé. Gyilkosan mászott, kérlelhetetlenül, utálatosan, éhesen, falánkan. Mónus András pedig csak feküdt az ágyában, verejtékezve, tehetetlenül, se kiáltani, se mozdulni nem tudott.

Gólyák

Az öreg Bojtor mozdulatlanul állott a karám előtt s merően nézett messze maga elé, a levegő-égbe. Pista a karám szélén abba hagyta a játékát s kezdte kémlelni, mit nézhet a nagyapja olyan hosszasan. Nézett ő is arrafelé, amerre a nagyapja. De semmit se látott, csak a tiszta kék eget s az ég alján bodorodó szelid báránnyfelhőket. Szerette volna megkérdezni a nagyapját, mit néz, de csak hallgatott. Az öreg pedig még darab ideig állott ott mozdulatlanul, szótlánul, azután rosszkedvűen megcsóválta a fejét s csendesen dűnnyögte:

- Pedig már jöhetne... Tavaly ilyenkor már itt volt...

Megfordult, még egyszer visszanézett s lassan betért a karámba. A gyerek is abba hagyta a bámészkodást s játszott tovább. Tavasz eleje volt s az egész nagy végtelen pusztán buján zöldelt a fű, a gyepek. Néhol egy-egy kis hajlásban apró tavakba, foltokba gyűlt a hóviz s Pista egyiktől a másikhoz szaladt és nézte a tükrökben az eget. Ugy el tudta csudálni, hogy a bokájáig se ért a víz s mégis olyan messzinek látszott bennük az ég lefelé, mintha csak a feje fölötti eget nézte volna.

Várta, hogy kijöjjön a nagyapja s megmutassa néki. De az öreg csak nem jött ki. Végre nem állhatta Pista, kiáltott:

- Nagyapám!

- Mi az?

- Jöjjön már, nagyapám!

- Mit akarsz, na? - jött ki az öreg nagy lassan.

- Nézze, nagyapám, - magyarázta a gyerek, - milyen kis víz, oszt mégis milyen messzinek látszik benne az ég.

Az öreg nézte s nagysokára mondta:

- Akárcsak felfelé.

- Olyan éppen, mint a tükör, - mondta a gyerek.

- Mig ki nem szárad, - bólintott rá a nagyapja s azután a messze ég alját kezdte kémlelni. Pista meg csak nézte s hogy az imént szóba állott vele a nagyapja, nekibátorodva kérdezte:

- Mit néz, nagyapám?

- Várok.

- Mit vár?

- Az első gólyát.

- Arról jön?

- Arról.

- Még máma?

- Máma, - felelt az öreg erős meggyőződéssel. A gyereknek eszébe se jutott, hogy kételkedjék. Rövid csend lett.

- Oszt messziről jön? - kérdezte végre Pista.

- De messziről ám!

- Milyen messziről?

- Hát... száz mérföldről... idegen országból...

- Messzebből még Debreczennél is? - csodálkozott Pista. Ugyan Debreczent is csak hallásból tudta, hogy kocsival jó félnapi járás, de messzebb helyet alig tudott elképzelni.

- Debreczennél? - magyarázta a nagyapja nagy hangon. - Még száz Debreczennél is!

- Azért jön hát olyan sokára, - vélte a gyerek s a nagyapja fejbőlintva mondta rá:

- Hát nem kis ut! Azért mára ide ér, biztos.

Még egyet kémlelt az ég messzijén s lassan, csendesen befordult a karámba karikásnyelet faragni. Pista pedig egészen elfelejtkezett a tavakról s csak az eget kémlelte, hogy mikor jön már a gólya. Csak délfelé hagyta abba a gólyavárást, mikor a nagyapja ebédelni hívta. Elgondolkozva ette a levest s egyszerre csak hangosan felkacagott.

- Mit nevensz te? - kérdezte a nagyapja.

- Olyan furcsa volt! - kacagott Pista felelet helyett.

- Mi volt furcsa?

- A kis gólyafiókák odahaza a háztetőn, apáméknál.

- Oszt mi volt furcsa rajta?

- Hát az, hogy sokáig csak a fészekben ültek, oszt mikor egy nap kijöttek belőle, olyan félve lépkedtek a ház gerincén, mert még nem tudtak repülni, csak próbálgatták, oszt majd leestek.

Ragyogott a gyerek szeme, míg beszélte s a szavakat elharapdálta nevetésében.

A nagyapja elgondolkozott.

- Te se tudtál mindjárt járni, - mondta kis idő múlva. - Te is tanultad elébb, akár a gólyafióka a repülést.

Ebéd után a gyerek sietett ki, nehogy elszalassza a gólya érkezését. Alig fordult ki az ajtón, elkezdett repesni:

- Nagyapám! Nagyapám!

- Mi az?

- A gólya! Megjött a gólya!

Erre már az öreg is kiment. Lassan, nyugodtan.

- Ahol e, ott repül ni! Nézze, nagyapám! - ujjongott a gyerek. Az öreg számadó pedig nézte. Éppen a karám felett repült a gólya, magasan, nagy körben. Meg se lebbentette kiterjesztett szárnyát, csak kissé félre dőlt s olyan simán, olyan nyugodtan, olyan szeliden uszott a fényes napsütésben, mintha csak a puszta szárnyra kapott álma lett volna. Repülésén melegség, derü támadt az öreg szívében. Ami komorságot még meghagyott benne a téli fagy, az most mind felengedett. Elégedetten, diadalmasan dünnyögte:

- Mondtam, hogy ma itt lesz?

Pistának is tuláradó kedve kerekedett. Ugrált s hangosan kiabálta:

- Gólya, gólya, csicsogója! Gólya, gólya, csicsogója!

A gólya pedig hálás volt a szives fogadtatásért s egész délután ott szállt, ott lengett, ott körözött a fejük felett. Másnap egész reggel csak azt leste Pista, fog-e megint repülni a gólya?

S reggeli szalonnázás közben egyszer csak megint a feje felett látta. De most párja is volt s egymást vezetve köröztek. Pista megint csak őket nézte délig. Akkor a gólyák elunták a légi versenyt s elszálltak a Feketerét felé.

Másnap reggel hiába várta a gólyákat Pista, csak nem akartak jönni. Reggeli szalonnázás után végre nem győzte türelemmel s elindult a Feketerét felé, amerre elszállani látta őket. Sokáig ment, mikor egy nádas zombék hajlásánál egyszerre egy egész falka gólyát látott meg. A szive verése is elállott pár pillanatra hirtelen örömeiben. Tapsolni, ugrálni kezdett, ujjongott, kiabált:

- Gólya, gólya, csicsogója! Gólya, gólya, csicsogója!

A gólyák a hirtelen zajra megrebbentek, nagy ugrásokkal szárnyra kaptak, de pár lépéssel odébb újra leszállottak, elébb bizalmatlanul nézegették Pistát, de mikor látták, hogy csak nézi őket s elcsendesedett, lassan megnyugodtak s gondtalanul folytatták a szedegetést. Nagy, megfontolt lépésekkel lépegettek hosszú lábaikon, hosszú csőreiket nyujtogatták s néha-néha felszedtek vele valami békát vagy férget a zombékból. Egyik-másik neki-nekiszaladt, mintha csak fel akart volna repülni, de azután meggondolta magát, féllábára állott. Néha-néha egyet-egy megkergettek, míg csak meg nem huzta magát a falka szélén.

Pista idáig csak a tanyán látott gólyát, ahol az apja béres volt s azt hitte, hogy másutt is csak egy-egy fészekalj gólya van s most, hogy egész nagy falkát látott együtt, alig győzött eleget csodálkozni, gyönyörködni.

Még a délebédről is meglepedezett s csak estefelé vetődött haza. A nagyapja meg is szidta, de ő csak a gólyákra gondolt.

- Hát oszt merre jártál, hé? - kérdezte tőle az öreg haragosan.

- Messzire, oszt annyi gólyát láttam!

- Ebédre nem jöttél haza? - riadt rá a nagyapja. - De verés nem lett belőle. Másnap már hajnalban neki indult a gyerek gólyát látni s ettől fogva mindennap a Fekete-rétet járta délelőtt. Mult nap-nap után, hét-hétre s egy napsütéses kora nyári napon, délben a gyerek repesve mondta a nagyapjának:

- Nagyapám! Annyi sok fiókgólya van! Olyan furcsa, mikor a repülést próbálgatják!

- Majd megtanulják! - felelte az öreg.

- Osztt akkor ők is csak olyanok lesznek, mint a nagy gólyák?

- Hát milyenek lennének? Persze, hogy olyanok.

A gyerek elgondolkozott, elkomolyodott.

- Nagyapám, - szólalt meg nagysokára s ragyogott a szeme.

- Mi az?

- Én úgy szeretném, ha nékem egy kis fiókgólyám volna!

- Mít csinálnál vele?

- Játszanék. Kergetőznénk.

- De nehéz ám azt fogni.

A gyerek maga elé nézett, elmerült, azután hirtelen lángot vetett az arca s a szeme megvillant:

- Én fogok egyet, nagyapa!

- Te? - csodálkozott az öreg.

- Én!

- Nem tudsz te!

- Tudok én!

- Nem olyan könnyű az! - mondta az öreg.

- Meglássa nagyapám, hogy én fogok egyet, - erősködött a gyerek.

De az öreg már nem törődött vele, hanem a dolga után látott. Pista pedig hulladékórót, léceket gyűjtött s a karám egyik sarkánál földbe verte őket s elkerített egy kis tért.

- Ez lesz a gólyafiók lakása, - gondolta.

Egész délután csak azt tervezte, hogyan lesz, ha néki holnap kis gólyája lesz?

Másnap reggel korábban indult el a rendesnél a fekete-réti gólyaszállásra. Azért mire odaért, már mind felszántotta a reggeli nap a harmatot. A gólyák ott szedegettek, ott álldogáltak, sütkéreztek a zombékban. Pista darab ideig a szokott helyéről gyönyörködött bennük s válogatta a nézésével a gólyafiukat, hogy melyiket fogja el közülök? Végre kinézett egy fürge, játékos gólyafiókát. Nem gondolt másra, csak arra, hogy azt ő most el fogja fogni s hazaviszi. Repesve szaladt feléje. Az öreg gólyák csodálkozva nézték. Féloldalt sandítottak rá s komoly, lassu lépésekkel, egyet-egyet lendülve téregettek előle. De a gyerek nem engedett. Lihegve, bugdácsolva futott utánuk s szinte beérte a kinézett kis gólyát.

- Na most! Mindjárt megfogom már! - ujjongott az öröm a lelkében s még jobban szaladt. Már a kezét is kinyújtotta a kis gólya után, de a következő pillanatban ösztönszerűen az arca elé kapott. Az egyik öreg gólya felé vágott a csőrével s annak az ütését védte ki a karjával. A következő percben körülvette az egész gólyafalka s ütötték-verték. Pista sikoltozott, kapkodta a kezét, a fejét, míg leesett a lábáról. A gólyák pedig csak vágták a csőrükkel a földön is.

Délután a nagyapja elindult a keresésére. Alkonyatra talált rá a gyerekre. Ott feküdt a fekete-réti zombék szélén élettelenül, vérébe fagyva. A zombék közepén pedig a piros alkonyati színekben csendesen, nyugodtan álldogáltak a gólyák. Várták az éjszakát s magas, karcsu testük hosszú árnyékokat vetett.

A hegyesi komondorok

A nagyanyámék hegyesi tanyája kutyás tanya volt. Emlékszem egy nyárra, mikor tizenöt kutya volt a tanyánkon. A nagybátyám sokalta is. Darab ideig csak türte, de nyár végére megelégtelt s ötöt odaajándékozott más tanyákra. Ez csak egy nyár. De legalább nyolc-kilenc kutya mindig volt a tanyán. Három belőlük, a Hortobágy, a Bundás, a Füttyi, a mienk volt. A kastély előtti filagóriás kert alacsony, rácsos kerítésén kívül kezdődött a birodalmuk s tartott egész a lóistállóig. A tanya többi része a cselédházakkal, az ólakkal, az istállókkal a cselédségi kutyáké volt.

A Hortobágy, a Bundás, meg a Füttyi mintha csak tudták volna, hogy urasági kutyák, tartották magukat.

Legkivált a Hortobágy. Sohase láttam még kutyában annyi méltóságot. Ha rá gondolok, mindig feküdve látom képzeletemben. Ritkán hevert az oldalán, mint más juhászkutya. Legtöbbször feküdt, nem hevert. Hason, két hátulsó lábát maga alá huzva, a két első hatalmas feje alá nyujtva, úgy, amint a mi városunk emlékkertjében az elesett szabadsághősöknek állított kőoroszlán fekszik dombra ágyalt sziklanyoszolyáján s olyan is volt a mi fekvő Hortobágyunk csakugyan, mint egy pihenő oroszlan, szinte sörénye is volt s nem is lustaságból feküdt, hanem méltóságból.

Szép, nagy, fehérszőrű komondor volt. A legnagyobb juhászkutya, amit valaha is láttam. A legerősebb és a legszelidebb. Érezte erejét, az tette nyugodttá, szeliddé.

A tanyai kutyák támadták a tanyánkra vetődő idegent, ugattak, horkoltak, majd szétszedték. A Hortobágy pedig csak feküdt tovább a kerítés előtt, szemét is lassan vetette arrafelé rövid időre s azután nézett megint a messzeségbe. Ugassatok, horkoljatok, támadjatok - volt a gondolat a nézésében - tik őriztétek a tanyát. Én meg őrzöm a kerek éggel borított egész nagy végtelen pusztaságot.

És őrizte. Olyan hatalmas, olyan szép, olyan méltóságos volt, ahogy ott feküdt, hogy néha azt képzeltem, ezer év óta fekszik már egy helyben s ezer év múlva is ott fog feküdni s őrizni fogja mozdulatlanul, életre-halálra, hűséggel a pusztát. Néha azt gondoltam: ő a puszták fejedelme. Mikor a szemébe néztem, ugyanazokat a végtelenségeket, sikságokat, ugyanazt az erőt, fenséget, szilajságot és szelidséget láttam, mint mikor a pusztá leboruló egének alján rémlő messzeségek felé révedeztem. És olyankor magamat is végtelennek, erősnek, hatalmasnak, szilajnak és szelidnek éreztem.

Komondor volt a Bundás és a Füttyi is. A Hortobágy már öreg volt, mikor ők a tanyába kerültek. Én először egy nyár elején láttam őket, mikor iskola után a tanyára költöztünk. Akkor még apró, gyapjasfürtű, göndör kutyák voltak s egész nap a Hortobágy bundáját tépték. A Hortobágy hagyta. Feküdt tovább nyugodtan, méltósággal, csak néha kapott utánuk, hogy kedvüket töltsse. A Bundás meg a Füttyi pedig mérgeskedtek, morogtak, marakodtak, hempergtek. Egy év múlva már szép nagy fehér komondor lett belőlük is. De méltóságra nem értek föl a Hortobágyhoz.

Olyan volt az a három komondor, mint egy család, de igazság szerint hozzájuk kell számítanom negyedik családtagnak az „öreg Józsefet” is.

Az öreg József lehetett már hetven esztendő is, de mutatott nyolcvanát. Bocskort viselt s leginkább az vénítette rengetegül, hogy sohse láttam azóta se senkit, akit az öregség úgy meggörnyesztett volna. Csoszogva, rövid, gyors tipegéssel járt, mintha ügetett volna; mintha csak utol akarta volna érni előrekókad, hajlott fejét és felső testét. Egyidős lehetett a

nagyanyámmal s ketten voltak a tanya patriarkái. A nagyanyám a nagyasszony, József az öreg hűséges cseléd, aki gatyás létére is bejáratos volt a kastély tornácára, a konyhába, kamarába és a kertbe. Az én gyerekkoromban már nem igen birt nehezebb munkát. Egész dolga az volt, hogy a teheneket legelőre pányvázta s gondozta a kutyákat. Azonkívül volt, akit szidjon a nagyanyám. Nem haragból, nem méregből, csak úgy, ahogy öreg nagyasszonyok szokták régi hűséges cselédjüket. Semmit se talált jónak a nagyanyám, amit az öreg József csinált; nem is adott néki más nevet, csak: „kend, vén tökéletlen!” De azért hej, nehezen tudott volna meg- lenni az öreg nélkül s de megsiratta volna. Az öreg József meg csak dörmögött magában a szidásra, zsörtölve, elégedetlenül, de azért hej, rosszul érezte volna magát, ha szidás helyett csak véletlen jó szót is kap. Mert csak őt szidta a nagyanyám, ilyen sajátságos módon fejezve ki az öreg iránti szeretetét. S én azt hiszem, hogy az öreg, ha a nagyanyám egyszer csak leszokott volna róla, hogy szidja, igen méltatlankodott volna s tán még elébe is állott volna azzal, hogy: hát csakugyan el akar üldözni a tanyáról a nemzeti nagyasszony, hetven esztendő után, hogy sohse szid már?

Sohse felejték el egy jelenetet. Egyszer a lóistálló körül kerített az öreg valahol egy lécet s egy óráig faragta, baltázta. Akkor fogta s vitte a kamra felé. Maga se tudta, mit akar vele, csak vitte. Olyan komolyan, olyan sürgősen, mintha mindjárt házépítéshez akarna kezdeni.

Meglátta a nagyanyám. Na, rajta ütött mindjárt:

- Hát kend, vén tökéletlen, hova viszi már lomnak azt a lécet? Hogy nincs okosabb dolga!

- Hova viszem! Hova viszem? - dörmögött az öreg. - Hova vinném? Viszem!

Megfordult s vitte megint vissza a lécet, ahonnan hozta. Büntudatosan, a földet nézve, görnyedezve. A nagyanyám pedig kiabált utána:

- Nem szégyenli, kend, vén tökéletlen, ingyen lopni az Isten szép napját! Kár belé még a falat kenyér is! Csak lomolni tud, egyebet nem!

Az öreg pedig szinte dugta a lécet, úgy vitte s csöndesen dörmögött. Úgy igazította, hogy a kutyák mellett mehessen el. Akkor oldalba rugta őket:

- Füttyi, Bundás, a fene belétek! Hogy még hova nem hevernek az ember utjába!

Hogy volt, akit ő is szidhatott, megjött az önérzete megint. Mintha nem is ő kapott volna a nagyanyámtól az ímént. Nem dugta már a lécet. Úgy vitte megint, mint valami hatalmas szálfá gerendát. Úgy lökte vissza az istálló mellé is, hogy látszott, meg van róla győződve, hogy nagy dolgot művelt. Nagyobbat és fontosabbat, mint bárki más a tanyán. Erre voltak az öregnek jók a kutyák. A méltóság, az önérzet miatt. Hogy mikor eltörpült a nagyanyám szidásának súlya alatt, egy-két rugás árán újra megnőhessen. A nagyanyám őt szidta, ő meg a kutyákat. Csak a Hortobágyot soha. Nem merte.

De a kutyák nem nagyon adtak az öreg haragjára. Megéreztek nagy szívét s szerették. Az öreg pedig szinte fiainak szerette őket. Egész nap gyűjtötte nekik a moslékot a konyhában és a kamarában. Még csent is, ha keveselte a hulladékot. Látni kellett, mikor délben és este enni adott nekik. Mikor vitte a nagy veder moslékot, a Bundás meg a Füttyi majd lehúzták, úgy ugráltak a nyakába.

Az öreg pedig rugta őket, káromkodott:

- Bundás, a fene a hasadba, nem várhatsz! Nem mégy, Füttyi! Takarodsz!

Csak a Hortobágy várt nyugodtan, mozdulatlanul állva a vályu előtt. Szinte marakodnia kellett az öreg Józsefnek, hogy elverhesse a vederről a Füttyit, meg a Bundást s kitölthesse a moslékot. A Hortobágy méltósággal evett. Az öreg József pár jobb falatot a vederben hagyott s külön is adogatott néki. A Füttyi meg a Bundás faltak, habzsoltak, olyan mohón, mintha egy

hét óta nem ettek volna; az utolsó falatokon össze-össze kaptak. Egy-kettőre végére jártak az egész mosléknak. Mikor tisztára nyalták a vályut, a Hortobágy nyalt a lakoma után egyet-kettőt a száján, fölnezzett az öreg Józsefre, van-e még több? S mikor látta, hogy nincs, csöndesen visszafeküdt a kerítésajtó elé. A Fütyi, meg a Bundás tovább is kuncsorogtak, míg végre az öreg József nagynehezen elverte őket magától. Akkor lehevertek ők is.

A lóistállón tul kezdődtek a cselédházak s a dohányos-tanyák. A béresek közül csak Nyitrai és Czaga tartott egy-egy kutyát. A Nyitraié hónap elején és hónap végén nem számított. Olyankor napokon át úgy megbujt, hogy színét se lehetett látni. Rejtekhelyeken aludta át a nappalokat és az éjszakákat. Mikor aztán a hónap közepe felé kezdett kerek pofát vágni a hold, előkerült a Szárcsa is. De mindig csak estefelé. Kikeresett a tanyában egy-egy magassabb helyet, ott leült a két hátulsó lábára, pofájával a holdnak s ugatta.

A kezdetén vele ugatott a többi kutya is. Nem tudta ugyan egyik se, mit ugat olyan keservesen a Szárcsa? Füleltek, neszeltek, de sehol semmi, ami gyanus. Se távoli szekérezőrej, se idegen szó, se eltévedt ló nyerítése; semmi, semmi... De ha bizonytalanul is, ugattak mégis, mert azt gondolták, valamit csak ugat a Szárcsa. Addig ugattak, míg elunták; potyára nem ugatunk, gondolták s a Szárcsa magára maradt. Aludt, pihent az egész tanya. Úgy megszoktuk a Szárcsa vonítását, hogy nem zavarta az álmunkat. Azért néha, mikor ébren voltam, kinéztem az ablakon. Holdvilágos volt az egész tanya. Nagy foltokban terült rajta a holdsütés és az árnyék. Sehol eleven lény. Csak a kut mellett a Szárcsa s fönt az égen a hold. A hold csöndesen, szeliden uszott, a Szárcsa pedig bámulta, ugatta. Egytagu, hosszannyujtott ugatással. Mintha valami rémet érzett volna, úgy üvöltött. Sehogy se értette a holdat.

- Élni él, - gondolta - mert végigsétálja az egész eget. De mért olyan lassan, olyan kisértetiesen? S miért mindig csak éjszaka. S hova lesz néha napokig is? S miért nem ad semmit az ugatásra? És nem lehet utána szaladni, nem lehet megkergetni, csak uszik fönt a magasban, fénylik, világít és hallgat s olyan, mint egy kisértet. Soha, sohasem tudott tisztába jönni szegény Szárcsa a holddal. Mit tehetett egyebet: ugatta, vonítva, keservesen, panaszosan, kétségbeesetten.

Néha-néha elbarangoltunk a mezőkön, a tarlókon. Messze előttünk ráölelkezett az ég a földre s mi csak mentünk előre a véghetetlen messzeségek felé. És egyszerre csak éreztük, hogy valaki jön a hátunk mögött. Lopva, nesztelenül. Mintha csak az árnyékunk maradt volna hátra s az jött volna utánunk. Hátranéztünk, a Plutó volt, a Czagáék Plutója. Hogy megállottunk, megállott ő is és csak nézett ránk félénken, hűségesen. Hívtuk közelebb, nem jött. Mentünk feléje, hátrált. Mindig egyforma távolságot tartott. Valami nagy, szent rejtelem lehetett előtte az ember, akit szeretni és félni kell.

Egész gyerekkorom idején megvolt a tanyán, de csak alig egyszer-kétszer láthattam egész közléről. Sose felejttem el a nézését, füstös, kormos szemei voltak. Hol megvillogott, hol kialudt bennük a tűz, pillanatról-pillanatra. A hűség tüzelte a szemét és valami visszafojtott, félénk vadság. Féltünk is a Plutótól, szerettük is. Én előttem mindig misztérium maradt s lelkének titokzatosságát növelte színe is: kékesszürke, fehéren hamvazott, ritkás, hosszuszőrű komondor volt.

Négy dohányos család lakott a tanyán s valamennyi tartott egy-egy komondort. A legvadabb a Koroknaié volt: a Vitéz. Gyalogos ember alig mert tőle a tanyára menni. Ha pedig szekér jött, még a forgó kerék agyát is marta, harapta. Hörgött, nekiugrott, ostorozhatták, nem ért semmit. Nagy kölöncöt viselt a nyakán. Az se használt. A szájába fogta, úgy rohant a szekér elé s mikor beérte, dühében észre se vette, akárhogy verte is a kölönc a lábát. Bizonyos, hogy ha lehetett volna, széttépte volna a szekéren ülőket s leginkább a Vitéz miatt volt a tanyának veszedelmes hire. Épp olyan erős és nagy volt, mint a Hortobágy. S hevert ő is egész nap. De míg a Hortobágy nyugodtan, méltósággal pihent, a Vitéz örökösen neszelt, nyugtalanzkodott,

leste az idegeneket, hogy támadhassa, marhassa őket. A Bakáék és Túriék két elvadult, kócos, gubancos komondora sovány volt, mert sohase kaptak enni. Hogy éhen ne pusztuljanak, egész nap a sarlót járták s ürgét és hörcsögöt fogtak. De megdézsmálták a nyers tengerit is és a nagybátyám örökösen fenyegetőzött, hogy lelövi őket. A Góliáték Lomposa szép, nagy fehér kutya volt. Sohase csatangolt, őrizte a Góliáték házát hűségesen. Nem volt vad, de ha alkalma volt, ugatott és támadott becsülettel.

Ezeknek a komondoroknak mindnek más volt a természete: de valamennyi pusztai kutya volt. S most, hogy visszagondolok rájuk, egy egész kis világ képzeletemben a mi volt hegyesi tanyánk. Az egyetlen valóság a pusztá közepén. Szinte zsong a nyári rekkenő meleg a tanya körül s mintha aludnának a puszták. A komondorok pedig hevernek a portájuk körül az árnyékban s hallgatják a nyári zsongást. És egyszerre csak mintha valami nesz keveredne a zsongásba. A Vitéz nyugtalankodik. Morog, figyel, bele-beleugat a messzeségbe.

Előbb a Lompos felel neki, azután a mi Füttyink s lassan-lassan a többi is. De még hevernek s el-elhallgatnak. Egyszer aztán erőre kap a távoli nesz s ahogy közeledik, szekérsörgés lesz belőle. A Vitéz sem bírja tovább. Ugat, horkol s vad rohanásba kezd. Utána a többi kutya. Egy-kettőre beérik a szekeret s támadják, marják. Majd leszedik róla a rajtaülőket. Így vág át a szekér a tanyánkon Szoboszló felé, kutyáktól ostromolva. Csak a Hortobágy nem támad. Minek is? Egy ártatlan, idegen szekeret? Annyi az éppen, mintha valami délibáb kelt volna életre s az vágna át a tanyán. Érdemes is megkergetni. Elég, ha heverő helyéből egyet-kettőt ugat utána. S csak alszik tovább nyugodtan, méltósággal, a nagy pusztai messzeségekbe révedezve, a végtelenségekről álmodozva. Lassan-lassan elhal a szekérsörgés a Gólyás felé, a komondorok visszatérnek az árnyékba s megint alszik a tanya és a tanya körüli pusztá. Alhatik nyugodtan: álmát a Hortobágy őrzi.

A „Vitéz”

Nagy fehér komondor volt. Akkora, mint egy borju. Először egy májusi délután került az utcánkra. A Burgondia-utca felől jött s mikor a sarkon egyszerre elébe tárult a mi széles, nagy utcánk, megállott s tanácstalanul nézett szét.

- Vajjon kinek a kutyája lehet ez? - gondolták az arra járó-kelők, de se ők nem ismerték a kutyát, sem a kutya őket. Arra ment az öreg Jóna is. Megakadt a szeme a kutyán.

- Nini, - mondta, - ez meg a Vitéz! A Kádasék Vitéze. Vitéz! Te bolond kutya te! Hogy kerülsz te a mi utcánkra?

Egyszerre megelevenedett a Vitéz, örült, hogy ismerőse akadt. Ugatott, csaholt, ugrált az öreg Jóna nyakába s próbálta képen nyalni.

- Vitéz te, a fene beléd, te bolond dög te, - nevetett is, haragudott is az öreg Jóna, - nem mégysz! Még képen nyal itt e!

De a Vitéznek egyre nőtt az öröme. Nem birt magával. Neki rugaszkodott, elkezdett körben nyargalászni s közbe-közbe majd feldöntötte az öreg Jónát.

Nevettünk mindnyájan s barátságosan szólogattuk a „Vitézt”.

- Vitéz! Megkergültél, mi?

A Vitéz vállalta az ismeretséget, nekünk is nekünk szaladt s próbált feldönteni bennünket.

Így kötöttünk barátságot Vitézzel s ettől fogva szinte mindennapos vendég lett az utcánkon. Rendszerint kora délután jött s este ment. Az ozsonnákat mindig megosztottuk vele. A vajaskenyér, meg a mézeskenyér rettenetesen izlett neki. A lekváros kenyeret eleinte gyanakodva szagolta, fitymálta, de hamarosan megszerette azt is és rendszerint egy falásra bekapta.

- Hohó, Vitéz! - magyaráztuk neki. - Az nem megy! Mi csak falatonként esszük, te pedig egy nyelésre bekapod s még a miénkből is akarnál.

De a Vitéz nem igen méltányolta az okoskodásunkat. Csak csóválta a farkát s nézte a kenyerünket éhes pillantásokkal. S egy-két falatot mindig ki tudott csalni tőlünk a maga porcióján felül is.

Nagyszerűen lehetett a Vitézzel játszani. Legtöbbször cicát. Hol mi kergettük, hol ő minket. Néha úgy nekünk szaladt, hogy csak úgy hemperegtünk a porban. Dehát nagyobb baj sosem esett. Jó puha a por...

Lehetett a Vitézen lovagolni is. Csak nem igen tudtunk a hátán maradni. Olyan bolond ugrásokkal iramodott az utcának, hogy egy-kettőre elhagyott bennünket a hátáról. S potyogtunk, mint az alma a fáról.

Kocsiba jobban tudtuk használni a Vitézt. Az öreg Kulcsár, a Kulcsár Gábor apja faragott a számunkra egy együletes kis kocsit. Valamelyikünk beleült, a Vitézt elébe fogtuk s nem volt külön hintó a világon se. Csak néha-néha a hintót is felborította a Vitéz. Dehát az meg külön élvezet volt. Annak is, aki benne ült, a többieknek is.

Nagy cécó volt a Vitéz fürdetése is. Egy-egy melegebb délután bekapaszkodtunk a bundájába s huzzuk az utca közepén álló kuthoz. A Vitéz már ösmerte ezt a mulatságot s nem kért belőle. Huzakodott körömszakadásig. Hiába. Mi többen voltunk. Ki a fülénél, ki a farkánál fogva huzta, ki meg tolt, taszigálta s végül is mindig a csó alá került a Vitéz. Hárman-négyen tartottuk, egy pedig huzta rá a vizet. Egy darabig csak türt, állotta a jeges zuhanyt, de mikor

többnek találta az elégnél, kitepte magát a kezünkből, megrázta a bundáját s csak úgy csapott a víz jobbra-balra. Mire elugorhattunk, csurom viz lettünk mi is. Nem volt baj. Nevethettük egymást kedvünkre.

Emlékszem rá, hogy egyidőben milyen buzgósággal igyekeztünk kitörni a nyakunk. A leglehetőlenebb bukfenceket tanultuk, equilibrista mutatványokat, kötélmászást s mindebből egy cirkuszi előadás akart lenni. A fő attrakció természetesen a Vitéz lett volna. De nem boldogultunk vele. Úgy látszik, nem volt kedve a cirkuszi pályára. Hetekig elkinoztuk, hogy megtanítsuk két lábon állni, pacsit adni, karikát ugorni, de sehogysem ment. Próbáltuk vele azt a mutatványt is, hogy kiköpje a szájából a vajaskenyeret. Erre meg éppen nem volt kapható.

- Majd bolond vagyok, - gondolta, - hogy kiköpjem ezt a jó falatot! Örülök, hogy bekaphatom!

S - hámm! - a következő pillanatban már a gyomrában volt a vajaskenyér. S olyan elégedett pofát vágott, hogy szinte nevetett. S nekem most utólag, hogy visszaemlékezem a Vitézre, úgy tűnik föl, hogy rajtunk nevetett.

Egy este birkapecsenyét vacsoráltunk. Gondoltam, meghívom a Vitézt is, mert én úgy se szeretem a birkapecsenyét, hát jut neki bőven. Elébe állottam s kezdtem neki magyarázni:

- Hallod-e, Vitéz! Tudod-e, mit vacsorálunk ma? Birkapecsenyét. Hátha szereted, gyere velem, jut néked is.

Nem tudom, megértette-e a Vitéz, amit beszéltem, elég az hozzá, hogy velem jött s jóízűen megvacsorált nálunk. Mink az asztal felett, ő az asztal alatt. De azért nem érezte magát sértve. Olyan jól bevacsorázott, hogy mindjárt le is hevert utána siestálni a pamlag előtti medvebőrre.

De jött a lefekvés ideje s az apám a Vitéz elé állt:

- Hallod-e, Vitéz, - magyarázta neki, - én ugyan tudom, hogy kitűnő heverés esik azon a medvebőrön, de hát látod, itt a lefekvés ideje s hol hallottad azt, hogy egy magadfajta komondor a szobában háljon?

Álmosan és kedvetlenül, de mégis csak engedett a Vitéz. Kicsaltuk az istállóba, ott kapott vacoknak szalmát és pokrócot, jó alkalmasra taposta magának s lehevert. Gondolta, ha már medvebőrön nem alhatik, mégis jobb az istállóban szalmán és pokrócon, mint a csillagos ég alatt a pusztá földön. Még társasága is volt az istállóban. A kocsis, meg a lovak. Hát nem kellett félnie, hogy elunja magát egyedül.

Úgy látszik, jól találta magát nálunk a Vitéz, mert attól fogva többször is nálunk vacsorázott és nálunk hált. Rendes vendégünk lett. Olyan otthonosan érezte magát, mintha családtag lett volna. S a medvebőrt lassan-lassan egészen kisajátította.

Az utcánk többi kuttyájával békés viszonyban volt a Vitéz. Azok respektálták az erejét és a nagyságát, ő pedig nem adott rájuk semmit. Csak nagyritkán ha barátkozott egyikkel, másikkal.

Csendes, nyugodt életet élhetett volna a Vitéz haláláig. Ott vettette el a dolgát, hogy nagyon is hozzánk kapott. Néha három-négy napig is eltanyázott nálunk. Ez sehogyse tetszett a gazdájának, az öreg Kádasnak. Ki-kifakadt a Vitézre, mikor haza-hazakerült.

- A fene beléd, hát már te örökösön a Cegléd-utcát buvod? A Csapó-utca nem is jó?

Persze, egy pár rugás is kijárt ilyenkor a Vitéznek.

Egyszer egy hétig nálunk ragadt a Vitéz. Az öreg Kádas egész felfuvódott a méregtől, amikor a hetedik napon hazament:

- Mulattál, he? - Állott elébe. - Hát ilyen egy hűséges kutya? Szép tőled, hogy haza is szagolsz egyszer-egyszer! Hanem iszen adok én néked Cegléd-utcát! Csak lessed.

Megláncolta a Vitézt s két hétig láncon tartotta. Két hétig nem is láttuk. Akkor utána jártunk, mi van vele.

- Na, - mondogattuk, - az öreg Kádas is meg tudja őrizni a Vitézt láncon. De másképp nem is. Mert jobb szeret az a Cegléd-utcán.

Valaki besugta az öreg Kádasnak, hogy mit beszélünk.

- Hogy én csak láncon tudom megőrizni a Vitézt? - fakadt böszült haragra. - Megmutatom én!

Szabadjára engedte a Vitézt s jól tartotta pecsenyével. A Vitéz megette a pecsenyét s rohant egyenesen az utcánkra. Mindig pecsenyével traktálta az öreg Kádas a Vitézt, hogy hátha otthon tarthatná. De a Vitéznek inkább kellett a játék. A pecsenyét megette ugyan hűségesen, de alig nyelte le az utolsó falatot, szaladt a mi utcánkra.

S kezdett megint elmaradozni hazulról. Hiába, jó kosztja volt nálunk is.

Egy pár hónapig bizakodott, reménykedett az öreg Kádas, de a Vitéz csak a régi maradt. Egyszer aztán, mikor egy négynapos vendégeskedés után hazament a Vitéz, a kapuban fogadta. Bottal. Rátámadt:

- Takarodj vissza! Komisz dög! Eredj, ha másutt jobb szeretsz! Bitang!

A Vitéz szükölt, kerülgette a kapujukat, de az öreg nem engedett.

- Takarodj, megmondtam!

Mikor meggyőződött a Vitéz, hogy kívül tágasabb, nagy szomoruan visszakullogott a Cegléd-utcára. Elkövettünk vele mindent, de sehogyse tudtuk jó kedvre hangolni.

Másnap megpróbálkozott a hazamenéssel megint. De az öreg Kádas nem engedett. A fejébe vette s az annyi volt, mint a szentírás. És most hetekig tartó alkudozás kezdődött az öreg Kádas, meg a Vitéz közt.

A Vitéz kushadt, hunyászkodott, kéredzkedett haza, az öreg Kádas pedig állhatatosan elverte hazulról.

S ettől fogva egészen megváltozott a Vitéz. El-eljárt ugyan még az utcánkra, de már kevesebbet játszott s akkor se a régi kedvvel. Hálásra is csak nagy ritkán maradt nálunk. Inkább csavargott. S egyre mogorvább, rosszkedvűbb lett. A többi kutyával is akárhányszor összemarakodott s végül elharapósodott egészen. Bennünket, gyerekeket, egészen eltiltottak a Vitéztől s csak csavarogni, marakodni láttuk az utcánkon. Lesoványodott, ellomposodott; gubancos, sáros volt örökösön.

Néha, nagyritkán még próbált hazamenni, de az öreg Kádas csökönyös természetű volt, nem engedett. Így nem maradt más a Vitéznek, csak a csavargó élet.

Egyszer rettenetesen szánalmas állapotban került az utcánkra. Csapzott volt, a szeme meredt, véres, füle eleresztve, farka a lába közé csapva, a szája habzott. Az utca közepén jött kullogva, komoran s mi ösztönszerűen a kapuk aljába futottunk előle. Később hallottuk, hogy az utcánk végén agyonlőtték a Vitézt, mert megveszett. Ennek már husz esztendeje. Én még most is, mintha magam előtt látnám a Vitézt. Soha szebb, nagyobb komondort nem láttam. Se azelőtt, se azóta. Vétett ugyan a legfőbb kutyaerény, a hűség ellen, de megbánta és megbűnhődte.

Pista és a csillagok

Éjszaka volt. Csillagos nyári éjszaka. Pista a kunyhójuk előtt feküdt s figyelte, alszik-e az apja? Az öreg csósz pedig egyik oldaláról a másikra fordult s egy kicsit vackolódott. Pista bátorságot kapott s megszólította:

- Édes apám!

Csend. A gyerek várt egy kicsit s most már hangosabban mondta:

- Édes apám!

- Mi lelt? Mért nem alszol már?

- Mondja édes apám, mi lehet a fejünk fölött az a sok csillag?

Sokat gondolkozott ezen már az apja is, de sehogyse tudta kiokoskodni. Azért odavetette:

- Mi lehet! Hát mi lehetne? Égi gyertyák.

Rövid ideig elgondolkozott ezen a gyerek, azután újra kérdezte:

- Aztán ki gyújtja meg őket?

- Hát az angyalkák, - mesélte az apja. - Mert ládd-e, körülöttünk milyen sötét az éjszaka? Meg az ég is milyen sötét, csak éppen a csillagok ragyognak rajta. Ha nem ragyognának, még el is tévedhetne az égben a kis Jézuska. Hát azért gyújtanak az angyalkák csillag gyertyákat.

Ebbe bele is nyugodott volna Pista, ha kis idő múlva eszébe nem jut valami. Hát csak újra faggatta az apját:

- Dehát mikor nincsenek az égen csillagok, csak a hold?

- Hát akkor a hold világít a kis Jézuskának, - magyarázta a csósz. - Mert a hold még a csillagoknál is jobban világít, ha nem ragyog is olyan szépen.

Ebbe is csak félig nyugodott meg Pista.

- Hát mikor se hold nincsen, se csillagok? Oszt sötét az egész ég? - kérdezte.

Erre már nem tudott mit felelni a csósz. Dörmögve mondta:

- Hát olyankor alszik a kis Jézuska, oszt jobb lesz, ha te is alszol már, mert annak az ideje van most!

De Pista nem aludt el, csak nézte a csillagokat s gondolkozott. Jó darab idő telt el. A csósz megint aludt egy sort s újra mozgolódnak kezdett. A gyerek kapott rajta s félénk hangon puhatolódzott:

- Édes apám!

- Mégsem alszol már?! - szólott rá a csósz.

De Pista ki akarta magát beszélni.

- Édes apám! - mondta. - Én így gondolom: Itt van a tengeriföld végén egy nagy zöld mező. Az tele van mindenféle virággal. Van ott sárga virág, piros virág, fehér, meg kék pipacs, meg gólyahir, szarkaláb, bársonyvirág, meg mindenféle. Hát az ég is egy nagy mező lehet, csak-hogy nem zöld mező, hanem nappal kék mező, éjjel meg fekete mező, oszt nappal csak felhő van rajta, meg a nap, de éjszakára sok-sok csillagvirág nyilik ki rajta, oszt csillognak, ragyognak, a kis Jézuska pedig az égi mezőn jár, oszt játszik a sok csillagvirággal.

Ez olyan szép volt, hogy egy kicsit a csósz is elhitte:

- A lehet, - mondta.

Ez rövid ideig ennyiben maradt. Akkor hirtelen megszólalt a gyerek:

- Édes apám! Láttá?

- Láttam, - felelt az apja. - Lefutott egy csillag.

- Mit gondol, édes apám, hova esett?

- Hát a földre valahova. Hova esett volna?

Ezen megint lehetett gondolkodni. Csend lett, azután újra Pista kezdte:

- Hogy van az, édes apám, hogy mifelénk még soha senki se lelt csillagot?

- Nem lehet azt megtalálni, - vélte az apja.

De Pista ezt nem hitte:

- Ha lehullott, meg is lehet találni is, - mondta.

- Nehezen, - kételkedett a csósz.

- Én egyszer elmegyek, oszt keresek, - füzte a gyerek.

- Hol keresnél? - hitetlenkedett az apja.

- Hát a mezőn, meg a tarlón, meg az árok alján. Oszt annyit keresek, hogy köröskörül rakhatom velük a kunyhónkat, leghegyibe meg a legszebb csillagvirágot akasztom, oszt akkor majd ragyog a kunyhónk az éjszakában, mintha csak az égen volna, oszt a legszebb kunyhó lesz az egész világon.

Ezen aztán úgy elgondolkodott Pista, hogy el is aludt s csillagvirágokkal álmodott.

Reggel, ahogy a kunyhó körül tett-vett, eszébe jutott, hogy jó volna csillagvirágot keresni. Neki is fogott rögtön, de a tengeriföld körül seholyse talált. - Talán a tarlón, a szederindák közt, - gondolta. Nem talált a tarlón se. - A Tisza felé hullott le a legtöbb, - járt a fejében, - hát legjobb, ha arrafelé keresem.

Mezőről-mezőre, tarlóról-tarlóra ment a Tisza felé, egyre a földet nézte, de csak nem volt szerencséje a csillagvirággal. Már délre járt, elmúlt dél is, a délután is, éhes is volt, fáradt is volt, de eszébe se jutott. Csak kereste-kutatta a csillagvirágot. Átvágta a töltést s a révhez ért.

- Hát te, Pista, hova indultál? - kérdezte tőle az öreg révész.

- Át szeretnék menni a Tiszán, ha átvinne révész bácsi.

- Oszt minek mennél te át?

- Csillagvirágot keresek.

- Milyen csillagvirágot?

- Amilyen az égen van, csillagot.

- Hátha az égen van, minek keresed a földön?

- Azt keresem, aki lehullott.

- Nem lehet azt megtalálni.

- Ha lehullott, meg is lehet találni is, - erősködött Pista. - Oszt ha megtalálnám, csillagvirágom volna, ami pedig a gazda fiának se volt soha, oszt földiszíteném vele a kunyhónkat.

- Oszt honnan gondolod te azt, hogy virág a csillag? - kérdezte a révész.

- Mert az égi mezőn nyílik, ahol a kis Jézuska játszik velük.

A révész nézte a gyereket. Sajnálta, mert tudta, hogy sose fog csillagvirágot találni. Gondolkozott s valami jutott az eszébe:

- Nahát, ha csillagvirágot keresel, ne is eredj tovább. Mert mind ide hull az égről a Tiszába.

- Igazán? - csodálkozott Pista.

- Ha mondom, - erősködött a révész. - Mert ládd-e! Ha valaki virágot szed, pohár vízbe teszi, hogy el ne száradjon, igaz-e? Hát a csillagvirág is, ha a földre esnék, a mezőre vagy a tarlóra, elszáradna. Hát azért esik a Tiszába. Mert olyan a lehullott csillagvirágnak a Tisza, mint a mező virágjának a pohár víz.

- Oszt megláthatnám én azt? - kérdezte Pista.

- Hogyne. Mindjárt megvacsorázunk, oszt akkorra már be is sötétedik, oszt akkor megmutatom.

Mire megfőzte a révész a vacsorát s megették, egészen becsillagosodott fejük fölött az ég.

- Na, az égen már mind kinyillott a sok csillagvirág, - mondta a révész, - gyerünk, nézzük meg a Tiszában is, ami lehullott.

Csónakra ültek s hamarosan a Tisza közepén voltak. A szemé-szája elállott Pistának a gyönyörűségtől. Ott ringott, csillogott a sok lehullott csillagvirág csakugyan mind a Tisza vizében. Volt az csak annyi, akár az égen s még tán szebb volt, ahogy a hullámok közt ragyogtak, imbolyogtak.

- Na látod, hogy igazat mondtam - magyarázta a révész. - Itt van valamennyi a Tisza vizében. Nem hervadt el csak egy sem.

- Kedves révész bácsi, - rimánkodott Pista, - halásszunk ki belőlük legalább csak annyit, amennyivel a kunyhónkat körülagathatnám.

- Nem lehet az, - ellenkezett a révész. - Elhervadnának, oszt elszomorodna a kis Jézuska.

Sokáig nézték a csillagokat a Tiszában, azután partra evezett a révész s aludni mentek. A révész hamar elaludt, de Pista sehogyse tudott elaludni. Addig-addig járt a fejében valami, míg végre is a komphoz lopózkodott s beleállott a komp széléhez kötött csónakba. Ott ringtak-ragyogtak a csillagvirágok a lába előtt a vízben. Pista pedig fogta a kalapját s próbálta, ha kimeríthetne egy párat. De sehogyse sikerült. Mihelyt megzavarta a vizet, rögtön szétfolytak rajta a csillagvirágok s megint várnia kellett, míg elsimul a víz. Akkor megint ott ragyogtak előtte.

- Kicsit mélyebbre merítem a kalapom, - gondolta Pista - s gyorsabban mártom a vízbe.

Nekihajolt s a másik pillanatban csak érezte, hogy fordul ki a Tiszába. A levegőbe kapott, de hiába. Ijedtében még kiáltani is elfelejtett. A Tisza pedig néhány köralaku hullámot vetett a csónak körül, azután megint elsimult s a vízben ringó csillagok közt lassan, csendesen uszni kezdett lefelé, a folyó irányában egy kis kerek fekete gyerekkalap.

Szecskó kiruházkodik

December volt. Pár nappal előbb leesett az első hó s a szokatlanul keménynek készülő fagyban meg is maradt. Fehér volt az egész határ s megint havazásra állott.

Egy ember ment az országuton. Valami csavargóféle. Didergett, fázott, majd megfagyott kopott, rongyos ruhájában. Az inge ki-kifehérett a kabátja cafatai közt. Mezitláb utazott, felsőkabát nélkül. Néha-néha meg-megállott, a lábafejét, egyiket a másik után a térdéhez nyomta, vagy a tenyerében melengette pár pillanatig. Kékült, sárgult a hidegtől, de azért nem volt rossz kedve.

Egy kis szegényes, házból, ólból s pár akácfaból álló tanya felé nézegetett. Méregette az utat.

Odáig már kibírom, - gondolta, - s lesz csizmám, a gólyási zsidó pedig még a tavasszal nekem ígerte a régi bekecsét, innen elmegyek azért is, oszt akkor jöhet a tél. Ha még olyan kemény lesz is!

Egy negyedóra mulva a tanyába ért. Már akkorra majdnem megfagyott. Zárva volt a ház is, az ól is.

- Se a gazda, se az asszony! Meghaltak ezek, vagy hol vannak? - dörmögte elégedetlenül. Megkopogtatta botjával az ajtót:

- Gazduram! Itthon vannak? Én vagyok, Szecskó!

- Várj hát egy kicsit, hé! Mindjárt nyitom, - hangzott belülről a gazda szava.

Szecskó várt s hallotta, hogy valaki odabent nyög, sóhajtozik s csoszog, totyog lassu, nehéz járással. Végre kinyílott az ajtó.

- Siess hé, tedd be magad után az ajtót, mert megcsap a szél! - siettette a gazda Szecskót befelé.

Szecskó gyorsan befordult, bevágta maga után az ajtót s érezte, hogy egy pillanat alatt elborítja a szoba meleg, nehéz, gőzös levegője.

A gazda ingben, gatyában volt, az asztalnak támaszkodott a kezével, úgy vánszorgott vissza lassan, keservesen az ágyához. Közben bele-belenyilallott a lábába; olyankor csak eltorzult az arca nagyhirtelen, fölszisszent, megtorpadt s káromkodott egy két rövid szóval.

- Gazduram meg tán beteg? - kérdezte Szecskó.

- Meghültem, vagy mi a nyavalya, oszt egyre csak hasogatózik a lábamban. Még mozdítani is alig bírom, - panaszkolta a gazda.

- Akkor hát köszvény lesz az.

- Vagy köszvény, vagy a fajtája. Hogy azt szaggatná, a keservét, aki először kitalálta!

Fölmászott nagy keserves nyögéssel az ágyra.

- Fordíts már egyet rajtam, hé! - türelmetlenkedett.

Szecskó mellé ment, oldalra fordította, kifelé:

- Az áldóját, így elgyalítja gazduramat? - csudálkozott.

- Még jobban is. Mert tegnap meg még a paplant se állottam magamon.

Hallgattak. A gazda tudta, mért jött Szecskó, Szecskó pedig sehogyse tudott belekezdeni a dologba. Félt, hogy megint csak az ígéretnél marad a gazda. Ahogy hallgattak, újra eszébe jutott Szecskónak, hogy egyedül van otthon a gazda. Legalább megkezdhetette a szót:

- Hát a nemzetes nagyasszony nincs a tanyán?
- Vásárolni van.
- A városban?
- Ott. Még reggel bement.
- Akkor hát nem is igen jön ki estig?
- Estére várom.

Megint elhallgattak. A piszkos, apró ablaküvegen át homályosan verődött a szobába a szomorú téli nappal szürkése s mintha csak szavukat vette volna. Végre is a gazda szólalt meg:

- Hát baj is az, ha az ember beteg, az asszony pedig a városban.
- Baj. Szent igaz, - hagyta rá Szecskó.
- Még az, hogy itt kinlódom! De a Szárcsát is nekem kellett ellátnom.
- Birta gazduram? Ilyen betegen?
- Ha muszáj volt! Megettetem, megittattam...

Csend lett. Bámultak a levegőbe. Egyszer azután a gazda csak ránézett Szecskóra:

- Hallod-e hé! Ki is nézhetnél egy kicsit az ólba. Reggel óta nem ivott az a szegény jószág. Meg egy kis töreket is ha vetnél elébe...

Szecskó kiment.

- Azért nem muszáj dulásig! - kiáltotta utána a gazda.

Eltelt egy negyedóra, mire megint visszajött Szecskó.

Fujt egyet, megborzongott s fohászkozott:

- De keményen kezdi a tél!
- Hideg van?
- De hideg ám!

Ezen elszomorodtak. Különösen Szecskó. Ki nem ment az eszéből, hányszor becsapta már a gazda s most se sok jót várt tőle. Az uton bizakodott váltig, de most egyre jobban elbátoratlanodott. Talán a szoba levegőjében volt valami reménytelenség. Nagyot sóhajtott.

- Nem is tudom én, hogy lesz a télen!?
- Mi hogy lesz?
- Hát... se csizmám, se meleg ruhám...

A gazda végigmustrálta Szecskót.

- Fázhattál is te eleget, mig kiértél. Mi?
- Hogyne fáztam volna! Mezitláb!

A gazda darab ideig nézte a Szecskó nyomoruságosan elgyötört lábát. Kiméletlen, kárörvendő mosolyra huzódott szét az arca.

- Megszoktad te már azt! - mondta ravaszul, durván.

Szecsó rövid ideig gondolkozott rajta, hogy hogy mondja, amit akar?

- Nem kéne már nekem mezitlábaskodnom, ha csak gazduram megtartaná s szavát.

- Miféle szavamat.

- Tudja!

- Nem tudom én!

- Dehogyan nem! Akibe a tavaszon megegyeztünk. Hogy a télen győjjelek el az ócska csizmájáért.

- Az ócska csizmámért? Mikor még egészen jó?

- Van gazduramnak jobb is.

- Ünnepelni. De dologba is kell egy.

- Megígérte!

- Meg ám, de csak úgy, ha elnyövöm.

- Hiszen elég rossz már!

- Állja az még!

Szecsónak még rosszabb lett a kedve. Elkecseregetten legyintett:

- Tudtam!

- Mit tudtál, he?

- Hogy megint csak ígérte!

- Ígértem? Uj csizmát csak nem adok! Vagy elkivánnád? Gyere érte tavasszal.

Nagyot sóhajtott Szecsó:

- Nem lesz az az enyém soha!

- Mondom!

- Mondta azt már tavaly is, meg azelőtt is. Éppen negyedik esztendeje, mióta hiteget. Oszt mindig csak megdolgoztat a jó reménység fejében.

- Ha dolgoztál, ettél is érte! - gőgösködött a gazda.

- Bérért dolgozik ma már az ember, nem ételért!

- Na hiszen! Az olyan munka, amilyen tőled telik!

- Milyen munka? Tán meg nem izzadtam belé!? Oszt mindig csak azért, hogy majd a tiéd lesz a csizma!

A gazda köhögött, krárogott. Hallgatott Szecsó is.

- Ettél már? - kérdezte nagysókára a gazda nyersen, röviden.

- Reggel.

- Vedd elő hát a ládából a szalonnát, meg a kenyeret, oszt együnk. Már elmulhatott dél.

- Magam is úgy számítom, - mondta Szecsó.

Ették. Csendben, szótlánul. Végre Szecskónak eszébe jutott valami. Mindjárt ki is mondta:

- Tavalý óta kutya sincs a tanyán.
- Minek? Hogy egy szájjal több egyen?
- Elég volna annak a maradék is. A héjja, meg a csontja...
- Jó az a disznónak is. A legalább hizik.
- Azért egy kutya csak kellene. Megszolgálná. Kutjától nem sajnálnám.
- Nem ám, mert semmid sincs! Mert koldus vagy! De nékem van. Az gyűjt, akinek van. Egyik garas huzza a másikat. A kettőből három lesz, háromból tíz, tízből száz. Oszt milyen nagy dolog az, ha tudja az ember, hogy van a takaréokban! Milyen becsülete van mindenfelé. Még a városban is!
- Igaz, - mondta Szecskó csendesén, elgondolkozva. Azután alig szóltak egymáshoz. Egyre rosszabbul érezték magukat együtt. Ellenségesen, bizalmatlanul, lopva nézegettek egymásra.
- Ideje, hogy indulj, mert éjszaka lesz rád! - mondta végre a gazda.

Szecskó kinézett az ablakon. Kelletlenül bámulta az elhagyatott, vigasztalan, fagyos pusztaságot.

- Hát csak nem adja gazduram a csizmát? - kérdezte.

- Nem adhatom, mondtam.

Kis ideig gondolkozott Szecskó.

- Adja hát ide gazduram erre az egy utra. Mezitláb csak nem indulhatok megint utnak ilyen fagyban! Oszt ha enyhül az idő, pár nap múlva visszahozom.
- Hogy adhatnám? Hátha már hónap magamnak is kell?
- Hiszen fel se tud kelni gazduram!
- Holnapig nagy idő. Addig még javulhatok.
- Akkor is ott a másik pár csizmája arra a pár napra.
- Oszt tegyem tönkre az ünneplőmet, ugy-e?
- Hát nem adja?
- Nem.

Szecskó kezdett a szemével kutatni a szobában. Végre a kemence megett felfedezte a két pár csizmát. A rosszabbikat kézbe vette, mustálta.

- Ezt sajnálja? Hiszen folt hátán folt!
- Jó az azért. Még erősebb.

Szecskó csak nézte a csizmát, azután kezdte a lábára huzni.

- Mit csinálsz, he? - szólt rá a gazda.
- Próbálni csak szabad? Vagy azt se?
- Mit próbálsz rajta? - békétlenkedett a gazda. Hanem azért hagyta.
- De jó meleg! Még széna is van benne! - dicsérte Szecskó.
- Vesd le na! - sürgette a gazda.

- Hát csakugyan nem adja?

- Nem. Mondtam.

- Kölcsön...

- Vesd le, mondom!

Szecsó nézte az ablakon át elkeseredve, reménytelenül az irgalmatlan téli időt. Kemény, fenyegető, dacos vonások torzultak az arcára. Habozott, küzdött, végre nyakasan megszegte a fejét:

- Isten áldja! - mondta a gazdának. - Pár nap múlva visszahozom a csizmát. - Kinyitotta az ajtót s utnak indult.

- Hej, te, nem veted le azt a csizmát! - kiáltotta a gazda.

Szecsó mintha nem is hallotta volna. Csak bevágta maga után az ajtót. A gazdát egyszerre elfutotta a düh. A fejébe szökött a vér. Ordított:

- Jössz vissza, kutya! Hozod vissza a csizmámat! Hej, te bitang te! Tolvaj!

Eltorzult az arca vak indulatában.

- Megállj bitang! Cudar eb! - kiabálta rekedten. Nagy kinlódással feltápáskodott. Egészen elvesztette az eszét. Odavánszorgott a falhoz a puskájáért s kinyitotta az ablakot. Szecsó már az ól előtt járt. Egykedvűen, egyforma lépésekkel ment.

- Jössz vissza! Lelőlek te! Kutya!

Szecsó meg se fordult. A gazda pedig csak a vállához emelte a fegyvert s eldőrdült a lövés. Szecsó megingott. Eldőrdült a másik lövés is s Szecsó egész hosszában csak végigzuhant a havon tehetetlenül, élettelenül.

A gazda pedig ott állott az ablakban, pár pillanatig Szecsót nézte, azután a puskáját s a ki-elégített düh indulatával morogta:

- Vidd el hát a csizmámat, kutya, ha tudod!

Katonák, vadlibák

Vadlibák jöttek, sebes repüléssel.

- Liba! Liba! - kiabálták riadtan és mintha csak az éjszaka kiabált volna.

- Liba! Liba! - hallott a kiáltás s mintha csak a sötétség panaszkodó, rémült hangja sirt volna.

A libák pedig visszacsapódtak reptükben s nagy félkört kanyarítva szálltak le a nádliget szélére.

...Hét katona feküdt ott. Úgy, ahogy egyetlen srápnell leterítette őket. Csak közvetlen közelből tetszettek meg a sötétségben. Alaktalan nagy köveknek lehetett őket vélni. A libák a hét katona mellé csaptak le, de nem ültek meg, hanem új rémülettel kaptak a magasba, mert az egyik katona megmozdult.

- Liba! Liba! - kiabálták még rémültebben, mint előbb s nyugtalan csapongással hatalmas köröket repültek a katonák felett fönt a magasban.

Az egyik katonában még volt élet. Ájultan hallotta a vadmadár szavát. Mintha száz mérföldről, ismeretlen messzeségből hallotta volna. Nem tudta, hogy micsoda. Erőlködött, hogy eszméltre ébredjen. Lassan-lassan engedett az ájulása. Megrebbent a szeme. Köröskörül nagy sötétség. Csak egy pár halvány fénypontot látott hanyattfektében, néhány szomorúan révedező, erőtlen őszi csillagot. Eszébe jutott, hogy a sötétség az éjszaka s erőlködött, hogy eszébe jusson, mikor látott már máskor is éjszakát s mi az, ami rémlik a lelkében, de ami nem éjszaka?

- Liba! Liba! - hallott a magasból s a félájult katonának úgy rémlett, hogy máskor is hallotta már ezt a kiáltást, de nem tudta kitalálni a titkát.

Csak feküdt ott tehetetlenül az éjszakában.

- Ki vagyok én? - villant meg lelkében a hirtelen rémület. Tudta, mint valami sejtelmet, hogy neve volt, hogy voltak ismerősei, de semmi közelebbi nem jutott az eszébe. Erőlködött, hogy megmozduljon. Nem tudott. Kiáltani akart. Nem birt.

Csodálatosképpen egy kis kétaablakos fehér pusztai ház jutott először az eszébe.

- Hol láttam? Mikor láttam? - tépelődött kétségbeesetten. Végre eszébe jutott, hogy még délelőtt látta. S a házikóról eszébe jutottak a tarlók, az ugarföldek, a jegenyefák és nyirfák, amelyeket a házikó körül látott.

Villámszerűen ötlött az emlékezetébe az is, hogy másokkal együtt látta a házakat. Az egyik bajtársának még az arcvonásai is megrémlettek előtte.

- Kik voltak? Honnan ismerem őket? - küzködött az öntudata. - Voltam-e abban a házban, vagy csak láttam?

Hirtelen eszébe jutott, hogy katonák voltak, akikkel jött.

- Persze, hogy katonák voltak! Persze, hogy katonák voltak! - örvendezett a lelke az ébredő emlékeknek.

Fent megint arra csapódtak körözésükben a vadlibák s kiáltásuk hirtelen eszébe juttatott egy otthoni morotvát, amelynek a nádasában egyszer libalesen volt.

Azon kezdett tépelődni, hol volt az a morotva?

Lassan eszébe jutott a morotva mellett elterülő birtokuk. A kastély előtti ecetfák, a kut a cselédudvar közepén, a dohánypajták, a béresház s egy sereg ismerős arc, s addig erőlködött,

mig végre eszébe jutott az egész tanya, az édes anyja, a hugai, a háttas lova, a kutyák, a gazda, a cselédek, a gyerekkori emlékek. S hirtelen még nagyobb rémülettel töltötte el a vadliba kiáltás, az éjszaka csendje, a csillagok és az egyedülvalóság.

- Ott voltam, köztük voltam. Miért fekszem most itt? Mi fog le, hogy nem tudok mozdulni? - vivódott.

- Tudom már, tudom már. Elmaradt a szakaszunk a seregtől s siettünk, hogy utolérjük őket. A kis fehér ház mellett jöttünk el. Közkatonák voltak. Én meg káplár vagyok.

Rajzottak, tolultak az emlékei. Eszébe jutott a neve, az előtte való napi szemle, az oroszok.

- Az oroszok... Mi történt az oroszokkal?... Mi közöm nekem az oroszokhoz?...

A vadlibák pedig csak köröztek a magasban, kiabáltak s hangos tárogató szavuk egyre több erőre kapatták az elesett katona eszméletét.

- Hohó, hiszen háboruszkodásban vagyunk az oroszokkal s biztosan megsebesültem és azért fekszem most itt tehetetlenül.

Fel akart könyökölni, hogy körülnézzen s lássa, elesett-e a többi katona is? Nem tudott mozdulni. Erőlködött, hogy kiáltson. Nem jött hang az ajkára.

- Meg kell halnom... itt kell elpusztulnom... - gondolta s kétségbeesett rémület fogta el.

A vadlibák újra kiáltottak.

- Miért kiáltoznak a vadlibák s miért kell hallanom a kiáltásukat - tépelődött a sebesült katona -, ha meg kell halnom?

Nézte a csillagokat.

- Miért ragyognak a csillagok, ha majd már nem láthatom a ragyogásukat?

Szorongatta a szívét a keserűség.

- Ha én meghalok, mindennek meg kell halni - gondolta küzködve. - A katonáknak, az éjszakanak, a vadlibáknak, a csillagoknak, a házaknak, a fáknak...

Úgy érezte, hogy minden, minden ő érte van s az az érzése támadt, hogy az egész csak egy rossz álom. Álmában hallja a vadlibákat, álmában fekszik az éjszakában. A csillagok, a katonák, az emlékek, ...minden, minden csak álom s ő nem halhat meg.

De egy pillanat múlva megint csak elborította a kétségbeesés és rémületen gondolt rá, hogy egyedül fekszik, hogy senki se tud róla, a csillagok, az éjszaka, a vadlibakiáltás mind nem törődnek vele s minden és mindenki élni és örülni fog s egyedül csak ő fog meghalni...

- Ha kiáltanék, talán meghallaná valaki, inni adna... elvinne... megmenekülhetnék... élhetnék... oh, csak egy korty vizet ha kaphatnék...

Addig küzködött, erőlködött, mig nagynehezen megmozdította a karját s egy tagozatlan, gyenge kiáltás szakadt ki a szájából... A következő pillanatban nyilaló fájdalmat érzett s verejtékes lett a homloka.

- Isten, bocsáss meg, ha vétkeztem - suttogta, de csak hang nélkül mozgott az ajka. Az imádkozás szelidséget malasztolt a lelkébe s szeretettel nézte a pislákoló halvány csillagokat.

- Isten csillagai... - merengett s kezdte őket olvasni. Lassan, újra meg újra elől kezdve olvasta a csillagokat. Hatig olvasott, akkor jóleső kábultság vett rajta erőt és nem tudott semmiről semmit. És csak feküdt ott az éjszakában a másik hat katona mellett, arccal a csillagoknak fordulva...

...A vadlibák pedig sűrű kiáltozással újra oda akartak csapni pihenőre a hét katona mellé, de közvetlen közelből újra megriadtak a mozdulatlan testektől s vad kiabálással kaptak a magasba s most már csak egyszer repültek körbe, azután egyenes repüléssel nekivágtak az éjszakának...

Az éjszaka, amerre a libák repültek, kihalt volt. Csak az ő kiabálásuk verte fel a csendjét...

Az emberek aludtak. Néhány pásztorember hallotta csak a riadt vadmadárszót. Néztek fölfelé, amerről a kiáltás hallott, de csak sötétséget láttak.

- Libák... - gondolták -, vadlibák. Még ugyan ijedten kiabálnak... Alighanem háborut láttak...

S elgondolkozva bámultak a sötétségbe, a csillagok felé, arra, amerre lassan-lassan elhalt a vadliba kiáltás...

A Fuji-no-Yama

Hamburgban valóra vált egyik régi ábrándom: láttam a Fuji-no-Yamát. Láttam ugyan már azelőtt is. Japán csomagolópapirosokon, lakdobozokon, ellenzőkön. De addig csak a fantáziát foglalkoztatta s idegen maradt a lelkemnek a maga egyszerű stilizáltságában. Hozzá képzeltem a lampionos utcákat, az egyszerű faházakat, a furcsán tipegő pillangós, virágos, hulló ruhájú, apró termetű táncosnőket, a titokzatos írásjeleket, papiros napernyőket, a két-három vonalból rajzolt madarakat, gazdag virágu cseresznyeágakat s titokban azt hittem, az egész egy mesevilág s a Fuji-no-Yama egy mesebeli hegy.

- Nem, mig nem látom, nem hiszem... - gondoltam.

S Mitsu Nakának, egy előkelő, gazdag japáni nemesnek köszönhetem, hogy Hamburgban láttam Japánt is és láttam a Fuji-no-Yamát is.

Mitsu Nakával még Helgolandból tartottam a jóbarátságot. Vitorlázó társam volt s együtt kalandoztuk be az Oberland száz méteres sziklabástyája alatt a sziklakapukat és barlangokat. Ezrével vertük föl a tenger madarait s olyanok voltunk magunk is, mint a tenger madarai: szabadok, bátrak, erősek. De néha el-ellágyultunk. Olyankor Mitsu Naka elkomolyodva nézte a tengeren uszó bárkák vitorláit, azt mondta róluk, olyanok, mint a pillangók és Japánra gondolt.

Barátságunk inkább udvariasság volt, mint barátság. Én érdeklődtem iránta, egy misztikum volt a szememben, ő észrevette s udvariassága mögé rejtette a lelkét. Igyekeztem a szemén keresztül ellesni titkos gondolatait, érzéseit, de a nézése tele volt valami előttem ismeretlen, idegen dologgal. Egy világgal, amit én nem láttam s nem érthettem. Most már tudom, hogy ez a világ a Fuji-no-Yama.

Mitsu Naka Hamburg kereskedelmi politikáját tanulmányozta s legfőbb kedvtelése volt vitorlázni vagy csónakázni az Alsteren. Sokszor találkoztam vele az Alster Pavillonban s olyankor együtt mentünk csónakázni. Sohase engedte, hogy én ugorjak be utána a csónakba, a jobbik evezőt nekem adta, egyáltalában lehetetlen volt csak megközelítenem udvariasságban. Csak a hazájáról nem igen beszélt. Ha kérdezősködtem, udvariasan másra fordította a szót.

- De szeretném egyszer meglátni az önök szent hegyét, a Fuji-no-Yamát! - sóhajtottam egyszer. Egy pillanatra elgondolkozott, az arca nyájasra lágyult s barátságosan mondta:

- Jöjjön el hozzám egy csésze teára s közelebb lesz a Fuji-no-Yamához.

- Mért leszek közelebb? - kérdeztem.

- Csak jöjjön el, akkor meglátja.

- Mikor menjek el?

- Most, megyünk együtt. A Leinpfadon lakom.

Szó nélkül evezünk, befordultunk a Fernsicht hidja alatt a kertek közé, a Rondeel-Teich csatornájába s nemsokára a Maria Luisen-uton tul egy kis kiugró kerti révhez kötöttük a csónakot.

- Meg fogja ismerni a feleségemet is, - mondta Mitsu Naka. - Egy kicsit még ügyetlen az európai szokásokban, de remélem, nem fog rá megharagudni érte.

- Nagyon örülök, hogy japán urinőt megismerhetek, - feleltem.

Hamarosan a kertben voltunk. Sokkal több virág nyílott benne, mint akármelyik kertben, amit eddig láttam. Virágliget volt az egész kert s a kis földszintes villa alig látszott a lombtól. A hátsó verandán mentünk föl.

- Ezért a verandáért vettem ki ezt a villát, - magyarázta Mitsu Naka. - Olyan nagy, olyan széles, hogy a ház mintegy a kertnek a folytatása s a kert mintha a ház virágos, lombos szobája volna. Nálunk Japánban fából építik a házakat s a kerti szoba falát szép időben egyszerűen félrehuzzuk, úgy nagyobbítjuk meg a szobát, vagy ha tetszik, a kertet.

Még nem is felelhettem, kiabálni kezdett: - Umehu, Umehu! Vendéget hoztam! Siess, kis Umehu! Kis Szilvafalevél!

A verandára nyíló szobában voltunk. Butor jóformán az egész szobában nem volt. A falon egy pár kakemono, alattuk virággal tele bronz- és porcellán-vázák; egy falbavágott tolósajtaju szekrény; a földön egy pár prém s néhány könyöklő párna; egy szenes edény, fölötte teafőző: ez volt minden.

Mikor bementünk, észrevettem, hogy Mitsu Naka elpirult. Sejtettem az okát. Valamit hallottam már japán szokásokról.

- Oh, miattam levetheti a cipőjét, - biztattam - sőt, ha megengedi, magam is levethetem.

- Nem, nem, - tiltakozott - önöknél ez nem szokás és különben is csak ez az egy szobám japán, a többi európai.

S csakugyan a következő szoba rendes európai pipázó volt. Pár pillanatig beszélgettünk csak s nyílott az ajtó s zavarodottan, félénken, de utánozhatatlanul kedves mozgással belebegett rajta Umehu. Mintha csak a szelid májusi szellő futta volna be. Egy pillanatig nem tudta, mit csináljon, ösztönszerűen a japáni ceremónia szerint akart köszönni, de azután meglegedett egyszerű mély bókolással s olyan kedvesen mosolyogva nézett rám, mintha rég látott testvére lennék. Virággal, nyitott legyezővel mintázott kék szövet kimonó volt rajta, a hajában pár szál szegfű, de csudálatosan dus, fekete haja volt s a frizurája műremek. A szemöldöke, az ajka festve, arca puderes.

Olyan volt, mint egy kis frissen szakított, hamvas szilvafavirág s apró termete, vidám mosolygása csak még kedvesebbé varázsolták.

- Umehu, kis Umehu, - kérte az ura - vendéget hoztam, aki szerelmes a mi Fuji-no-Yamánkba és szeretném, ha eltáncolnád neki *Az öreg bucsujárót*.

Umehu kedvesen bólint, eltűnik az ajtón, Mitsu Naka pedig átvezetett a japáni szobába, az egyik prémet ülésre kínálta, a könyöklő párnámat elhelyezte, cigarettával kínálta, amit ő maga gyújtott meg a széntartó parazsán, azután maga is rágyújtott és elhelyezkedett. Elmondta, hogy a felesége gésa volt a yokohamai Yoshivaraban s annyi jenért váltotta meg a gazdájától, amennyi a mi pénzünkre számítva huszezer koronát tesz.

Nem volt időm kérdezősködni. Megint belebegett Umehu. Tipegve; nem is látszott, hogy mozog a lába, csak jött, jött, szeliden, ártatlanul, mosolyogva, mint a tavasz.

Csakhogy most zöldleveles mintájú, sárga selyemkimonót viselt, a kimonó ujjá a karján mint két pillangószárny, a derekáról is mint egy virággirlandó, úgy hullott alá a selyemszalag. Hajában a szegfű közt aranyozott fésű, alsó ajka még pirosabbra festve, arca még puderebb. Teával és süteménnyel kínálta bennünket s az ő ritmikus, finom mozdulatai mellett szinte medvének éreztem magamat. Azután tánchoz készült. Letérdelt előttünk, két tenyerét a földre tette s ráhajtotta a homlokát. Akkor láttam igazán, milyen csudaszép sűrű haja van, milyen remek frizurája s kincset érő fésűje.

A szokatlan üdvözlésre zavarba jöttem, fülig pirultam és szinte én is a földig hajoltam. De a kis Umehu barátságosan mosolygott rám s tapsolni kezdett.

Egy Umehunál is kisebb nő jött be. Egy gyereklány, kék kimonóban. Kissé pufók volt, csunya volt, de nevetett ő is, a mozdulataiban báj, üdeség volt s lehetetlen volt kedvesnek nem találnom.

Térdepeléssel és homlokhajtással köszönt, egy dobfélét vett ki a fali szekrényből s térdelve, a sarkán ülve verte a tánchoz. Nem volt kellemes zene, de új volt, ekzotikus volt, lágy volt s a kis Yoneryo olyan kedvesen tudott hozzá mosolyogni!

Később elmondta nékem Mitsu Naka *Az öreg bucsujáró* meséjét: - Sakata Raiko igen vallásos ember volt s minden évben júliusban, mikor elolvadt a Fuji-no-Yama tetején a hó, fölzarándokolt a szent hegyre imádkozni. Száz esztendő ért meg így, akkor olyan beteg lett, hogy mozdulni se tudott.

- Száz esztendő lettem, - gondolkozott az ágyában szomorúan - s még sohse mulasztottam el a zarándokutát, de most megmozdulni se tudok. Istenem, mi lesz velem?

Egyre jobban közeledett a július s egyre rosszabbul lett Sakata Raiko. Végre eljött a zarándoklás ideje. Akkor már jóformán a világot se tudta. Még ha az ujját megmozdította is, kicsordult a szeméből a könny fájdalomában. Azért összeszedte minden erejét s elindult a zarándokutára. Máskor nyolc-kilenc óra alatt megtette az utat, most fél óra alatt tett egy lépést, azt is a legnagyobb kinok közt. Mikor a hegy aljához ért, fetrengve találta egyik legnagyobb ellenségét, aki rimánkodva kérte, hogy vegye hátára, mert imádkozni akar a hegy tetején, de megmozdulni se bír, olyan beteg. Megesett a szive rajta Sakata Raikonak s hátára vette. Nagynehezen fölkinlódott vele ezer méternyire s úgy próbálta felejtetni a kinját, hogy egyre a virágokat nézte s gyönyörködött bennük. Ezer méter magasban a második, még nagyobb ellenségét találta tehetetlenül fetrengve. Fölvette a hátára azt is s fölvergődött kétezer méterig. Utközben az erdők lombjában gyönyörködött. Kétezer méter magasságban harmadik, legeslegnagyobb ellenségét is fölvette s mind a három ellenségét fölviszi imádkozni a hegy csucsára. (3745 méter magas.) Utközben is minden templomba, kolostorba betért velük imádkozni. A hegy csucsán az istenek fogadják s három ellensége is csak az ég, a hegy és a hegy lábánál terülő hét tó istenének álarca, akik a zarándokutban elfáradt öreg egyenesen az égbe vezetik.

Előszörre is megkapott a tánc, hasonlíthatatlan művészetet éreztem benne, de később, mikor már ismertem a meséjét s újra eltáncolta Umehu, a legnagyobb élmény lett számomra.

A legegyszerűbb, legnyugodtabb mozdulatokkal táncolt Umehu. Lefeküdt a földre kecesen, jobbra fordult, balra fordult, jelezte az öreg betegségét. Mindent csak egy-két mozdulattal. Azután előre jött, tipegve s mégis huzta maga után a lábát. Sohse fogom megérteni, hogy tudta egyszerre olyan frissen és fáradtan csinálni. A legyezőt fölemelte, de mintha alig bírta volna. Azután a vállára tette s megroskadt egy pillanatra alatta. Jelezte az első ellenség föl-szedését. Azután letérdelt a földre, szétterítette a legyezőt s naiv örömmel csudálkozott a legyezőre festett virágon. A legcsudásabb volt a táncában az, hogy látszott, hogy fölfelé megy a hegyen s egyre nehezebben, fáradtabban, de egyre áhítatosabban. Mintha magam is mentem volna föl a hegyre s közeledtem volna az Istenek felé.

A tánc végén újra bókolt Umehu s mosolyogva, kedvesen mellém ült s örült elragadtatásomnak. És én éreztem, hogy a kis Umehu nagy művésznő. Hogy a tánc, amit láttam, épp olyan műremek, akár egy finom japáni faragvány, vagy Utamaronak, Mókusainak, Haronubunak akármelyik festménye. A különbség csak az, hogy Umehu művészete közvetlenebbül hatott rám, mert előttem alakult ki. De éppúgy századok, meg századok munkájának eredménye volt. Ezt a táncot századok óta lépésről lépésre, mozdulatról-mozdulatra ugyanúgy táncolja minden gésa. S Umehu ezekben a meghatározott formákba belé tudta önteni az egész lelkét.

Mig táncolt, nem volt más élő számára, csak a Fuji-no-Yama-hegy. Én a hegyet ábrázoló képekre gondoltam s csak akkor értettem meg, hogy annak a hegynek művészi ábrázolása vallásos kultusz. Nem tehetek róla, bevallom, akkor még nem értettem meg a festészetet úgy, mint ma. Akkor még csak a képet láttam, a mögötte rejtőző érző, gondolkozó művészt nem. De a kis Umehu tánca nyomán egész fenségében láttam a Fuji-no-Yamát. S úgy éreztem, hogy az egész nagy Nippon-sziget csak azért van, hogy méltó ágya legyen a lábának. Az aljában terülő tavakat is azért öntötték tele az Istenek kristálytisza vízzel, hogy nézhesse magát bennük a Fuji-no-Yama. Ami virág nyílik Nippon-szigetén, azért nyílik, hogy illat-árjában fürdesse a Fuji-no-Yamát. A legfenségesebb és mégis a legkarcsubb hegy. Az alja teás- és virágoskert, közepe erdő s a teteje tiz hónapon keresztül hó és jég. Éreztem, hogy én is, mint a tánclegenda öreg zarándoka, félholtan is fölmásznék a tetejére, csakhogy odajuthas-sak meghalni.

Gyönyörű szimbólum: betegen, fáradtan, öregen is egyre följebb, még följebb törni. Mert a Fuji-no-Yama csucsá az élet csucsá. A Fuji-no-Yamáért egész szigetrészek merültek a tenger-be, csakhogy kiemelkedhessék helyettük a Fuji-no-Yama. A legenda szerint az Istenek rakták ásott földből, hogy a tetejéről gyönyörködjenek a világban s a legszebb tavat formálta a víz istene a kiásott föld helyén, a Biván-tavat, hogy a Fuji-no-Yama képe és ők maguk is füröd-hessenek benne.

S olyan szép a Fuji-no-Yama, ahogy a képek nyomán a kis Umehu táncára kialakult előttem egész fenségességében, karcsúságában, hogy nekem a földrengés, a mitosz és a legenda a valóság.

Sok más táncát láttam még Szilvafalevélnek, kedvesek, bájosak voltak egytől-egyig s azt mondta, hogy a japán gésák legalább ötszáz tánclegendát, táncmesét táncolnak s akárhány táncuk több száz esztendő. De egyik táncáért se érzek iránta akkora hálát, tartozást, mint a zarándok táncáért; mert megértettem egy nagy, fenséges szimbólumot, egy világot, ami régen annyira köztem és japán barátom közt állott s ami később annyira összehozott bennünket. Egy nagy, mérhetetlen ajándékot adott nekem a kis Umehu: a Fuji-no-Yamát.

Az alezredes ur

Ennek már két éve. Betévedtem az egyik köruti kávéházba s teát ittam. Egy ismerősnek látszó ur erősen nézett. Szedtem össze az emlékeimet, mikor, hol láttam, de nem tudott eszembe jutni. Láttam, ő is habozik. Végre odajött hozzám s kisült, hogy egy régi iskolatársam.

Egy félóráig közös emlékeinket újítottuk fel, akkor iskolatársam megnézte óráját s megkérte a pincért, nézze meg, itt van-e már a kártya-társasága?

A pincér megnézte s egy perc múlva jelentette, hogy itt vannak s az alezredes ur is türelmetlenkedik.

- Gyere, nézz végig néhány pártit, - hívott az iskolatársam. - Legalább az alezredes urat is megismered.

- Ki az az alezredes ur? - kérdeztem.

- Pompás alak, az én állandó gibicem. Kár lenne elszalasztanod a megismerkedést, - felelte iskolatársam s jókedvűen mosolygott s hozzátette: - Katonáéktól kikopott ugyan, de pompás alak, mondhatom.

- Egy órát rászánhatok, - gondoltam. - Bementünk a kártyaszobába s bemutatkoztam a társaságnak. Az alezredesen kívül még hárman voltak, mind elegánsan öltözött fiatal minisztériumi hivatalnok.

Az alezredes is polgári ruhában volt s tipikus képe volt a civillé vedlett katonának, aki a katonai tartás előkelőségét, mozdulatainak frissességét, harmóniáját akaratlanul is megőrizte, annyira természetévé vált. Deres haju, kifent, deres bajuszu, ötven esztendő körüli ember volt s egész testéről tiszta frissesség áradt. Ékszere, órája nem volt, csak egy keretnélküli monoklija, amit állandóan a bal szemén viselt s ami amellet, hogy lehetlenné tette a szemében való olvasást, bizonyos külön előkelőséget kölcsönzött néki.

Mindenki alezredes urnak szólította, hozzátéve, hogy méltóztassék, vagy parancsoljon s ezzel az udvarias, megtisztelő tónussal szemben szinte groteszkül hatott az a bizalmaskodás, amelylyel kedélyeskedtek vele.

- Alezredes ur, parancsolj ide mellém! - kérte az egyik játékos.

- Tegnap is Ferinek hoztad a szerencsét, ma engem tisztelj meg. Méltóztassál! - huzott maga mellé egy széket egy másik játékos is.

Mind magának akarta az alezredest, aki végre is iskolatársam mellé ült le.

- Akkor mink akár ne is játszunk, hanem adjuk oda minden pénzünket Pistának, legalább hamarább tulesünk rajta.

- Ja, olyan gibiccel!

- Akinek az alezredes ur gibicel!

- Az alezredes ur! - mondta a másik három játékos is s közben pompásan mulattak a dolgon.

- Na, na, - mosolygott az alezredes jókedvűen, élvezve népszerűségét, - ma nem olyan veszedelmes. Ma nem érzem magamat, csak fél svungban.

Magam is az alezredes mellé ültem s ketten gibiceltünk iskolatársamnak. Ramslit játszottak.

- Mutyi? - kérdezte az alezredes a második osztásnál.

- Ahogy méltóztatol, alezredes ur, - válaszolta iskolatársam s megkérdezte: - Parancsolod negyedrészen?

- Rendben van, öt forinttal. Te benne vagy tizenöttel. Az ötöt hozom, - mondta az alezredes elegáns hanyagsággal.

Jól ment a kártyája az iskolatársamnak, egyre nyert s a többiek azzal kárpótolták magukat, hogy folyton mondogatták:

- Persze, olyan gibiccel! - Akinek az alezredes ur gibicel!

Az alezredes pedig elégedetten mosolygott s teát és sonkát rendelt ozsonnára, a nagyobb kasszák behúzása után egy-egy konyakot rendelt s egyiptomi cigarettát szitt.

Vacsoráig játszottak s akkor azzal keltek fel a játékosok, hogy ha tovább folytatnák, az ingüket is elvesztenék olyan gibiccel szemben, mint az alezredes ur.

Az alezredes urra tizenkét forint jutott a nyereségből s abból fizette ki a kávéházi számláját is.

- A mait? - kérdezte diszkréten a fizetőpincér.

- Csak a mait. A többi marad. Egy-egy korona borralaló, - vetette oda hanyagul az alezredes.

- Ezek otthon vacsoráznak, - fordult hozzám a barátom s partnereire mutatott, - de téged meghivlak vacsorára a Vadászkürtbe. Az alezredes ur is a vendégem lesz.

- Hogyne, hogyne. Nagyon kedves! - bólintott az alezredes s a többihez fordult s hanyagul intett nekik a kezével:

- Szervusztok, urak, a viszontlátásra.

Olyan követelően hívott vacsorára az iskolatársam, hogy nem lehetett nem mennem.

Az alezredes láthatóan jól érezte magát a diszkrét környezetben, elegáns ételeket rendelt s finom borokat és sokat beszélt régi huszár életéről és bajtársairól.

- Persze, persze, - borult el az arca beszéd közben egy pillanatra, - sok pénzbe került. A kártya, az asszonyok, a ló, meg a jóbarátok... Nem is birtam, - legyintett... - ott kellett hagynom... katonáéknál nem szeretik az adósságot... azért van néha jó napom most is... ez a mai este is... az ember egészen megfiatalodik köztetek... hiába, a jó társaság...

Egy egész pohár bort kiivott s elgondolkozott.

- Hanem tudjátok-e, - kezdte megint váratlan élénkséggel, - mi szebb dolog még az asszonynál is? A ló! Nincsen is annál pompásabb teremtés. Hej, ha én még egyszer a Pirosra ülhetnék...

Pár pillanatig hallgatott s azután szinte szánakozva nézett ránk.

- Ti persze nem tudjátok, milyen ló volt az a Piros?... Régen volt, de azóta se ültem olyan lovon. S hogy ugrott!

Tele volt a szeme emlékekkel, melegséggel.

- Pedig hej, de nehezen ment neki először az ároknak. Alig lehetett betörni. Én akkor még csak önkéntes voltam s a Piros új ló. Kötőféken kellett nekiszalasztanom az ároknak. De az árok előtt megtorpant s akárhogy verte is a suhogóval a főhadnagyom, nem lehetett átvinni az árkon.

- Ne engedd! Majd átverem én! Mindjárt elesel már, te gyáva disznó! - kiabált a főhadnagyom, persze, csak huszártempóból, mert tudta, hogy nem vagyok gyáva.

A Piros pedig ágaskodott, reszketett. Még a lábán is alig állott már. De a főhadnagyom nem engedett s végre is áthajtotta az árkon.

- Na! - kiáltotta elégedetten a főhadnagyom. - Szaladj, veregesd meg a nyakát. Kináljátok meg zabbal. Oszt jövőre ez lesz a te lovad. Értetted?

- Igenis, főhadnagy ur! - kiáltottam s attól fogva a Piros lett a szolgálati lovam s a tiszti vadászversenyben elnyertem vele a szarvasos ezüstserleget.

Egészen átszellemült az alezredes arca a régi emlékektől s csak éjfélkor gondolt a hazamene-
telre. Félig részeg volt s kocsin vittük haza. A kocsin egyre a lányáról motyogott, érthetetlen,
meggánczó szavakat, amik egyre sirásba csuklottak.

Mi ketten még bementünk egy feketére a Fiuméba s ott iskolatársam elmondta, hogy az
alezredes aktiv tiszt korában szegény ember léte is nagylábon élt s rengeteg adósságot
csinált. Egy izben már adósságai miatt katonáék meneszteni akarták, de a leánya, aki csoda-
szép lány volt, hogy megmentse apját, férjhez ment egy társadalmilag is emelkedni akaró
meggazdagodott, félig már kopaszodó nagybérlőhöz és szeszgyároshoz, aki kifizette az al-
ezredes adósságait. A leány házassága a kiélt, kéjenc férj mellett nagyon boldogtalan volt s
azonkívül az alezredes-após is újabb, meg újabb adósságokat fizettetett ki a vejével s
örökösen kölcsönökért zaklatta. Két évi házasság után az asszony elhalt s az özvegyen maradt
férj meztagságot apósa adósságainak további kifizetését s egyszersmindenkorra kiadta az utját.
Ezzel az alezredes sorsa eldőlt, le kellett tennie az egyenruhát s a botrányt is csak feljebb-
valóinak jóakarata segítségével kerülte el.

Pestre költözött s itt nyugdíjának le nem foglalt részéből tengődik, de ha hónap elején
hozzájut a járandóságához, rendszeren egy-két nap alatt a nyakára hág s egész hónap a
megszokott kávéházában tengődik, ahol, hogy éhen ne haljon, kénytelen a hónap elsejéig
hitelbe kávézni s gibic-pénzért gibicelni. A teljes elzülléstől csak az arra való emlékezés óvja
meg, hogy huszártiszt volt.

Egyetlen passziója, ami a multból megmaradt, a külső elegancia.

*

Két évig nem találkoztam se az alezreddel, se iskolatársammal. Három héttel ezelőtt végre
összeakadtam iskolatársammal. Hadnagyi ruha volt rajta.

- Te tartalékos hadnagy vagy? Nem is tudtam, - mondtam neki.

- Bizony, barátom, - felelte, - katona vagyok most én is, nemcsak te, - felelte. - Hanem tudod-e,
kicsoda még katona rajtunk kívül?

- Kicsoda? - kérdeztem.

- Az alezredes ur.

- Igazán? - csodálkoztam. - Reaktiválták?

- Már négy hete, - felelte, - már ott is van a harctéren.

- Na, ez derék, - mondtam elgondolkozva.

- Valami pompás dolog volt, - mesélte a barátom. - Csak bejött egy délután a kávéházunkba
vadonatuj huszáralezredesi uniformisban. Mint egy fejedelem, olyan délcegen. Csak elállott a
szemünk, olyan hatalmas, szép ember volt az uniformisban. Ismerte az egész kávéház s hogy
olyan váratlanul jött az uniformisban, szinte szájtátva nézte mindenki. A tartása, a mozdulatai,
a járása, mint valami főúr.

- Fiuk, - mondtam, mikor közibénk ült - csak pár percem van a számotokra, mert egy óra mulva
utazom a harctérre. Fizetni jöttem.

Egy szép nagy, vadonatuj krokodilbörtárcát vett elő s kihuzott belőle hat darab százkoronást.

- Négy száz korona a tiétek, gondolom, annyival tartozom négyötöknek...

- Szó sincs róla! - tiltakoztunk.

- Mi az, mi az? Meg akartok bántani? - nézett ránk az alezredes keményen. El kellett fogadnunk a négy darab bankót.

Odajött a fizetőpincér is gratulálni az alezredesnek.

- Károly, - adta oda neki a két maradék bankót az alezredes, - ez a maguké. Harminc koronát adjon a szivaros fiúnak, hetvenet az esteli fizetőnek, száz a magáé.

A fizetőpincér hajlongott, de az alezredes röviden intett:

- Azt hiszem, kvittek vagyunk? Köszönöm.

Ki akartuk kísérni az alezredest a pályaudvarra mindnyájan. De tiltakozott.

- Szó sincs róla, - mondta, megrázva a kezüket, - szóra sem érdemes az egész. Egy kis utazás a halálba...

Azzal már indult is és mi csak néztük, milyen büszkén, délcegen, előkelően ment ki a kávéházból.

A jyllandi

Most, hogy a világok szembe állanak egymással s el-elgondolkozom, mi okozza az emberi lelkekben a nyugtalanságokat, a vivódást, amely egymás ellen viszi, hajtja őket, egy derüs nyári dél jut eszembe, amit a Keleti-tengeren töltöttem a hajón Warnemünde és Gjedser közt. Egy dánnal, egy jyllandival ismerkedtem meg akkor; sokat gondolkoztam azóta is csudálatos beszélgetésünkre, de most, a háboru világításában szavaiból az emberi lélek legnagyobb titkait, legvégzetesebb nyugtalanságait értem meg. Az ismeretségem és a beszélgetésünk pedig így történt:

*

Egy pár sirály a hajónk után szegődött; lesték a hulladékot. Gyönyörű ivekben szálltak a hullámok felett, néztem őket s lassan-lassan megtelt a lelkem a repülésük és a tenger hullámainak nyugodt, végtelen ritmusával.

- A tenger! A tenger! - ujjongott bennem a végtelenség öröme s titkos sejtés vágya támadt bennem:

- Bár soha véget ne érne a tenger s uszhatna a hajónk az idők és a tér örökkévalóságába...

Közelemben egy előkelő, arisztokratikus kinézésű férfi állott. Nézte ő is a sirályokat és a hullámokat, mozdulatlanul, álmodozva. Acélszürke szemei szinte belevesztek a messzeségbe. Látszott az állásán, a nyugalmán, hogy egész lelkét betölti a tenger varázsa. Cigarettatárcáját is szinte rá gondolás nélkül, csak szokásból vette elő s egy cigarettát vett a szájába, de eszébe se jutott, hogy rágyújtson.

Megkináltam égő gyufával, rágyújtott s megköszönte franciául: Merci, merci.

Jó pár percig mozdulatlanul álltunk mind a ketten, nekikönyököltünk a hajó korlátjának s néztük a tengert.

- Ön is szereti nézni a tengert? - kérdezte végre nagysokára hallgatag szomszédom.

- Azt szeretném, - feleltem - ha csak tenger volna, tenger és tenger, mindenütt csak tenger és semmi más.

Megint hallgattunk pár percig, akkor új ismerősöm mélyen a szemembe nézett, mintha csak a lelkemet vizsgálná s komolyan mondta:

- Fogadni mernék, hogy ön is irigyli a sirályokat.

- Szabad madarak, büszke madarak, tengeri madarak - feleltem s arra gondoltam, hogy úgy kelnek szárnyra a tenger hullámairól ezek a könnyű madarak, mintha csak a tenger ébredése volnának s éjjel úgy ringatják őket a hullámok, mintha csak a tenger álmait ringatnák. A repülésük a hullámok ritmusa, a kiáltásuk a tenger titkos hangjai s a tolluk fehérje a hasukon a tenger hullámverésének csipkéje.

Szerettem volna mindezt elmondani új ismerőseimnek, de mégis hallgattam s csak nagysokára kérdeztem meg:

- Ha nem veszi tolakodásnak, engedje meg, uram, hogy megkérdezzem, francia-e ön?

- Nem, dehogy - rázta a fejét, - talán azért gondolta, mert jól beszélek franciául? Dán vagyok, jyllandi.

- Beszéljen nekem valamit Jyllandról, ha nem terhes önnek, - kértem pár pillanat múlva. - Bizonyosan nagyon szereti a hazáját?

Rám nézett, elkomorodott, azután kiengesztelődött az arca, mintha csak valami szelid felhő huzott volna rajta végig s lassan, nagyon komolyan mondta:

- Uram, mi jyllandiak mind imádjuk a hazánkat s mind vágyunk el onnan ismeretlen messzeségbe.

- Magyarázza meg, - kértem.

- Emlékszik ön a népvándorlás cymberjeire? - kérdezte felelet helyett.

- Hogyne, - feleltem. - Vitéz, harcos nép voltak. Talán legvitézbbek minden gótok közt. Kár, hogy mind elvéreztek.

- Téved, - felelte - mi, jyllandiak vagyunk az utódaik.

A szemembe nézett, büszkén, mélyen, komolyan.

- Igen, - ismételte - mi, jyllandiak cymberek vagyunk.

Elgondolkoztam.

- Ön az imént azt mondta, - kérdeztem kis idő múlva, miután összeszedtem gondolataimat, - hogy önök jyllandiak imádják a hazájukat s mégis vágnak a földjéről távoli, messze országokba s mikor ennek az okát kérdeztem, felelet helyett elmondta, hogy önök a cymberek utódai. Mi ennek az értelme?

- Nem felelet helyett mondtam én azt el, - felelte mosolyogva és azután megint elkomolyodva - benne van abban a felelet is.

- Hogyan?

- Mert nem volt a világon még egy olyan vándornép, mint a cymber. Csupa nyugtalanság, sóvárgás volt a vérük. Az ismeretlenbe, az idegenbe való vágyás! Csak menni, menni és menni... Véres harcaikról ismeri őket a történelem. De ne higgye uram, hogy a harcra, a vérre vágytak legjobban... Vándorolni akartak... Nekik egy országot volt a világ, tanya nélkül, pihenő nélkül. Akkor voltak boldogok, mikor uton voltak. A szemük acélszürkés kék szem volt. A végtelenség színe ez uram s a végtelenség élt az ő szemükben és a lelkükben is. Soha hátra nem néztek, mindig csak maguk elé... Az ismeretlent, a végtelent vágyták... Ha egy cymber visszanézett, vagy megállott, meghalt...

- És ez a vágy él önökben ma is?

- Ez uram. Ez a mi életünk. Ez a szomorúságunk, ez az örömünk.

Pár pillanatig eltűnődött, azután újra beszélni kezdett.

- Látja uram, nekem otthonom van, feleségem, gyerekeim. Imádom őket. S mégis évszámra uton vagyok. Küzködöm, viaskodom magammal, hogy ne hagyjam el őket. Viborg alatt lakom, a Hede (hangafüves, rőtveres mezőség) közepén s mikor rám jött a távolba vágyás, vivódva, tusakodva járom a mezőket. Olyankor lassan-lassan a lelkemre száll a mezők borongása. Egy felhő száll felettem... Lassan, álmodozva... utána nézek...

- Szelid, fehér habos felhő, ha veled szállhatnék, ha én is a messzeségbe tűnhetnék... - gondolom...

- Egy nyul ugrik elő valami bokor alól s hangtalanul végig fut a mezőn s utána nézek a messzeségbe, ahol eltűnik s a titkos vágy kél a szívembe...

- A déli órákban föltámad a mezők színére a jyllandi köd, a Havguse, borong, terjeng felette s egyszerre csak megindul s csendesen, szeliden száll a tenger felé. S szinte huzza utána az embert valami titkos erő, mondhatlan vágy...

- Távol kis fehér ház látszik... Tul rajta messzebbre egy másik... S az ember szeretne nekivágni a mezőknek s menni a kis fehér házig, azután a másikig s onnan is menni, csak menni...

Elgondolkozott, elborult. Nem zavartam s kérdés nélkül kezdte megint:

- Hetekig tart ez így, uram. S megtelik a lelkem a távolságok, a végtelenségek, az ismeretlenek vágyával, nem bírom tovább és utnak indulok és csak megyek terv és cél nélkül.

- Sokfelé járt már így?

- Az egész világot bejártam már, uram. Amerikát, Ausztráliát, Afrikát, mindent, mindent.

- Én ezt nagyon érthetőnek találom - mondtam rövid hallgatás után - megvan ez az érzés bennem is s azt hiszem, minden emberben.

- Csakhogy másokban csak érzés, - felelte - de bennünk, jyllandiakban betegség. A cymbervér betegsége. Ön most Dániába jön, de ne álljon meg Kopenhágában, ne elégedjék meg azzal sem, hogy Kronborgban Hamlet királyfira gondoljon, hogy Odenseben Andersen- emlékeket keressen. Jöjjön el hozzánk is, Viborg környékére, a Hedére. Ott meg fogja találni a régi vándor gótokat, a cymbereket. Minden jyllandi paraszt szemében látni fogja a végtelen messzeségek, a kifürkészhetetlen titkok, az elérhetetlen sóvárgások, az örökké tartó vándorlások borongását...

Nem feleltem, csak néztem a tengert komolyan, elgondolkozva. Hallgatott, merengett az én jyllandi ismerősöm is. A hajónk pedig csak uszott a tengeren...

Estére Kjöbenhavnba értem. Egyre csak az én jyllandi ismerősömről gondoltam.

...S egy hét múlva jegyet váltottam Viborgig.

Az anya

Tanácsstalanul, határozatlanul állott meg a nagy üzletvezetőségi irodában. Nyolc íróasztalnál dolgoztak a hivatalnokok s nem tudta, melyikhez forduljon az ügyével? A hivatalnokok egy pillanatra fölpillantottak az írásuk felül az öregasszony félénk köszönésére, azután egykedvűen dolgoztak tovább.

Az öregasszony pedig csak álldogált darab ideig gyámoltalanul, végre rászánta magát s oda bátorkodott az egyik íróasztalhoz.

- Kérem szépen, - kezdte félénken.

- Mi baj, néni? - kérdezte a hivatalnok minden érdeklődés nélkül. S így tovább.

- A fiam ügyében jöttem...

- Hogy hívják a fiát?

- Kovács Mihálynak, instálom, - s kezdte magyarázni a fia ügyét. - A hivatalnok kis ideig hallgatta, azután rámutatott az íróasztalával szembeni ajtóra.

- Oda tartozik a maga ügye, néni, - küldte az öregasszonyt - abba a szobába ott szemben.

Egy perc múlva már a titkár szobájában volt az öregasszony s részletesen magyarázta a fia ügyét. Kalauz volt a fia a vasutnál s öt nappal ezelőtt délben a kocsik alá esett a lépcsőről s mind a két lábát levágták a kerekek s még aznap este meghalt a kórházban. Most azért jött, hogy megbüntessék, aki hibás a fia halálában.

A titkár megnyugtatta, hogy megvizsgálják a fia ügyét s aki hibás a szerencsétlenségében, megbüntetik, a vasut pedig még kártérítés is fizet.

- Úgy, úgy, nagyságos úr, - hálálkodott az asszony - hadd bünhődjön, aki vétkes.

- Ne féljen semmit, néni, megkapja a magáét, aki a szerencsétlenséget okozta, - ismételte a titkár.

- Instálom, oszt mikor tudhatnám én azt meg?

- Jöjjön két hét múlva, akkorra talán mondhatok valamit.

Az öregasszony elgondolkozott. Sokalta a két hetet. Alkudozni kezdett.

- Esedezem, nem lehetne hamarább?

- Sok a dolgunk, néni. Hiszen a fia ügyét így is soron kívül intézzük el.

Még próbált az öregasszony valamit lealkudni, de a titkár elunta s kituszkolta az ajtón avval, hogy jöjjön csak két hét múlva.

De az öregasszony már másnap ott volt.

- Mondtam, hogy két hét múlva jöjjön, néni, - békétlenkedett a titkár, mikor meglátta, - hiszen még lajstromozni se volt időnk a fia ügyét.

- Nem tesz semmit, nagyságos úr, - mentegetőzött az öregasszony - csak éppen nyughatatlan voltam, hogy hátha már történt valami benne.

- Dehogy, dehogy, néni. Sok bibije van annak. Két hét előtt nem lesz abból semmi.

De az öregasszony nem várta a két hetet. Másnap megint ott volt, harmadik nap is, azután is mindennap.

Tíz nap múlva végre a titkár elmondta neki, hogy beérkeztek az iratok és senki se hibás a fia szerencsétlenségében, az ő saját gondatlansága okozta a katasztrófát s így a vasut se fizet kártérítést.

- Hogy senki se volna hibás? - fakadt ki az öregasszony.

- A vizsgálat szerint nem, - felelte a titkár.

- Hát akkor miért halt volna meg?

- Vigyázatlan volt, maga volt az oka.

Az öregasszony ellenségesen nézte a titkárt.

- Hogy az én fiam vigyázatlan? Hiszen olyan ügyes fiú volt, hogy jobban mászott, talán még mint a macska is, - mondta indulatosan.

- Egyszer esik a baj, jó asszony, - csitította a titkár. - De az öregasszony nem engedett s hangosan perelt:

- Elpusztítják a fiamat, vérét ontják s még csak ne is bünhődjék senki se az életéért?

- Ha senki se bűnös a halálában, - csendesítette a titkár.

- Hogy senki se bűnös? - kiabált az öregasszony. - Már pedig nékem senki se mondja, hogy nem bűnös! Hát a gépész, aki hamarabb indította el a gőzöst, mintsem a jelzést kapta, nem bűnös? Még a többi kalauz, akik hamar sipoltak, egyik se bűnös? Bűnös bizony még az is, aki megvizsgálta a dolgukat. Mert összejátszanak s még magát is levették a lábáról.

- Nana, jó asszony, én értem, hogy fáj magának az eset, - intette a titkár - hanem azért ilyet ne mondjon.

- Dehogyan is nem mondom, mikor mondom! - indulatoskodott az öregasszony, - megmondom én a szemébe is, akármilyen nagy úr is az úr. Meg én, mert az igazság igazság! Mert ha tudták megölni a fiamat, hát bünhődjék is meg a halálát! Mert én felebbezem! Még a királyhoz is! De a fiamat nem hagyom!

- Hát hiszen az a maga dolga, - mondta a titkár, mikor szóhoz jutott - van még ügyvéd.

- Megyek is ügyvédhez, még se hagyom! Ha az egész kis vagyunkám rámegey is! - kiabált az öregasszony s a titkártól egyenesen ügyvédhez ment.

Az első ítéletig kissé megnyugodott s egyre azt hajtogatta, hogy majd megbizonyítják a bírák az igazat s aki hibás, megbünhődik. De mikor elhangzott a felmentő ítélet, kifakadt, kiabálni kezdett s megvádolta az ügyvédet is, a bíróságot is, hogy összejátszottak a vasuttal, megfizették magukat s felmentő ítéletet hoztak, csak hogy ne kelljen bünhődni a vasutnak.

Csak nagynehezen lehetett lecsendesíteni azzal, hogy még felebbezhet s keresheti az igazát tovább. Megbüntetni nem akarták, mert sajnálták.

Az öregasszony pedig másik ügyvédhez ment, hogy az vigye tovább a perét s egyuttal arra is kérte, hogy jelentse fel az elsőfoku bíróságot, meg volt ügyvédét, amért összejátszottak a vasuttal. Ezt a részt azonban az ügyvéd nem vállalta s az öregasszony személyesen tette meg a feljelentést. A dolog vége az lett, hogy rágalmozási pert indítottak ellene s csak könyörületből mentették fel elmevizsgálat alapján. Elvesztette a vasut elleni pörét is. Ujra megfelebbezte, újra elvesztette.

Egészen betegje lett a pervesztésnek. A szemét kisírta, lesóványkodott s mindenkinek, akit csak szemközt talált, magyarázta, hogy milyen gazdul ítélte a bíróság s kérte a tanácsot, mit tegyen?

Egyik nap az jutott eszébe, hogy ha a mentők hamarabb jöttek volna, talán meg lehetett volna menteni a fiát. Igaz, hogy nyomorék maradt volna, de mégis életben maradt volna. Ettől fogva egyre csak ez járt az eszébe s feljelentette a mentőket. Amely tanu kedvezőtlenül vallott, azt szidta, gyanúsította, hogy összejátszik a mentőkkel s hamisan esküsznek. Mikor elvesztette ezt a pert is, megfélebbezte s az új tárgyalásig mindenkinek csak azt magyarázta, hogy a mentők okozták a fia halálát, de a bíróság, úgy látszik, most meg a mentőkkel játszik össze.

A mentők végleges felmentése után a kórházi orvosokat vádolta meg, hogy ők mérgezték meg a fiát, csak azért, hogy hamarabb meghaljon s kevesebb bajuk legyen vele. Megindította a pert az orvosok ellen, de a bíróság még az exhumálás elrendelését se tartotta szükségesnek. Erre az a gyanuja támadt az öregasszonynak, hogy bizonyosan azért nem rendeli el a bíróság az exhumálást, mert félve temették el a fiát s félnek a büntetéstől.

Ez a gondolat egészen megzavarta. Egyik ügyvédtől a másikhoz ment s egész csapat pert akart indítani. A vasut ellen, a mozdonyvezető és a kalauzok ellen, a mentők ellen, az orvosok ellen, az ügyvédek és a bíróság ellen. Persze senki se vállalta az ügyet.

Hogy az ügyvédek nem vállalták a dolgát, maga kezdte a bíróságot zaklatni. Mindennap benyitott hol az egyiknek - hol a másiknak a hivatalába. Vitte magával az előbbi perek iratait, idéző leveleit s kezdett magyarázni a bírácoknak s a bírác pedig szájalomból úgy tettek, mintha csakugyan folya a nagy per, amit az öregasszony egyelőre elképzelt s egyre biztatták, hogy majd „a nagy tárgyaláson”, majd megmondják akkor ők, hogy lehet-e elpusztítani büntetlenül egy szegény öregasszony egyetlen fiát!

Az öregasszony pedig ilyenkor csillogó szemekkel ment ki a bíróság épületéből s ragyogva magyarázta az utcán mindenkinek, aki csak meghallgatta, hogy majd „a nagy tárgyaláson”, majd kiderül akkor az igazság!

És diadalmasan forgatta gyűrött, piszkos aktáit.

A nap, mikor szembe süt

Ősz közepén történt, Galiciában...

Délelőtt volt; a dombok és völgyek mezői, földjei frissé, üdévé párázták a levegőt, a nap lassan-lassan erőre kapott s sugarazta az erőt, az életet.

Az egyik domb szelid hajlásu pihenőjén a tábori kórház sáttortábora sütkérezett az egyre melegebb verőfényben. A tábor alján egy hordágyon egy tüzértiszt hevert. Bepólyázott jobb-lábát jó magasan aláágyazta s hanyattfekve szivarozott. Szemét behunyva, jó ideig sütötte arcát a nappal; néha-néha meglegyintette a fel-feltámadó hűs őszi szél. A mezők, a füvek, a suttagó lombok üzenete volt az s végtelen megnyugvást, bizalmat öntött a szívébe. Egy gondolata volt csak: mindig így feküdni napsütésben, hűs szellőjárásban.

Hirtelen kedve jött újra látni a domb alján huzódó völgy színes, mozgalmas képét. Felkönyökölt s lenézett.

Lent csoportokban, rajokban táboroztak a tartalékcsoportok. Szekereket, ágyukat vontattak, egy-egy zászlóalj menetelt, lovas hirtvivők vágattak, a tábori konyhák füstölögtek s a szemközti domb árnyékos alját kivéve, az egész színes, mozgalmas képet besugarazta aranyos verőjével a nap.

Sokáig gyönyörködött az üde tábori képben, azután újra hanyattdőlt s behunyt szemmel álmodozott.

Örült a katonaságának, örült, hogy láthatta mindezt a sok erőt, életet, szépséget, örült neki, hogy olyan pompás srápnelltűzbe tudta fogni az ellenséges gyalogságot s megállította a rohamukat. Örült neki, hogy megsebesült maga is. Örült a sebesült lábát átjáró gyógyító, jóleső melegségnek. Az enyhe, sugaras, szellőfuvásos őszi napnak.

Váratlan lépések dobbanása riasztotta fel álmodozásából, felkönyökölt, figyelt.

Alig husz lépésnyire tőle oldalt magas bokorsövény huzódott, nem sokkal ereszkedve lejjebb fekvőhelyének magasságánál.

- A sövény mögött jön valaki, - gondolta.

Csakugyan pár pillanat múlva a sövény végénél egy hatalmas, marcona alak bukkant elő.

Tüzértiszt volt, de annyira lerongyolódva, hogy rangját nem lehetett kivenni. Hatalmas, természetes ember volt. Mintha csak valami őserdőből kelt volna utra valami őskorbéli roppant fatörzs. Lépései szinte rengették a földet. S külsejének elhanyagoltsága még hatalmasabb, még fenségesebb erőt adott neki. Szakállát, bajuszát hetek óta nem borotválhatta s hajával együtt egyetlen összefolyó, kusza bozótba ágyazták a fejét. De a két, különben apró szeme tüzesen, melegen villogott elő a bozót aljából. Ruhája tépett, sáros. Csizmáján is egész sártelepek ültek.

A sövény szélén egy pillanatra megállott, szétnézett s mikor meglátta a tüzerhadnagyot, habozás nélkül indult feléje.

Nyugodt, erős lépésekkel közeledett, olyan bizalommal, olyan tartással, mintha már régen a tüzerhadnagyot kereste volna. Minden hatalmassága és torzonborz külseje mellett is a szelid, jó ember hatását tette.

A tüzerhadnagy csodálkozva várta s mikor odaért, látta, hogy főhadnagy.

Az pedig csak jött, kigombolt dolmányban, bluzban s derüsen mosolyogva nyujtotta a kezét:

- Szervusz pajtás, van-e valami inni valód?

- Vajjon honnan ismerem? - tépelődött a tüzérhadnagy, mert a másik olyan hangon köszönt, mint ahogy csak régi gyerekkori barátoknak szokott az ember. S még nem is felelhetett a főhadnagy kérdésére, mert az észrevette, hogy a hordágy alatt egy butella sör van.

- Ejha, sör, na, ez szerencse! - kiáltott örvendezve, felkapta az üveget s a szájához emelte. Lehetett benne egy liter. Mohón itta ki, egyetlen hajtásra.

A hadnagy csodálkozva nézte, a főhadnagy elnevette magát, az ágya szélére ült, könnyedén, hogy minél kevesebb sullyal terhelje az ágyat s mentegetőzve magyarázta:

- Nagyon szomjas vagyok, pajtás. Ne tarts iszákosnak, de még sohasem voltam ilyen szomjas.

- Biztosan fáradt vagy, azért - felelte a hadnagy s szinte szégyelte, hogy nem jut eszébe, hogy honnan ismeri a főhadnagyot.

- Ne haragudj, pajtás, - kezdte az megint, - de nem is hiszed, milyen szomjas vagyok. Az ég is megáld, adj még valahonnan egy kis italt.

- Hozatok, - mondta a hadnagy s elkiáltotta magát:

- Pista, héj!

A kiáltásra nyargalt elő a legénye az egyik sátor mögül.

- Hallod-e, - kérdezte tőle, - van-e még sörünk?

- Már nincsen, hadnagy ur.

- Akkor szaladj, kérjél!

- Bort nem lehetne? - vágott bele a főhadnagy.

- Lehet bort is, - válaszolta a legény.

- Akkor hozzál bort, legalább egy litert, de nyargalj, - küldte a főhadnagy.

A legény elszaladt.

- Pajtás, - kérdezte derüsen a főhadnagy, - megsebesültél?

- A lábamon, - felelte a hadnagy.

- Srapnell? Golyó? Vagy micsoda?

- Srapnell. De már gyógyul.

- Nem kell levágni?

- Fene! - nevetett a hadnagy.

- Akkor nincs baj, - legyintett a főhadnagy s elgondolkozott.

- Tudod-e pajtás, - kezdte végre, - sohase hittem, hogy ilyen szomjas lehessenek.

- Háboruban megesik, - felelte a hadnagy.

A főhadnagy szelid szemében derü és felhőfutás váltakoztak.

- Hiába, ez már így van, - mondta végre nagyot sóhajtva.

- Mi van így? - kérdezte a hadnagy.

- A háboru.

A hadnagy elgondolkozott s megkérdezte:

- Hogy gondolod?

- Úgy gondolom, hogy háboruban egyszerre ellenségemmé lesz ezer meg ezer ember, akit addig nem is ismertem.

- Persze, hogy ellenség lesz, - nevetett a hadnagy.

- Látod, például mi most háboruban vagyunk a muszkával s egyszerre ellenségemmé lett egy csapat Szergej, meg Iván, meg Alexander, meg Pjotr, meg mit tudom én, még kifélék, akikkel pedig ha teszem Meránban, vagy Lomnicon, vagy Monacóban találkoztam volna, a legjobb barátok lettünk volna.

- Biz egy így van, - mondta a hadnagy s elborulva gondolkozott.

A legény közben visszajött s szaladva hozta a bort.

A főhadnagy mohón kikapta a kezéből, a szájához kapta az üveget s egyetlen hajtásra huzta ki az egész liter bort.

- De jó volt! Elepedtem volna, ha nem ihattam volna, - mondta áradozva s nagyokat lélezett.

- Meg kell adni, pajtás, még senkit se láttam idáig ilyen mohón inni. Nagyon szomjas lehettél, - mondta a hadnagy.

- Borzasztó szomjas voltam, pajtás, pedig hidd el, nem vagyok iszákos. De fene tudja, mi van velem, a világ borát meg tudnám inni.

A legényhez fordult:

- Tudnál még hozni egy literrel? - kérdezte tőle.

- Tudnék, - felelte a legény.

- Akkor szaladj, hozzál, - mondta a főhadnagy.

A legény elszaladt s megint ketten maradtak.

A főhadnagynak egy hirtelen mozdulatnál meglebbent a dolmánya és a kabátja s véres ing látszott ki alóla.

- Pajtás, - mondta a hadnagy hirtelen megriadással, - hiszen te sebesült vagy.

- Semmi, - legyintett a főhadnagy, - egy golyó csak, már be is tapasztottam.

- Csak nem ért nemesebb részt?

- Alighanem a tüdőmön szalad el. De hány meggyógyult már tüdősebbel? Hisz ki is jött a golyó a hátamon.

- De hiszen ez nem tréfa, én segítségért kiáltok! - riadozott a hadnagy.

- Fenét kiáltasz. Hiszen mondom, hogy betapasztottam. Oszk már semmi bajom. Éppen csak szomjas, meg fáradt vagyok.

A hadnagy csak csóválta a fejét, nem tudta, mit csináljon?

A főhadnagy pedig szelid komolysággal mondta:

- Ebből is láthatod, hogy milyen a háboru. Mert ládd-e, hinnéd-e, hogy nem is láttam, hogy ki lőtt meg? Még a nevét se tudom. Nem én. De fogadom, hogy ő sem tudja, hogy meglőtt. De hidd el pajtás, nem is tudok rá haragudni. Vagy azt hiszed, haragudtam azokra, akikre az ágyuimból lövtem? Fenét! Hiszen nem is ismerem őket, hát mért haragudtam volna. De

azért csak lövettem s hiszed-e, minden vágyam az volt, hogy találjak. Most is az volna. Pedig Isten bizony nem haragszom rájuk. Nem én, pajtás, egy fikarcnyit se. De hát ha már ilyen a háboru...

Végtelen szelidség, jóság ült az arcán s szinte valami sugaras büvkör lengett a hatalmas, roppant ember körül.

A hadnagy szeretettel nézte. Testvérének érezte.

A főhadnagy ránézett s mintha csak eltalálta volna a gondolatát, szeliden kérdezte:

- Ugy-e, azon gondolkozol, honnan ismersz?

- Ne haragudj, pajtás, - felelte a hadnagy elpirulva, - de igazán nem jut eszembe.

- Semmi az, pajtás. Hiszen először látjuk egymást. De azért testvérek vagyunk mink. Hidd el, pajtás, hogy azok vagyunk. Minden ember testvér. Az is testvérem, aki meglőtt. Persze, hogy a testvérem. Mért ne lenne? Azért, mert háboru van? Hát tesz az valamit?

Elgondolkoztak, hallgattak.

- De jó ez a meleg napsütés, - kezdte újra a főhadnagy.

- Erőd ad, bizalmat, - felelte a hadnagy.

- Hanem hallod-e, pajtás, ne haragudj, de én nagyon fáradt vagyok, leheverek egy cseppet a gyepre, - mondta a főhadnagy.

- Hozatok egy ágyat neked is, jobb lesz az, - ajánlkozott a hadnagy.

- Sose hozass, pajtás, a gyepre vágyom lefeküdni.

- Csak aztán meg ne hülj!

- Én?! - mondta a főhadnagy büszkén.

Lehevert a gyepre, hanyatt.

- Hidd el, pajtás, - magyarázta, - nincs a világon szebb, jobb dolog a napnál. Az ember csak kifekszik a verőfényre s melegen, sugarazva süti. Életet ad, erőt, kedvet. Úgy érzem, elbírnék most tiz emberrel is.

A hadnagy hallgatott.

Megint a főhadnagy kezdte:

- Pajtás, bele tudsz te nézni a napba?

- Vakít, - felelte a hadnagy.

- Hunyorit az ember, - magyarázta a főhadnagy s akkor könnyen belenézhet.

Rövid csend után újra folytatta:

- De az nem ér semmit. A nap a fény, az örökkévalóság forrása. Én csak azt szeretném, hogy egyszer tele szemmel, hunyorítás nélkül nézhessek bele.

A hadnagy nem felelt s a főhadnagy is elhallgatott. Mozdulatlanul, álmodozva sütkéreztek.

Megjött a legény a borral. Vitte a főhadnagynak.

- Főhadnagy ur, alázatosan jelentem, itt a bor.

A főhadnagy nem felelt, nem mozdult.

A legény közelebb ment.

- Hej, főhadnagy ur, - kiáltotta rémulten, - mi az? Mi lelte?

Rázni kezdte, költögette, hiába.

A hadnagy megriadva könyökölt fel.

- Mi az, mi történt?

- Meghalt, - felelte a legény.

- Ilyen csendesen, ilyen mozdulatlanul! - csodálkozott a hadnagy s ellágyulva nézte a főhadnagyot. Az mozdulatlanul feküdt, hanyatt. Csodálatos szelidség és béke lengett körülötte. A szeme kerekre volt nyitva s a nap tele sugarazta szelidséggel, jósággal, békével és megértéssel.

Kis lányok, csillagok

Ez az írás pár oldal meg nem irt naplóból.

Mezőre vágytam. Fára, rétekre, felhőkre, csillagokra. Felültem a vonatra s másfél óra múlva a velencei tónál voltam. Gyalog vágtam neki a velencei állomástól Velencéig vivő utnak. Szellő-járásos, napos májusi délután volt. A tó felől áradt a párás levegő, a szellő zombékos, nádas illattal csapta arcomba.

Én meg csak mentem az utmenti pázsiton s botommal rakoncátlan, áradó kedvemben csapdostam a tüskerózsák fejét. Peregve, nyakaszegetten hullottak le.

Jobbra az ut mentén rácsos kerítésű uri kastély aludt. Zöldzsalugáteres ablakokkal. Szerettem volna bekiáltani a kastélyba, felszakítani a zsalugátereket, hogy ne aludjanak a zsaluk mögött, hogy éljenek és élvezzék a tavaszt.

De csak mentem tovább. Beértem Velencében. A templomnak vitt az országutat folytató utca. A templomig két oldalt apró ablakszemű, fehérre meszelt házacskák. Az utcán, a házak kapujában, sehol senki. Az emberek biztosan a földeken dolgozhattak.

Mikor a templom közelébe értem, a templom mögül iskolás-lányok áradtak elém. A legkisebbik hatéves lehetett, a legnagyobbik tizéves. Lehettek vagy negyvenen. Mezitlábás, fonatoshaju paraszt lányok. Zajosak voltak vidámak, csak mikor megláttak, hallgattak el s kedvesen, kíváncsian rám bámultak.

Egyiküknek megsimogattam a haját:

- Add nékem ezt a szép szalagot, - kértem.
- Adok érte cukrot, - alkudoztam.
- Nem, - mondta a kis lány s eltolta a kezemet a fejről.
- Miért nem adod?
- Megverne az anyám.
- Ha nem verne meg, ide adnád?
- Nem kell az magának, - felelte a kislány, s riadtan bujt két másik kis lány háta mögé.
- Ki adja ide a szalagját? - kérdeztem tréfás komolysággal.

Valamennyi kis lány ijedten bujt, huzakodott. Riadtan, értetlenül néztek rám.

- Bácsi hol lakik? - kérdezte egy kis barna cseppség.
- Messzire, nagyon messzire.
- Merre?
- Arra... - mutattam.
- Oszrt mért jött ide?
- Hogy szalagot kérjek a hajatokból, - feleltem.
- Ajjé, nem is igaz, - nevetett a kis lány s valamennyi együtt nevetett, kiáltozott vele.
- Mire való volna bácsinak az a szalag? - kérdezte bizalmatlanul az egyik kis lány.
- Eltenném egy könyvbe, - feleltem komolyan - és akkor imádságos könyv lenne.

- Bácsi, nekem van ám imádságos könyvem. Még csatija is van! - dicsekedett egy babosruhájú kis lány.

- Nekem is van, - magyarázta hangosan egy másik - vasárnap mindig még a templomba is elviszem.

- Néktek mindig vasárnap van, tik mindig imádkoztok, - mondtam komolyan, lassan.

De a kis lányok nevettek s hangosan kiabálták:

- Nem is igaz, mert ma is szerda van, oszt elébb csütörtök, péntek, szombat és csak azután lesz vasárnap.

Nem tudtam mit felelni, nem akartam megmagyarázni a gondolatomat. A kis lányok pedig szedelőzködtek hazafelé.

- Kis lányok, - kérdeztem, - merre van itt valamiféle korcsma, vagy csárda, ahol alhatnék ma éjjel?

Csak bámultak rám.

- Hát bácsi nem otthon alszik? - csudálkoztak.

- Nekem messze van otthon. Ma csárdában alszom - feleltem. - Tudtok-e valami csárdafélét?

Az egyik kis lány habozkodott, félősködött, de végre mégis előállott:

- Mifelénk van egy csárda.

- Elvezetnél oda?

- Elvezetem a bácsit. Arra van hazafelé is.

Kacagva, nevetőzve széledtek a kis lányok hazafelé, én pedig kézen fogtam kis vezetőmet s elindultunk.

Utközben a kis lány nekibátorodott s ártatlanul, kedvesen csacsogott mindenféle aranyos gyerekdolgokról. A lelkem pedig ujjongott, repesett megtisztultságában.

- Az ott a csárda, - mutatta a kis lány, - én meg erre megyek.

- Köszönöm, kicsikém, - mondtam néki, - de hát bucsuzóra csak kap a bácsi egy csókot?

A kis lány pirul, maga se tudta mért s hallgatott.

Elővettem egy ezüstforintot.

- Nézd, ezt a forintot pántlikára adom, de csak egy csókért.

A kis lány szeme odaragyogott, odatapadt a pénzre.

- Igazán nekem adná akkor a bácsi?

- Igazán hát.

- Csak tréfál.

- Nem tréfálok. Csókért adom.

Lehajoltam, a kis leány pedig lábujjra ágaskodott, körülfonta két karjával a nyakamat s megcsókolta.

Odaadtam néki a forintot. A kis lány pedig örömeiben ugrálva szaladt hazafelé az ezüstforinttal.

A csárdában az ivóba nyitottam be. Cigányok voltak az ivóban csak s kártyáztak. Piszkos, jegyes kártyával. Az asztalon üres palackok és poharak. Mikor benyitottam, zajosan veszekedtek, de amint megláttak, abbahagyták a civakodást, összepislogtak, egyik leült a cimbalomhoz, kezdte hangolni, másik a hegedűjét próbálta, készülődött valamennyi s mire észrevettem, mit akarnak, rákezdték a Rákóczi.

Leintettem őket. Bejött a gazda.

- Meg lehet itt hálni? - kérdeztem.

- A vendégszobában, - felelte.

- Nézzük meg, - mondtam. - Ezeknek pedig adjanak pár liter bort, - intettem a cigányok felé.

Országutra nyilott a szobám, az országut tulsó oldalán pedig lombos sövényü, nagy uradalmi kert. Megtetszett. Szalámit kértem a gazdától, vaját, kenyeret meg bort, s a szobában maradtam. Falatozás után ruhástól az ágyra heveredtem s ábrándoztam. A tavaszban megtett ut, az alvó, zsalugáteres kastély, a kis lányok a templom körül, a forintért kapott csók, a verekedő, nótarendelésre váró cigányok, az almaillatu, ódonbutoru vendégszoba olyan hangulatba ringattak, mikor az ember jóra, rosszra egyformán képes.

Estefelé, hegedűvel a hóna alatt, félénken, benyitott az ajtón a primás, s mögötte még másik két cigányt láttam sunyítani.

- Nagyságos úr, csinálunk nótát? - instált a primás.

- Legokosabb lesz, ha duhajkodom egy kicsit - gondoltam.

Egyedüli vendég voltam az egész csárdában s hogy legyen mulató cimborám, asztalomhoz ültettem a korcsmárost.

Kövér, pufók ember volt s rettentő nagyokat tudott nevetni. A felesége oda volt Székesfejérvárt s a korcsmáros egyre csak azt hajtogatta:

- Én mondom, uram ne házasodjon meg soha. Nem érdemes asszony bolondjának lenni - s nagyokat kacagott ehhez a bölcs mondáshoz.

Egyre rendeltem a bort, meg a régi magyar nótákat s mind hangosabbak, izgatottabbak lettünk. A korcsmáros a Dunántult dicsérte, én pedig a Tisza mentét.

- Ugyan! A Dunántul! - kicsinyeltem a Dunántult. - Hiszen itt kutya sincs.

- De hiszen, uram, van itt! - erősködött a korcsmáros.

- Fene! - mondtam. - Mifelénk megy az ember az országuton, oszt egyik tanyából is, a másiktól is csak rohannak rá az öles juhászutyák, meg a községekben is minden háznál van egy-két komondor, még több is, itt pedig az egész uton egy kutyát se láttam. Még mutatóba se!

- Csuda vóna az! - csóválta a fejét a korcsmáros.

- Van itt kutyából elég, nagyságos úr! - szólott közbe félénken a kisbögős.

- Komondor is?

- Komondor is.

- Hozzatok hát ide vagy egyet. Három esztendeje nem jártam tanyákon. Három esztendeje nem láttam komondort.

- Bödinek van egy, csaljátok el azt - fordult a korcsmáros a cigányokhoz.

- Eredj na! - Eredj te! - Hallod, mért nem mégysz hát! - biztatták egymást a cigányok. Végre kipécézték a kisbögöst, hogy menjen.

- Hát ha nem engedi a gazdája? - huzakodott a cigány.

- Mért ne engedné? - támadt rá a korcsmáros.

- Mondd, hogy úr akarja látni a kutyáját! - kiáltottam én is boros büszkeséggel.

A cigány most már nem mert velünk ellenkezni, hanem a pajtásaival alkudott:

- Ószt nem harap a, te?

A korcsmáros meghallotta. Dühös lett.

- Mit félsz, more?! - kiáltotta. - Ha harap is, a lábikrádba harap!

- Könörgöm, nem igen kívánja a lábikrád, - mondta a cigány.

- Maradj hát! Magam megyek! - állott fel a gazda s lassan indult a kutyáért.

- Igyuk ki a borát mind, mig odalesz, - adtam ki a parancsot, mikor kifordult a korcsmáros az ajtón. S versenyt ittam a cigányokkal.

Nemsokára jött vissza a korcsmáros s egy elfajult kuvaszt hajtott, maga előtt.

- Tust! - ordítottam a cigányokra, mikor megláttam a korcsmárost, meg a kutyát.

A kutya megriadt a hangos muzsikától s nem akart bejönni az ivóba.

- Nem mécc be, te! - terelte a korcsmáros s rugdalta a lábával.

De a kutya csak sunyított félénken és sehogyse akart bejönni. A korcsmáros dühös lett s egypár hatalmas rugással mégis csak berugdosta a szobába a kutyát. Az pedig maga alá csapta a farkát s a kályha tövébe menekült. Kuporodott, szükölt, sunyított.

- Miféle dög ez, hogy ez se nem harap, se nem ugat, hanem akárki idegen rugdoshatja? - kiáltottam megvető ingerültséggel.

- Komondor, nagyságos úr, komondor, - magyarázta meggyőződéssel a cimbalmos.

Dühös lettem.

- Ez komondor? Ez a dög? Ha komondor lenne, százszor széttépett volna azóta valamennyiőtököt.

Odamentem a kutyához. Rugtam rajta egyet s a kutya csak sunyított riadtan, én pedig egyre dühösebb lettem:

- Dögnek se jó ez! Dög ez, nem komondor! Én komondort akartam látni, aki harap, meg ugat, ti pedig hoztok egy dögöt!

Dolgozott bennem a bor s egyre jobban ingereltem magamat. Rugdostam a kutyát:

- Harapj hát, ha rugnak, bitang! Ugass, ha kutya vagy! Nem ugatsz, he?!

A szegény riadt kutya pedig egyre kisebb gomolyagra kuporodott a sarokba.

Megint rugtam egyet a kutyán:

- Harapj hát, mi?

A kutya kushadt, lapult.

Ujabb rugás.

- Ugatsz, he?

A kutya moccani se mert.

Elővettem a revolveremet. Ráfogtam a kutyára.

- Ha dög vagy, legyél dög! - ordítottam.

Egy lövés, egy rövid vonítás s a kuvasz elterült. Nagy csend lett. Se a korcsmáros nem mert szólni, se a cigányok.

- Kié volt ez a dög? - kérdeztem.

- A Bödi Péteré, - felelte a korcsmáros.

Odaadtam néki egy ötvenkoronást.

- Add majd oda néki a kutyájáért. Ti pedig huzzátok! - kiáltottam a cigányokra.

A cigányok huzzták. Az egyiknek hirtelen elkaptam a vonóját.

- Megálljátok, - kiáltottam. - Mik vagytok tik?

- Cigányok, nagyságos úr, cigányok.

- Fenét vagytok cigányok! - ordítottam. - Kutyák vagytok! Ha nem tudtok kutyát hozni, most már ugassatok!

A cigányok összenéztek. Én pedig felemeltem a revolveremet s a fejük felé tartottam.

- Mi lesz? Négykézláb és ugatni!

Négykézlábra állottak. Csak az egyik huzakodott.

- Nem értünk mink az ugatáshoz, - mondta.

A bor már egészen a fejembe szállott. Pofon ütöttem.

- Négykézlábra, kutya! - ordítottam.

A cigány négykézlábra ereszkedett.

- Ne muzsikáljunk néki! - próbálta biztatni a többi négykézláb.

A primás dühösen rátámadt.

- Fogd be a szád, bibas! Mert én is pofonnyallak. Ez úr! Ennek muzsikálhatsz!

- Ugassatok! - rendeltem.

A cigányok ugattak.

- Morogjatok! - rendeltem újra.

A cigányok morogtak.

A korcsmárosnak nagyon tetszett a dolog.

- Cimbora! - áradzott - kedves ember! Hiába, csak meglátszik ki az úr!

Átölelt, megcsókolt.

- Disznó! - dühösködtem. - Te meg mertél csókolni? Tudod, hogy ki csókolt meg máma éppen ott! Egy angyal. Egy fehér lelkü égi kis angyal. Megtisztított a csókja!

A korcsmáros próbált mentegetődni, de én nem hagytam, hanem ordítottam:

- Fizetek! Egy percre se maradok tovább ilyen korcsmában. Disznók közt!

Pénzt dobtam a cigányoknak:

- Elég lesz, mi? - kiáltottam.

A korcsmárosnak is pénzt vettem az asztalra s indultam kifelé. Elém állott, marasztott. De én félrelöktem s kiléptem az ajtón.

A cigányok tust huztak.

- Csend! - ordítottam.

Csend lett. És megindultam az éjszakában. Az országuton, a fű és lombszáru harmatos levegőben. Sötét éjszaka volt. Csak homályos feketeségeknek, alaktalan sötétségeknek láttam a házakat és a fákat.

Minden csillagjával ragyogott, tündöklött az égbolt. Mindenütt csillag és csillag. Fejem fölött, előttem, utánam.

A korcsmára alig gondoltam. Csak a kis leány csókja járt az eszemben és csak a csillagokat néztem.

Vivódott, tisztálkodott a lelkem.

És csak mentem az országuton a sötétségben, a ragyogó, csillagos ég alatt s eszembe se jutott, miért és merre?

Köd

A január meghozta a téli ködöt. A sűrű hamvas fátylat, amely az utcák közé borul, a házakra ölelkezik, rejtegeti, fátylazza őket. S ahogy nézek a nedves, lomha ködbe, lassan-lassan szomorú melankólia ül a szívemre s a köd, aminek a mélyét, titkát kutatom, nem is köd már, hanem a mult.

...És régi ködökre emlékszem... Nem tudom, mikor volt. Régen... Husz évnél is régebben... Reggel, mikor felébredtem, égett a lámpa. Vöröses, homályos fénnel. Meleg volt a szobában, pattogva, duruzsolva lobogott a tűz a kályhában. De én fáztam. Nem a testemmel, - a lelkemmel. Nem tudtam, mi történt? Miért ég a lámpa? Miért olyan homályos, szomorú a szoba és miért nincs még reggel?

És csak néztem a lámpát, amint fulladozott a fénye; szomorú volt, beteg volt.

...Szeretem a lámpafényt. Téli meleg kandalós szobákban, amint ott függ az asztal felett s békét, nyugalmat, világosságot áraszt. Olyan jó volt olyankor, hogy az apánk ott ül a karosszékekben és ujságot olvas, hogy az édes anyánk harisnyát stoppol a kandaló mellett, hogy testvéreim vannak s eljönnek melegedni a nagybácsik, nagynénik, cukrot hoznak meg marcipánt s a hajdu behozza a teát és a cukrot leöntik rummal, meggyújtják s kékes foszladozó lángok táncolnak a csészékben. Olyan jó volt olyankor végigheverni a puha pamlagon és olvasni Huckleberry Finnt. S mindnyájunk felett ott égett barátságos meleg fénnel a nagy függőlámpa.

...S akkor reggel semmi sem volt a fényében a meghitt, barátságos melegségből. Titkosan, erőtlenséggel, sápadtan égett. S az ablakok sem voltak lefüggönyözve és sárgás, homályos szürkeség áradt be rajtuk, betöltve az egész szobát, elnyomva a lámpafényt s az apám, az anyám és a testvéreim rosszkedvű árnyakként jöttek-mentek a szobában. S megtudtam, hogy reggel van, köd van. Akkor láttam életemben először barátságosnak a mi meghitt, kedves szobáinkat. Mintha titkos ellenség költözött volna közénk, ismeretlen, alattomos fenyegetésekkel. Órák-hosszat küzdött a lámpánk a nyirkos, sűrű köddel. Végre dél felé ritkulni kezdett künn a homály, fehérebb lett a hamva s délre áttörte a nap. Akkor eloltottuk a lámpánkat s szürke, szomorú nappali világosság töltötte be a szobánkat. A köd eltűnt, de a szívemben megmaradt örökre. Ez volt életemben a legszomorubb köd.

A legsűrűbbet a Keleti Tengeren láttam.

Délben érkeztem a Keleti Tengerhez, a warnemündeni révhez. Csendes őszi eső esett s a tenger alig pár száz méternyire beleveszett az esőpárázásba. A vasuti kocsikat rátolatták a gőzkompra s az lassan, óvatosan indult a tengernek. Én a komp farán állottam, nekidültem a korlátnak, néztem, hogy vész el a párázásba egy-kettőre a német part, azután csak a komp felszántotta hullámok fehér habzását néztem. Az eső lassan-lassan elállott s a párázás kezdett gomolyogni, felhőzni. Fáztam s a gépházhoz mentem és nekitámaszkodtam a meleg, hatalmas kéménynek. S egyszerre csak megbugott a hajó szirénája. Panaszos, vészes rémülettel. Betöltötte a bugás a tengert, a lelkemet. Akkorra már köd lett a párázásból. Sűrű, nedves, áthatlan köd. Két lépésnyire se láttam magam elé. A fedélzet szélére botorkáltam, a korláthoz, hogy belebámuljak a hullámokba. De nem láthattam a ködben a hullámokat sem. Csak a zuhogásukat halottam, amint nehezen, erőtlenséggel visszahullottak a komp lapátjairól. S megint fölbugott a sziréna. És újra meg újra megbugott s minden bugással több rémületet keltett a lelkemben. Nem gyávaság volt az a rémület. A köd misztériumának a megérzése. Alattam, felettem, köröttem mindenütt csak köd, meg köd. S ami titok, érthetetlen van a ködben, az

mind ott lappangott, ott rejtőzött körülöttem. Élt az a köd, fenyegetett, rémített s a sziréna mintha az én lelkem rémületét riogatta volna belé.

És egyszerre a hajónk közelében egy másik sziréna is mebugott. A szembejövő komp volt. De nem láthattuk, csak a szirénája árulta el a miénknek felelgető rémült bugással. Lassan-lassan egyre távolabb bugott az idegen sziréna s végre megint viszhang nélkül maradt a miénk siró, hördülő panaszkodása.

...Mintha lassította volna a kompunk a futását. S egyszerre harangozást hallottam. Csudálkoztam. Harang a tengeren? Vagy már partot értünk volna?... S a harang egyre kongott, Olyan volt a hangja, mint kis falusi harangé s áhitatot keltett bennem. Az egyik tiszt megmagyarázta, hogy a gedreri rév előtt járunk s a harangot a hullámok ringatják egy kivasmacskázott fa-haranglábbal s a szólása után ködben is a hajózható vizen ér a révbe a komp. A sziréna most már egyre sűrűbben bugott. Egészen a rév alatt jártunk. S a harang csak kongott és mintha csak imádkozásra intett volna bennünket a sűrű, nehéz ködben. Láttam a ködöt vándorolni is. Jyllandban, Viborg határában. Ez egy kora nyári délután volt. Jyllandba azért mentem, hogy lássam a rőtveres, mélabus mezőket, a Hedét, ami sehol sem rőtveresebb, sehol sem mélabusabb, mint Viborg alatt. Kedvem volt ott naponta kimenni a hepe-hupás lankásokra, barangolni cél nélkül s köröttem mindenütt csak egyhangu rőtveres mezőt látni s rajtuk tul ismeretlen messzeségeket sejteni, amik vonzóak, huzzák az embert s a távolbavágyás édesbus érzését nevelik belé. Ez a távolbavágyás jellemzi a Hede lakosait. Ez a távolbavágyás vitte el régen innen az embereket, ez a távolbavágyás teszi utódaikat szótlanokká, merengőkké, borongósakká. S egy délután - meleg, alkonyodó nyári délután volt - egyszer csak ködöket, párákat kezdett virágzani a mező. Úgy ült a sok ködfelhő a „Hede” felett, mintha vonatfüst csapódott volna rá. S lassan-lassan összeölelközött, körülvett a sok ködfelhő, egyetlen alacsony felhővé alakult. Sajátságos, szárnyatlan, földre lomházkodó köd volt. Sós lett tőle a szám ize. S csak ült, csak borongott a mezők felett, mintha várt volna valamit. A naplementét, az éjszakát. És én tudtam, hogy ez a Hede hires köde, a Havguse.

Csendesen, biborosan áldozott le a nap. Lassan elhalványodtak bucsusugarai is. És akkor egyszerre, mintha csak szárnya nőtt volna a ködnek, meglebbent s egyre könnyebb szállással huzni kezdett nyugatnak, a tenger felé. S éreztem, hogy a Hede álma volt az a köd. S ami elvitte, az a vágy, ami ott borong, ott méléz az egész Hede felett s ismeretlen, véghetetlen messzeségekről álmodozik.

Libavirág

Ennek már négy esztendeje. Akkor néha kedvem jött menekülni a városból. Félreeső ismeretlen kis falukba, tanyákba, révészházakba.

Így vetődtem el Sukoróra is, a Velencei tó partjára. Egy dombon fekszik Sukoró, kissé befelé a lapos dombháton, úgy, hogy a tó felől jóformán csak a tornya látszik. A domb alján, Sukoró alatt van egy országutszéli csárda. Ott szállottam meg s déltől másnap reggelig nem szólottam senkihez egy szót se. Csak ha rendeltem valamit.

Másnap reggel felgyalogoltam a dombhátra s elől, keresztbe vágtam át a jóformán egyetlen utcájú kis halászfalut. Láttam, hogy a dombhát hosszan terjed s kisebb-nagyobb hajlásokkal fensíkszerűen talán mérföldekre is elhúzódik. A falu szélén legelő volt a dombhát s dicsnőcsürhe legelt rajta. Egyenesen a disznópásztorhoz mentem.

- Mi van arra? - kérdeztem s a tóval ellenkező irányba mutattam.

- Nadap, - felelte a pásztor.

- Ha mindig egyenesen megyek, oda találok?

- Oda.

Többet sem én nem szóltam, se a pásztor. Nekivágtam a mezőnek arra, amerre Nadapot fogom találni.

Sohase hallottam a híret se Nadapnak s valami gyerekes öröömöm telt benne, hogy azt se tudom, tanya-e, falu-e, vagy valami állami telep, csak egyszer majd elérem. És csak mentem. Tele volt a domb hajlással, süppedővel, úgy hogy egy hajtásnyinál sohase láttam előbbre. S csak nőtt, egyre nőtt előttem a mező.

- Csupa mezőből áll az egész világ, - gondoltam, - Budapest, Debrecen, Hamburg s a többi is mind-mind, ahol megfordultam, csak álom, nincs más, csak ez a mező és a mező végén Nadap.

S egyszerre csak egy serpentin ut fordult fel az egyik hajlásnál a gyeptere, hirtelen völgyszerűen hupadt be a domb s a völgyben gyönyörű kertek díszlettek tavaszi pompájukban. A szőlővesszők még árvaak voltak, de az alma- és körtefák, a cseresnye-, meggy- és szilvafák tele voltak fehér, meg rózsaszínű virágpillangókkal.

A kertek végén egy kis fás, kertés falut láttam. Olyan barátságos, békességes, derült volt. Hívott, csalogatott...

A serpentin ut befordult a kertek közé és nemsokára csak virágos fákat láttam magam körül és szőlőtőkéket.

Alig mentem tíz percig a kertek közt, hirtelen fordult a kert s pár lépésnyire előttem ott volt a falu. Egy kis szép mező volt a kertek meg a falu közt s a mezőn gyerekek játszottak. Vagy tizenkét kis lány és fiu. A legnagyobbik kilenc éves ha volt köztük. Színes, tiszta ünneplőben voltak.

- Olyan tiszták, olyan kedvesek, - gondoltam - bizonyosan ők is az almafák virágai.

De azután eszembe jutott, hogy vasárnap van.

Odamentem a gyerekekhez. Bátran, bizalmasan, kíváncsian mosolyogtak rám. Az egyik kis lánynak megsimogattam az állát.

- Hogy hívnak? - kérdeztem tőle.
- Lischen, - felelte a kis lány s kerekre nyitotta tiszta kék szemeit.
- Nem tudod magyarul? - dorgálta egy nagyobbik kis pajtása.
- Erzsike, - mondta most már szégyenkezve a kis lány.
- Hát te németül is tudsz? - kérdeztem.

Erzsike hallgatott. Hallgatott a többi is s ragyogott a szemükben a mosolygás.

Egy kis lány bátrabb volt. Átölelte a derekamat, belém csimpaszkodott s úgy mondta:

- Jobban tudunk németül, mint magyarul.
- Hát hol tanultatok németül?
- Sehol.
- S mégis tudtok?
- Persze! Hiszen a felnőttek mind németül beszélnek.
- De csak beszélnek magyarul is?
- Nem igen, mert nem tudnak.
- Hát titeket ki tanított meg?
- A tanító bácsi.
- Hát szeretitek a tanító bácsit?
- Szeretjük.

Megsimogattam a kis lányt s úgy kérdeztem:

- Hát a te apád, az se tud magyarul?
- Az tud, csak a nagyapám nem tud.
- Miért nem tud?
- A nagyapám mindig itt volt, de az apám elment.
- Hová?
- Messzire, Fejérvárra, - mondta s a nagy távolság felé legyintett a kezével.
- Hát ő ott tanult meg magyarul?
- Ott.

A többi gyerek meg csak állott körülöttem s rám bámultak.

- Kedves, aranyos gyerekek! - gondoltam, - köszönöm, hogy úgy szóba álltok velem s a szivembe melegítetek a tavaszt.

Hogy egészen megjött a gyerekek bátorsága, maguktól is kezdtek beszélgetni.

- A tanító bácsi mindig azt mondja, hogy magyarul beszéljünk.
- És szeretsz magyarul beszélni? - kérdeztem tőle s karon fogtam.
- Szeretek.
- Hát tudod-e, hogy hívják ezt a virágot, - mutattam.

- Bársonyvirágnak.

- Hát ez mi?

- Kankalin.

- Hát ez?

A kislány nézte a virágot s gondolkozott.

- Na, nem tudod?

- Gänseblümchen, - mondta végre a kislány.

- Magyarul mondd, - biztattam.

A kislány nem felelt. Nem tudta.

- Ki tudja? - kérdeztem.

Csak bámult rám valamennyi gyerek. Egyik se tudta.

- Sose mondta még a tanító ur, - mondta végre az egyik.

- Hát ide hallgassatok, - mondtam. - Hogy mondják magyarul ezt, hogy: Gans.

- Liba! Liba! - kiabálta mind nagy örömmel.

- Hát az, hogy: Blume?

- Virág.

- Hát akkor mi a Gänseblümchen?

A gyerekek hallgattak, csak az egyik kisfiu kiáltotta nagysokára a kitalálás hangos örömeivel: Libavirág!

- Libavirág! Libavirág! - kiáltozta most már valamennyi s ragyogott az arcukon a jókedv, az ártatlanság, az öröm és a tavasz.

- Nem megyek be Nadapra, - gondoltam hirtelen, ahogy a gyerekeket néztem. Nem is kérdezem soha senkitől, mikor épült, kik lakják.

Maradjon mindig egy szép tavaszi emléknek. Mezők ölében, kertek alatt barátságoskodó apró házakból álló kis falunak. S ha rá gondolok, almafavirág jusson eszembe, körtefavirág, cseresznye- és meggyvirág, ünneplőbe öltözött magyar szavu német kislányok és fiuk és nagy-nagy hajlásos zöld mező tele - libavirággal.

Még egyszer megsimogattam a gyerekek arcát s lassan indultam vissza, amerről jöttem, Sukorónak.

Varnyuk

Régen nem láttam már az öreget, pedig legjobban szerettem a parasztok közt. Tetszett nekem, hogy koráért, tapasztaltságáért annyira megbecsülte a többi. Az urak dolgát, szegény emberek baját mind az ő szava után ítélte meg. Én magam meg csak úgy szerettem hallgatni, ha a Bach-korszakról, a szegénylegényekről, a nagy tiszai árvizekről beszélt, mint régen a meséket.

Elhatároztam, hogy kimegyek hozzá. Túl a tengerin egy öreg szilfa magánoskodott. Fel-pakkoltam magam egy kis szüzdohánnyal, jóféle szilvóriummal s egyenest a szélnek vágtam. Annak az irányában rejtőzködött az öreg nyergeshátú kunyhója.

Mert csősz volt az öreg Ványa. Addig pedig, míg a tengeri nem hányta a selymét, napszámra járt a tanyába. Nehéz munkát nem birt, mert nyomta a vénség s a köszvény is puposra nyomorította. Hát inkább csak kerti, meg más babramunkát kapott. Gurdinyozott; cséplés idején egy lóval, talyigával vizet hordott a gépnek s más ilyesmit csinált. De azért egy hatossal mindig többet kapott a napszámnál. A maga dolgát ugyan öreg furfanggal úgy elmimelte, hogy alig volt látatja. Hanem annál jobban hangoskodott. Szidott mindenkit, hogy mozogjon s rendelkezett: - Hogy csinálod már megint, te! - Hadd abba ott, a másik végéhez láss!

S mindig a régi időket emlegette.

- Hej, az én időmbe!

Mire kiértem, az öreg már nagyba sütötte a tengerit. Tudta, hogy a kedvenc csemegém s már messziről megneszelt.

A pálinkából mindjárt huzott egy imádságosat s nagy élvezettel tömte meg a pipáját is.

- Biz ez elkél itt, urfi! Tegnapelőtt dél óta szárazon rágom a pipaszárat. De helyesen pirul ez itt, ni! E meg mán kész is van e. De gyönyörű gyenge! Akár a harmat.

Kivette a parázsból a megsült tengerit, lehámozta a zöldjével s úgy adta át hajában.

- Csak jól él itt maga, öreg, - mondtam. - Kutya baja. Nézheti az eget kedvére.

- Hászen megvónék, urfi, megvónék, csak varnyu ne vóna olyan teméntelen. Kegyetlen egy gonosz féreg az, hogy fulladna a tojásába valahány! Mire egyik végén elriasztom, a másik szélén kezdi ki a csövet. Csak legalább már a puszkaporom ne fogyott vóna ki! Ha közibük durranthatnék egyszer-kétszer, mingyán pusztulna másfelé. De a kajatásra nem igen ad a sok kitanult bestiája.

- No, majd beszélek én az urral, hogy hozasson a városból egy kis puszkaport.

- Elfelejtkezik arrul az urfi.

- Bizza rám, öreg. Különb, hogy mutat a tengeri? Számit a konvencióba vagy három szekérre valót?

- Dehogy is számítok, dehogy is! Igen sovány részt kaptam. Az a satnya ott. (A legszebb darab volt, pedig a többi is szépen biztatott.) Jó lesz, ha disznóhizlalásra futja a télen. De másképp is vót régen a szabadabb világba!

Beszédes kedvét sejtettem az öregnek, hát csak füztem a szót.

- Jobb volna-e most is úgy?

- Jobb-e? De jobb ám! Láti az urfi azt a tornyot amoda? Addig járt a Tisza. Le Margitának pedig az Isten tudja, meddig. Tönkre vágta biz az a vetést is nem egyszer, leginkább meg, ha egy kicsit későn gyűtt. Az ősziből néha mának se hagyott, mire a partja közé szorult. Mégis gazdagabb világ állott utána. Legkivált meg a magamfajta tanyátlan szegényre. Ott halásztam, ahol akartam. Ma a hal is csak az uraságé. Fogjon a magamféle kóstolóba csak annyit is, mint az ujjam hegye, a révész mindjárt besugja s fizet érte annyit, hogy azon akár álló hónapig hallal lakott vóna. Legelő is de bőven volt akkoriba! Térdig nőtte a fü, még se hitták senki földjének se! Etetett rajta, aki akart! Ma meg mindjárt kérik a legelőcédulát...

Közbe-közbe huzott az öreg egyet-egyét nagy magabusultában.

- Bizony, urfi, csak ebben van a vigasztaló.

- Szereti?

- Ha hozzá jutok.

- Sokat iszik?

- Ritkán, urfi, módjával. Mert az is másképp fordult. Csak a zsidó mérheti, annak adták az urak. A meg úgy méri, ahogy akari. Hajdinába ha kinek volt, adta maga. Ahol icce, vagy kulacs állott az ablakba, tudtuk, hogy lehet innya. Ocsóbb is volt akkor a pálinka, de még a bor is. Emlékszem akkoriból olyan időre, hogy két krajcárért másfél iccével is adtak.

- Azért csak most is megkóstolja néha a jó bort?

- Ritkán, urfi. Elárvult embernek nem való az. Hat gyereket tettünk mink föld alá. Én, meg az anyjukom. Most meg mán egy sincs. Az itallal mindjárt eszembe gyönne s botra kapnék, hogy engedjen egy kicsit a keserüségem.

- Nem árt néhanap egy kis verekedés, öreg.

- Ártani nem árt, csak törvény ne vóna. Régibe haki virtuskodott, megkapta érte a huszonötöt, aminek oda se nézett s rendbe volt. Ma meg viszik az embert Ponciustól Pilátusig s végül is az sül ki, hogy ülhet az ember a virtuos kedvéért hónapszám. Igen, mert mindjárt ott a sok tanu. Ellensége akad az embernek mindig s rávall. Bezzeg hajdinába!

- Te is ott voltál, fiam? - kérdezte a szolgabíró.

- Ott lettem volna.

- Láttad a verekedést?

- Elejétől végig.

- Jól van, fiam, te is megkapod a magadét.

- A hajdu még kéznél volt, lekapta a körmirül s rárakta a huszonötöt hijja nélkül. Nem tanuzott az többet, urfi! Még azt is letagadta, ha az ő fejét verték be.

Alkonyodni kezdett.

- Soká gyün az asszony, - türelmetlenkedett az öreg.

- Hát nem megy be a faluba? Holnap vasárnap.

- Nem lehet hagyni a tengerit, urfi. Tönkre vágná a varnyu. Az asszony gyön ki minden szombaton. Tisztát hoz, meg eleséget.

Hallgattunk. Kis idő mulva csak kémleli az öreg a tiszai füzest.

- Jön a koma. Ugylátszik, mégis csak nagyon beteg lehet az asszony, hogy mást küld maga helyett.

- Beteg volna a felesége?

- Legalább is üzenté tegnapelőtt. Azt üzenté, hogy lehet, hogy az Ur Istennel lesz számadása, oszt menjek be elébb hozzá, ha még életbe akarok vele beszélni.

- Hát miért nem ment be hozzá?

- Minek? Kiheveri az ilyen magunkféle a betegséget. Az asszony nép meg olyan, hogy hamar megijed. Meg a tengerit is hogy hagyhattam volna!

Közben a kunyhóhoz ért a koma. Nagyon csendes volt.

- Hát az asszony? - kérdezte az öreg Ványa.

- Nem jön.

- Mért?

- Nem jön a mán többet!

- Nem-e?

- Meghalt.

- Csak nem?

- Meg a!...

Az öreg Ványa maga elé gondolkozott.

- Az Isten vele is szabad volt, - mondta kis idő multán lassan, komolyan.

Azután hallgatott. Hallgattunk mink is. Olyan egyszerű, igaz volt az öreg még a bánatjában is, hogy nem is vigasztaltam. Pedig úgy el tudtam gondolni, hogy előttem egy ember, akit a jelenhez nem köt semmi, aki egészen a multé s aki maga is ma holnap számadásra megy.

- Orvost hittak-e hozzá? - kérdezte nagysokára az öreg.

- Kétszer is megnézte.

Az öreg egyre jobban elkomorodott.

- Azért mégis bemehettem volna hozzá magam is, - mondta csendesen s várva, kémlelve nézte a komája arcán a feleletet.

De az csak legyintett:

- Meghalt az kend nélkül is! Azért ember az ember.

- Igaz, - mondta az öreg is megnyugodva.

Rövid csend után az öregre nézett a komája.

- Hát a temetéssel hogy leszünk?

- Az is csak pénzbe kerül - mondta az öreg szomoruan.

- Mikor gyön be kend?

- Még ma, ha elengedne az uraság egy-két napra. Mert nagyon kell ám most vigyázni a varnyukra.

- Majd elintézem én a nagybátyámmal, - mondtam az öregnek.

- Megtenné az urfi?

- Meg hát. Majd csak küldünk addig valakit a helyére.

- Megvárom, urfi.

Rövid Isten áldjával elbucsúztam s mentem fel a tanyába, hogy küldjek valakit az öreg helyébe, aki felváltta. Tengeriföld mentén, meg tarlókon mentem s elgondolkozva néztem, hogy szállingóznak haza a varnyuk tiszamenti erdei éjszakai szállásukra.

A hortobágyi kiskirály

Ismertem. Olyan volt, mint egy terebélyes borus öreg fa, akit változatlanul látunk egész életünkön át, egy új ágat nem hajt már, mert ő az állandóság képe az idők múlásában, csak a multak emlékét őrzi s meleget, nyugalmat áraszt maga körül. Nem egy emberöltőt, de a pusztáknak ezer meg ezeréves csendjét, viharzását éreztem mögötte. Az idők végtelenségét. Benne volt a pillantásában, a nézésében, amely, hacsak valami indulat nem tüzelte, az időkbe veszett bele. Mintha csak ezer esztendő emlékekre gondolt volna vissza. A pusztai ember nézése ez, akinek szeme nem ismer más határt, csak a föld karimájával sejtelmesen összefolyó, összeölelkező, leboruló kerek eget. A pusztai ember nézése, aki szemét összehunyítja, hogy azzal is messzebb lásson. A végtelenség tükrözik benne, mert a végtelenségbe vész. A pusztai ember mindent látott misztikusan gazdag szeme. Látta a multat, látja a jelent és látja a jövőt. Látta a puszták egyenességét, végtelenségét; a nap véres leáldozását s biboros pompával való támadását; jeges, villamos fergetegek hirtelen kerekedését s hirtelen elülését; a délibáb tükrözését; a hold titkos, sápadt fényét, csillagos éjszakák sűrű vaksötétjét; tavasszal a réteken apró tavakba gyűlő hó- meg esővíz színén a báránnyelű futását, húzó vadmadarak repülését; nyájakat, méneseket, gulyákat, magános cserényeket, karámokat, hórihorgas, ásító kutgémeket, napsugárból, erőből, méltóságból gyurt pásztornépet; a Hortobágy nádligetes folyását; látta a körüskörül határtalanul terülő pusztát minden káprázatos szépségét. S mindez benne volt a Farkas Albert szemében, lelkében. Olyan gazdagságban, olyan teljességben, hogy nem bírta el a fantáziája, nem bírta el az érzése. Tuláradt, szertelenségekbe veszett mind a kettő s őt magát magánossá, hallgataggá tették, mert elfoglalták, betöltötték a gondolatát, a lelkét, a szívét.

Mert akárhogy szeretett is barátkozni, magányt kereső, hallgatag pusztai ember volt az öreg Farkas Albert. Ugy élt az ő kiskirályi kuriáján, a mátai biztosi lakban, mint egy szükszavú parancsoláshoz szokott oligarcha. Tett, vett, intézkedett, de mindent csak egy- két szóval. Tisztviselőnek, pásztornak érteni kellett belőle egyaránt.

A mátai pusztai tisztviselő-telepe a Hortobágy folyó mentén körülbelül két kilométernyire van a csárda melletti kilenc ivű nagy hidtól. Lesült csenevész gyümölcsös kertek, szarkafészes akácok közt néhány tisztalak, majorsági épületek, cselédlakások, istállók; ez a mátai telep. A biztos, a ménesmester, az állatorvosok és az őrök rezidenciája. Még ma is, tizenkét esztendő múltán olyan jól emlékszem az egészre s a legkedvesebb gyerekeim emléke melegsége fog el, hogy magam elé képelem a kedvesen ósdi biztosi lakot meszelt falaival, gangos tornácával, zsalukáterek ablakaival, belül kopott, foszlott szőnyegekkel, öreg, kényelmes butoraival; a sifonok tetején és a komótokon négy-öt literes és még nagyobb üvegekben gyümölcságyon illatozó pálinkák, az ablaktövében szódavizes üvegek, a tornácon csizma, öreg bot, meg mit tudom én hány meg hányféle kedves, patriarkális himi-holmi. Amire csak egy pusztai, öreges magyar urnak szüksége lehet. Ez volt az öreg fészke, de nem igen lehetett benne nyugta. Mindennap akadt vendége. Ha nem akadt, fogta az öreg. Szinte erővel is. Mert egy napnál tovább nem bírta ki vendég nélkül. Csodálatos ellentmondás volt ez a természetében, de majd megértjük.

Ha tíz órai villásreggelire nem akadt vendég, már akkor nem találta helyét, zsörtölődött, nyugtalankodott s végre is befogatott s küldte a hajdút a kocsiával a csárdába:

- Eredj csak fiam, hátha érkezett valaki a reggeli vonattal. Hozd el ebédre. Mindegy, ha valami nimet vagy bogarász lesz is az Istenadta.

Mert ezt a kétfajta embert nézte legkevésbé az öreg. A németet, meg a rovargyűjtőt. Össze is zavarta őket állandóan.

- A fene egye meg a németjét, ez is bizonyosan valami bogarász - volt a szavajárása.

Vagy pedig:

- Nem lehetett az magyar ember. Akárhogy is mondta. Német volt az, mert bogarászott.

Még azt, hogy német valaki, csak megbocsájtotta valahogy:

- Nem tehet róla, hogy németnek született az Istenadta szerencsétlenje. Bizonyosan nem szívesen tette. De ha nem kérdezték tőle!

A „bogarászt” azonban jóformán emberszámba se becsülte:

- Hát van esze a bolondnak, hogy garmadára gyűjti azt a sok utálatos férget, mikor úgyse veszi meg tőle a fene se? - Vagy pedig: - Mi az Isten csudájának néki az a teméntelen sok tücsök? Tán ugrani akar tőlük tanulni?

Hanem azért kezükre járt mindenben. Kocsit adott nekik s embereket a rendelkezésükre. Ezzel a megokolással:

- Hadd fogják azt a sok férget a bolondok. Minél többet fognak, annál jobb. Legalább azzal is kevesebb marad a Hortobágyon.

De csak mutatta az öreg, hogy ennyire lenézi a munkájukat. Művelt, uri ember volt, aki minden jóízű mondása dacára is nagyon megértette és méltányolta a tudományt.

Ha német ember volt a vendége, a paprikás csirke elmaradhatatlan volt az asztaláról. Nem volt az a vad német, akit a finom, tejfeles szaftu étel le ne vett volna a lábáról. Egyik-másik úgy ette, hogy a szeme is kidüledt az élvezettől. Az öreg pedig nézte nagy gyönyörűséggel s elégedetten mondogatta:

- Ez a német, vagy talián, vagy mi az Isten csudája is megsiratja még otthon, hogy nem magyarnak született!

Dulásig jól tartotta a vendégeit, (akárhányszor királyi vendégeket) becsületsértésnek vette, ha legalább két hónapra nem laktak jól s mikor elmentek, mégis szidta őket:

- A fene a sok éhenkórászába. Kipusztítanak az embert mindenéből, annyit esznek!

De nem értette ezt félre senki. Tudta azt mindenki, hogy nem sajnálja az öreg. Hiszen bőkezű volt s titokban ki sem tett nála több jót. Csak szavajárása volt, meg hogy szeretett zsörtölni ok nélkül is. Kedvesen, jóízűen, szeretetreméltóan, mint a hogy öreg urak szoktak. S még egy más indító oka is volt a vendégek utólagos szidásának. Az öreg maga se tudta, csak érezte. A puszta magánossá tette. Szeretett egyedül lenni, de eredeti természete a társaság szeretetére és keresésére utalta. Ez a két jellemvonása küzdött egymással örökösen. Innen vendégfogdosó és vendégsimfoló kedve. Egy adat az emberi lélek rejtelseihez.

Még egy jellemvonása domborodott ki vendégeskedése idején. Nyugalansága. Két percig nem tudott egy helyben ülni. Egy-egy fogás alatt négyszer-ötször kiment a konyhába, vagy a szomszéd szobába másodpercre is. Az egész ebéd alatt pedig számtalan sokszor. Annyira ismerték ezt a szokását, hogy rossz néven se vették tőle. Ezt különcségének tartották. Pedig multakban gyökerező, mély oka volt az öreg ez önkéntelen szokásának, ami az életben is jellemezte. Annyira, hogy az öreget aki kereste, csak nehezen találta meg, ha egyáltalán megtalálta.

- Nincs itt a biztos úr?

- Az imént még itt volt. Úgy látszik, a lovakat ment nézni az istállóba.

Megy az illető az istállóba:

- Nincs itt a biztos úr?

- Épen most járt itt. Az irodába ment.

Az irodában egy percig volt, onnan a csárdába ment, onnan valamelyik méneshez, onnan az állomásra, onnan megint máshová. Két-három percnél sehol se volt tovább és sokszor egész ebédig járhatott nyomában, aki kereste, míg végre el tudta fogni nagy véletlen szerencsével.

Még régen szerezte az öreg ezt a nyugtalan, helybemaradhatatlan természetét. Hajdumegyei csendbiztos korában, mikor a betyárokat kergette Debrecentől a Tiszáig, végig az egész Hortobágyon. Akkor kellett örökösen figyelnie, résen lennie, készen az indulásra, lóra ülésre. Nóta is akárhány őrzi az emlékét. Vitéz, bátor zsványpusztító volt az öreg, nem ijedt meg az árnyékától. Az egyik nóta mégis kigunyolja:

„Ég a „Cserepes” teteje,
Fábián pej lova benne.
Farkas Berti kerülgeti,
Nem mer hozzá közel menni.”

Ha valaki nagyon meg akarta boszantani, nem kellett, csak ebbe a nótába hogy belekezdjen. Hanem aztán el is vesztette az öreg Berti bácsi barátságát egész életére. Azt pedig nem igen akarta senki.

Annyira nyughatatlan természet volt az öreg, hogy két-három napnál tovább még a Hortobágyon se igen birta ki. Ment be Debrecenbe, hogy másnap vagy azután megint a Hortobágyon legyen. Debrecen-Hortobágy: ez volt az öreg élete. Mintha csak a régi betyár nóta öltött volna benne testet:

„Debrecen a Hortobágytól nagy közföd,
Pej lovam a gyors futásban össze főtt.
Megpróbáltam kis pejlovam odáig,
Ha kergetik, tud-e futni sokáig.”

Debrecenben háza volt az öreg úrnak a Bethlen-utcán. Ott lakott a felesége. Egy korcsma is volt a házban ezzel a kiirással.

„Vendéglő a három farkashol”

Ha kérdezték a korcsmárost, hogy miért a Három farkashoz, szépen megmagyarázta:

- Egyik farkas a cégtáblára van festve, a másik Farkas a házigazdám, a harmadik Farkas pedig én magam vagyok.

Még csak azt szeretném megírni, milyen nagy úr volt az én kedves Berti bátyám.

Debrecenben azt hitték, hogy mint mátai biztos, ő ügyel fel a Hortobágyra. Milyen tévedés! Dehogy is mint mátai biztos! Azt csak a debreceniek képzelték! Övé volt az egész Hortobágy. Az egész negyvenhétezer hold. Épen csakhogy a telekkönyvben nem állott a nevéen. Aki csak egyszer látta, hogy nézett végig az öreg úr a pusztaságon, hogy mustrálta a jószágot, még csak az ég szabad madarát is rajta, az bizonyosan nem kételkedik állításomban. S nem is úgy gondozta, úgy szerette, mint a város és a birtokos polgárság vagyonát, hanem mint a magáét. S egyetlen keserősége talán az volt, hogy számolnia kellett róla! A magáéről! Mert ha ezeresztendőn át családi ős szállásuk lett volna, akkor se tekinthette volna inkább a magáénak. A gazdasági tanácsnoknak tartozott az öreg számadással, az én kedves, áldott emlékű nagy-

bátyámnak, Király Gyulának. S mennyi jószágra, mennyi megértésre volt szüksége az utóbbinak, hogy soha össze ne tüsszön vele az oligarchai érzésben annyira hajthatatlan, pusztaián kemény, dacos büszkeségű mátai biztos.

Néhány évvel ezelőtt nagy tragédia érte szegény Farkas Albert bátyámat. A civisek kibuktatták biztos állásából. Én azóta nem láttam az öreget, nem is igen hallottam róla, de el tudom képzelni, mennyi keserőséget, szenvedést támaszthatott ez szívében. A királyt képzelem el, akit saját népe megfosztott koronájától, országától, s száműzetésbe kergetett. S azt hiszem, hogy most, mikor meghalt, ez az emlék volt a legnagyobb keserőség, amit a sirba vitt.

Pángótizmus

Mostanában északi, skandináv írókat olvasok. Köztük Johannes V. Jensennek legújabb mitoszait. Csudálatos távolbavágyás, erő, energia van bennük, megfog a varázsuk s magamat is erősnek, óriásnak érzem. Szeretnék elindulni s menni messze, messze, magam előtt látni az egész világot s valaki lenni benne.

És egy kopenhágai délután jut az eszembe. Egy északi barátommal a Strögön állottunk a királyi porcellángyár kirakata előtt. Néztük a sok gyönyörűséget. Egy fehér tyukot két kis csirkével. Egy bókoló, farkát billentő szarkát; lehelet finom egymásbafolyásban rajta volt azon a szarkán a kék szín minden árnyalata. Egy kis táskás, galléros iskolásfiút barna, hamus színekből. Egy tele szájjal dörmögő jegesmedvét. Vázákat, hamutartókat, elegáns északi nőket, mindenféle állatot, ...az egész kirakatot. Egy tálról nem tudtam levenni a szememet. Jyllandi téli táj volt a tálon; elhagyott havas hepe-hupás vidék, néhány tarolt, szomorú fa, egy összeomlani készülő rácsos kerítésnek a vége s felül az égen két szálló varju. Mintha még annak a két varjunak is nagyon elhagyott, árva lett volna a tájék. Úgy repültek, hogy előttük is, mögöttük is ezer mérföldnyi téli pusztaság érzett. S hó és hó mindenütt. S mintha száz esztendő óta repült volna valahonnan az a két varju s még száz esztendeig kellene repülniük bele végeláthatatlan, ismeretlen távolságokba.

- Úgy el tudja nézni azt a két varjut? - kérdezte a barátom.

- Nem azt a két varjut nézem én annyira. Egy egész fajtát, a gót fajtát érezteti meg velem a repülésük.

- Ugyan? - csodálkozott hitetlenül.

De én éreztem az igazamat s komolyan feleltem:

- Igen, az egész gót fajtát. Ezt így csak egy gót rajzolhatta meg. Csak az éreztethetett meg két varju repülésében ezer meg ezer esztendő óta tartó, soha meg nem szünő vándorlást. Vég-telenül terjedő, elhagyott és elkövetkezendő messzeségeket. Sokszor éreztem én már ezt itt Dániában. Benne van a lelkükben is, a vérükben is.

- Valami van benne, - mondta az ismerősöm csendesen.

- Valami? Több van ebben! A színigazság ez. Gondolkozott már maga a Jensen pángótizmusáról?

- Nem tudom, mit ért rajta Jensen, - vallotta meg - csak arra emlékszem, hogy Brandes nevetségeseznek tartja.

- Az semmi! - vágtam oda. - Önök elfogultak Brandesszel szemben s talán rosszul fog esni, amit mondok, de én nem tartom őt nagy írónak. Egy közepes tehetségű esztétikus, akinek eredeti eszméje alig van s akit egy nálamnál szigorubb kritikus talán a pletyka és riport hajhászat miatt nagyon is keményen ítélné meg. De önök ezt nem láthatják. Olyan nagy szolgálatokat tett északnak, hogy méltán lehetnek vele szemben elfogultak s ezért vélik az ő agitációs zsenialitását írói zsenialitásnak. És az ön részéről sem lep meg, ha Jensennel szemben látatlanban is Brandesnek ad igazat.

- Ön tehát föltétlenül Jensennek ad igazat.

- Ezt így nem mondanám. Az ő tétele tulajdonképpen egy zseniális ötlet, aminek az igazát egyáltalában nem lehet bebizonyítani. Sőt az egészben van valami fantasztikusság s nem is essayben írta meg, de egy regényfejezetben. De mégis, minden más az az ötlet, csak nem

nevetséges. Érti az ember benne a magot, az igazságot s gondolkozóba esik. Én, ha gótfajta volnék, hozsánnát kiáltanék neki s mérhetetlenre nőne az önérzetem és faji öntudatom.

- Tehát a gót fajok egyesítéséről van szó, vagy legalább is az egymáshoz való testvériség következményeinek intenzívebb levonásáról? Olyanforma eszmének készül, mint a pánszlávizmus?

- Nem. Egyáltalában nem. A pánszlávizmus egy szükkeblü, exkluzív irányzat, a Jensen pángótizmusa a lehető legszabadelvübb eszme. Szinte rokon-gondolat a világpolgársággal. És mégis erősen faji, sőt gőgösen faji gondolat.

- Nem értem, - mondta az ismerősöm. - Amit mond, ellenmondásnak látszik...

- Csak látszik! - feleltem gyorsan. - De nem az. A dolog nyitja ott van, hogy a pánszlávizmus aggresszív, végső eredményében nemzetek egyesítését, vagy legalább is közelebb hozását célzó politikai irányzat, egy fajtanak más fajták fölé emelkedésére való törekvése, a pángótizmus pedig a gót fajta erkölcsi erői perspektívájának végtelenre való megnövelése. A leggőgösebb gondolat, de nyoma sincs benne politikai agresszivitásnak.

- Részletesebben tudna beszélni valamit a dologról? - kérdezte ismerősöm, akinek egyre nőtt az érdeklődése.

- Hogyne! Sőt remélem, hogy a kimerítő felvilágosítással szolgálhatok. - És egész délután magyaráztam néki a Jensen pángótizmusát.

Rövid kivonatban ilyenformán fest ez a pángótizmus:

- Kolumbusz Kristóf angolszász, sőt talán északi vér. Longobárd fajta, kinek ősei a népvándorlás idején maradtak Itáliában. A fantáziája északi. Legfőbb tulajdonsága a távolbavágyás. Vándor vére van s Amerika felfedezése a népvándorlás egyenes folytatása. Jensen nem tudja elhinni, hogy az északi törzsek ösztönszerű délre vándorlása megállhatott a Gibraltárnál. Azok a nagy, szőke északi emberek szarvas ökörbőrrel a fejükön nem állhattak meg a tengerpartján. Nézték a hullámok felett a messzeségbe, elfogta őket a faji ösztön, az erdőkben hajóbordákat ácsoltak s néki vágtak a tengernek. - Mikor a nyugati gótok „eltűntek” Spanyolországból, - írja Jensen - megkezdődtek a felfedező utazások... És egy lombard, a régi északi harcosok és regélők egyik utódja, elvégezte az utolsó, a legnagyobb munkát és megindította maga után a népvándorlást az Egyesült-Államok felé...

Nem igaz ez. És van benne mégis valami, ami gondolkozóba ejti az embert. Én legalább nem tudok rajta nevetni. Nem igaz az sem, amit az olasz reneszánszról ír Jensen:

...Mikor az északiak eltűntek Itáliából, vége volt ott a reneszánsznak. De ami Északi-Itáliában befejeződött, az nagyobb mértékben elülről kezdődött Amerikában: az északiak mindenütt, ahol jártak, muzeumokat hagytak hátra és most Amerikában a munka reneszánszát kezdték meg.

Nem igaz ez, de megérzi az ember, hogy az északiaknak joguk van erre a határtalan gőgre. Fantasztikus okoskodás, de végtelenül növelheti a gót fajták önérzetét, erkölcsi erőt.

A Michelangelo temperamentuma Jensen szerint északi. - Mózese egy Odin - írja róla - vagy egy Snorre, egész alakítása északi mélységű, a harc az éjszaka ellen, a küzdelem a sötétségben gomolygó óriás szörnyekkel és nincs benne semmi a déli passió játékból... - Tizián és az ő szőke velencei szépségei, a flórenciek, Leonardo... mind északiak voltak... - Az egész Don Kihóte az északi fantázia játéka egy román országban.

- Hihető az, - kérdi Jensen hőse - hogy egy fajta elvész, csak azért, mert bevándorolt egy más országba és ott nevet cserélt? Cervantes a nyom a mi spanyolországi multunknak a bizonyítéka.

S kicsit később ezeket mondja:

- A gót szellem centruma Kolumbusszal Amerikába költözött Spanyolországból. A gótok ott csak átutazóban voltak. Tovább vágytak s most itt (Amerikában) vannak. Ők voltak az uttörők. És az utolsó gót Spanyolországban Don Kihóte. Sohasem éreztél vérző részvétet ez iránt a szomorú alaku hosszú lovag iránt? Sohasem láttál verset, mikor megsejtetted a nevetéséget, ami az ő erőinek semmiségekre való eltékozlásában rejlik? Don Kihóte egy kornak a kisértete, az északi szelleme egy országnak, amelyet elhagytak az északiak. Nem látod őt indulásra készen és minden szentekre esküdözni, hogy mennie kell? Nincs maradása, indulnia kell, Jézus nevében mérszárolni a mórokat, - de a többiek már nincsenek odaát, ők már itt vannak és fákat irtanak a Hudson mellett, eltelték az idők és ő magára maradt a kasztíliai sikon... Az excentrikus lovag... Vedd le csak lovagpáncélját - és beléöltöztetheted Barbarossát vagy Holger Danskét, de a szélmalomok ugyancsak azok maradnak. Don Kihóte északi és német, az ő Knock-about számai egy megkésett kereszties hadjárat; mi nevetünk rajta, de ő jóhiszemű. Cervantes clown ugyanabban a darabban, amelyikben Shakespeare a hősszerelmes. De a szerepük fölcserélődött volna, ha Spanyolország azzá lett volna, amivé Anglia. Érted most már, mit gondolok, mikor Amerika fölfedezését egyszerűen a népvándorlás folytatásának tartom?

Ilyen eszmemenettel kezdi Jensen az amerikaiak történetét az árják történetével.

„Anglia és Ausztrália, Skandinávia és Németország. Hollandia és Amerika... mind egy birodalom, mind Amerika. Mindenütt, ahol a régi északi vándortörzsek ivadékai élnek, Amerika van, mert a régiek álmodott országa: Amerika.”

„Az emberek milliói jutnak így rokonságuk tudatára és borulnak egymás nyakába. Mert egy világgondolat ez.”

„Az izlandi sagák a mi (amerikaiak) multunkhoz tartoznak, a Niebelung-ének nemzeti tulajdonunk, Anglia története a mi történetünk. A mi fajtánk vándorlását akarom megrajzolni attól fogva, hogy előbukkantunk Thule ködéből és egy glecser indult délnek: cimberék, teutonok, longobardok, gótok és vandalok, normannok és angolszászok, nyomon akarom őket követni, amíg évszázadokon át Amerikába jutottak...”

A „Hjulet” (A kerék) című regényében ír erről Jensen. Fantasztikusan, de én, mikor azt a messze századokból jött és századokba szálló varjút láttam a vimfelskafteti kirakatban a Strögön, komolynak, nagyon komolynak éreztem.

Egyszer irtam egy hetilapba Steen Steensen Blicherről. Többek közt az ő jyllandi leírásairól. Ezt:

- ...Egy ember szürke alkonyatkor keresztülmegy a földeken. De miért megy? S hova?... Egy vadruca-csapat húz a rétek fölött. Honnan? Merre?... A földben van ez ott. Örökség. A régi északiak öröksége, vándorvére. Nincs ott maradása senkinek. Akinek van is, titkos vágy borong a szivén. Az vitte el onnan az angol-szászokat is...

Bizony, bizony, igaz az, amit Jensen írt a gótokról. Ha nem is valóságban, valahogy másképp. S annyival igazabb, mert mintha csak a maga természetét írta volna meg. Nyughatatlan vándorkedvét. Mert uton van örökösen Jensen is. Az ő számára nincs határ, nincs távolság. Európa... Ázsia... Amerika... otthon van mindenütt. Ma este még Kopenhágában sétál az Öre Sund partján. S elfogja a vágy... Nincs maradása... Mennie kell! S másnap már a Limfyord valamelyik vadásztelepén vadászik... Egyik nap a jyllandi szél zugását hallgatja... Mintha idegen országok üzenének benne... s megy megint. Maláji szigetek buja, tropikus őserdejébe elefántok táncát, pávák repülését, majmok vándorlását látni, benszülöttek meséit hallgatni kigyókról, embervérre szomjas tigrisekről. Ott nincs nyugta... S pár hét múlva már Sevilla

utcáin kóborol, a Mont-Martreon, de legtöbbször New-York avenuin. Ott érzi magát Jylland után otthon. Amerikában ő a vándorlásai célját elért gót. Amerika ő neki a munka, a tettek, a gépek hazája. Az erőé. Mert a gótoknak három faji tulajdonsága az ő szemében a természet-érzés, a vándorösztön és a tettevágyás. S az ő szemében minden ember, akiben e három tulajdonság megvan, gót. S a leggótább állam Amerika.

Ez a Jensen pángótizmusa. Bizarr, fantasztikus gondolat, de nagy erkölcsi erő van benne.